

ŞALBURA H.

1933

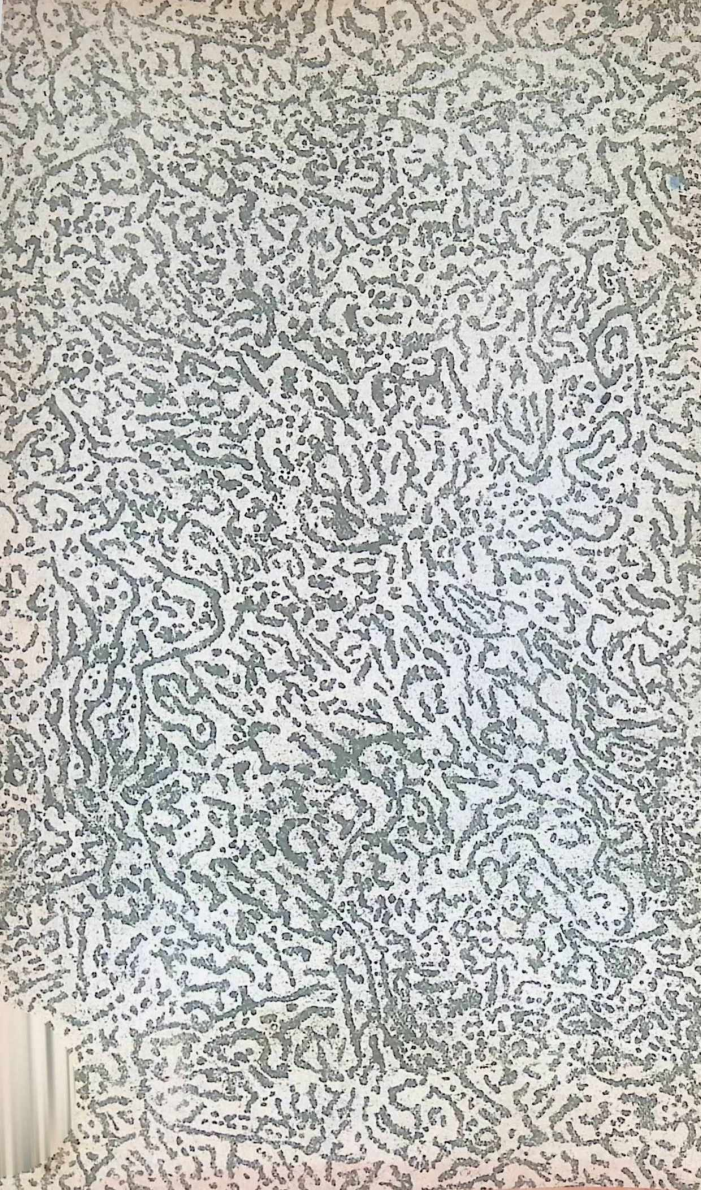
LİTERATURIN XURANHU

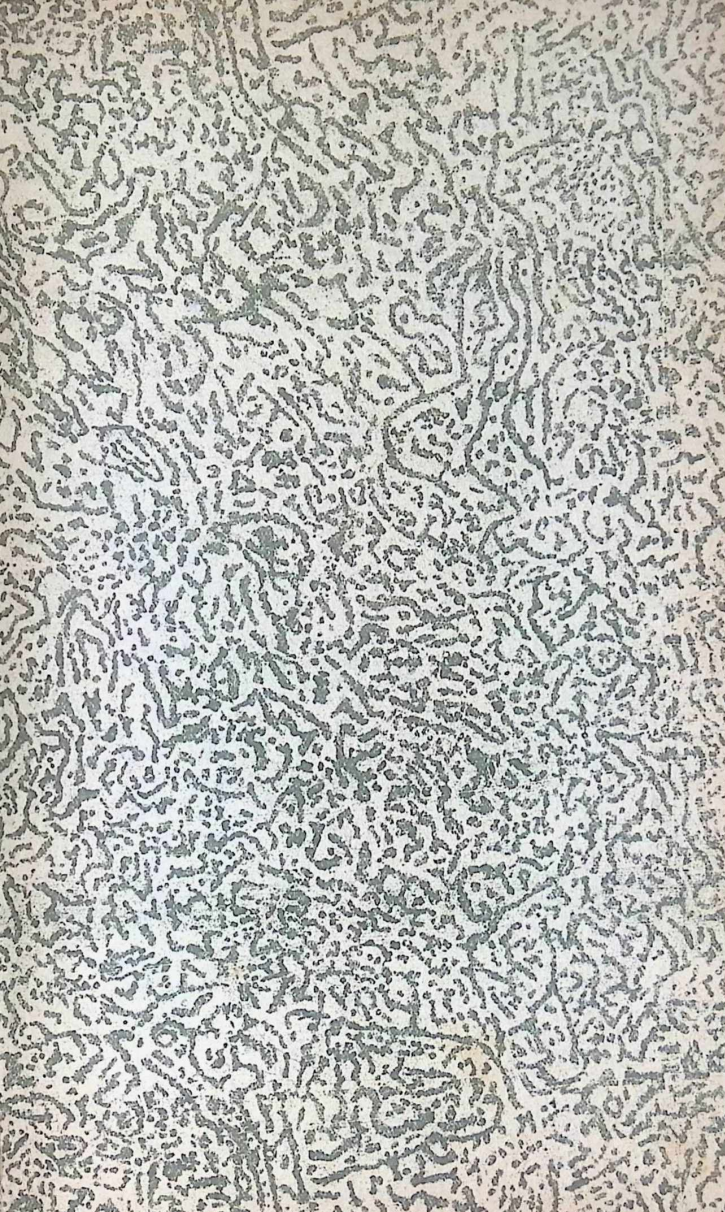
EKLCİN ŞKOLIN DEGTR

XOJRDGÇ XƏV

HORVDGÇ ZILIN SURHLHN

XALBMG TANHCİN DEGTR HARHAÇ
ELST 1933 z.

ŞALBURA H.

Tamkiş

LITERATURIN XURANHU

EKLCIN ŞKOLIN DEGTR

XOJRDGÇ XƏV

HORVDGÇ ZILIN SURHLHN

Халыг танһчин кысәгә комитетин ердм-сурһалин халх
толһалгә **Macra J.** ватрулв.

ХАЛЫГ ТАНҺЧИН DEGTR HAPHAÇ
ELST 1933

Tөрә jasvıнь—Pyrvəñ B.
N.-V. Krajın Degtr harhaç bart beldəd harhv:
Texredaktor—Ləbedev I.
Xələz harlıнь—Kəkəñ E. A.

Калм. облынт № 186. Тираж 5200. Бумага 62×94/16. Печатн. лист 7 1/2. Зн. в печатн. листе 36700.
Заказ № 3005. Сдано в прозв. 1/VIII-33. Подп. к печати 23/VIII-33 г.

Саратов. Тип. № 1. Крайполиграфтреста.

PIONERIN UXALLHN.

Kyndtə ulan tugig
Kiskəd edən bərnəv,
Kədlmşç, ugatnrin kəvydig
Kyccdn̄ dorn̄ daxulnav.

Kerylsn şirtə kenkrigig
Kəld orulz cəknəv,
Kulak, geln, xərtig
Kəz ungin̄ taslnəv.
Kyndldg ulan galstgm
Kənzətə hurvn yzyrtə—
Komsomol partə, pionerin
Kəzə çign nicnhyn təmdg.
Komuna partin hardvrrar
Kyçtə Leninə surhulər,
Kədlmşç əmtnə tələ
Kəğşrtlən çidlən bolznəv

„Beln bol“—znəçokig
Batlz ərçdən xatxnəv,
Bold komuna partin
Batta biçkn dyv.
Ulan balm galstgm—
Ugatnrin asxsn çusn,
Kəzə çign martş uga setklər
Kyzyndən avad zynəv.
„Beln bol“ gixlə
Barun haran ərğnəv,
Bajaçudas xars gixlə
Buuhan avad dəvrnəv.

Nasm bah bolvçn
Nərm deer jovna,
Narta delkən ugatnrin tələ
Nasan bolzad noldnəv.

ƏLGƏN BİÇKN KYKDT.

Şin orsn casn
 Şışln salbkn yləxlə,
 Şuurhn volad ergəd
 Şukrad, sanaldad bənə,
 Əncgin terz çıçryləd,
 Əolsn du harad,
 Əln çon met,
 Ərvəd uləd bənə.
 Xolas jovz jovad,
 Xarnhu şurhn dotr
 Xaalhan aldad, tərçəkəd
 Xong surzəx kynşing
 Gerin terz cəkəd,
 Genyrsn bədl harna,
 Haza harad çinnxlə
 Halzursn angin duta *)
 İm şuurhna duund
 İng ekçn xəmn,
 Dunan ajsan negdyləd
 Dəəvləd erçin suna.
 Ekdən amr əgl uga
 Ekrəd uləd bədm-ç?
 Enkr biçkn ingm
 Ekin zovln mediç!
 Yvlin ut səd
 Yrgləd erçin suna,
 Ənçrəd hancarn suçkad
 Əlgəhiçn daxad dəvlnə.
 Xələsn biçkn amrgm
 Xotdan cadsn volxn

Xəkrəd ulı uga
 Xanad untzn jahdv?!
 Ədrin dusn kədsn
 Əkərlədg ekçin xəmn,
 Arhnə aldrtn kədsndən
 Amrx sedklə volx.
 Enkrələd əskədg ekin
 Ergəd tğəlsn zovlign
 Es meddg volxla
 Əkərlədg nama songs:
 — Sedkl niiləd xanbcsn
 Səxn çini ecg
 Səhin xəz bətxə,
 Sanaldx çign biş...
 Səen dusn erçin
 Satulad sudg ekçn
 Syl, xotin şavxr
 Salvrxa xovcnas xəhkş!
 Xərln əsksn ekin
 Xamg zovlign medz
 Xəlmg kyykd ulsin
 Xyvln xəəz zytkiç!
 Ə, buru uga
 Əlgən biçkn kyykn,
 Əvçn, xuuçn uga
 Əkər ing camd,
 En cəen stixən
 Evrə medsn çidsərn
 Evin olz dulad
 Enkrəz çamdan nerədyv.

*) En dərvin stixn Puşkinə „Əvlin sə“ gidg stixəs avlcsn jum. (D. A.)

Mel haza harxla
Malin basnla noldna
Malasn xahcad orkxla,
Maş çamla oraldna,
Zuna cuncg xalunla
Zuzan hosnas xahcxş.
Xalun uurad kitrxlə;
Xarxasn devləs xahcxş.

Gert,

Haza

Tegt,

Alədn̄ es jovna!

Kilgin̄ xancan şamlıçkad

Kəşxən medl uga

Kəşrxdn̄ dən boldg

Kədlmş kegəd jovna,

Şavxr, yldl xotta,

Şurxa kilg, şalvrta,

Şar nekə devltə,

Şarln xatad jovna.

Xəmn̄, nanas songsiç,
Xəmg kykd ulsas,
Xəlm̄gin kykd ulsin
Xyv̄n̄ tatu bəəz.

Asxni dusn ulədgan

Amrn̄ tusz urad,

Amrg volkç ekən,

Amraz nərin̄ əgiç.

Ələd ulədgan urad

Əkərldg ekən amra

Əsəd ik volxlarn

Ədən harhıxar sed!

Əkər biçkn̄ ingm,

En duhan dulxin̄

Emng biçkn̄ zyrkm,

Ərçən cökad buləğlna!

Haran nanur sunh!

Həəxm̄z iktə zirhlđn̄

Har haran bərçkəd

Gyzr̄ uralan kyrij!

KOLXOZNIK ZYDNDƏN.

Ahar səxn salbkig
 Am xamran xavlad
 Arvn zun xəənə
 Ardñ daxsn bolnav.
 Tyvin oln şovud
 Tolha deerm zirgldnə.
 Tolhan lk belçrər
 Toktnulad xəhən eernəv,
 Keerin oln zirhlññ
 Kəldəd naadsn bolna,
 Kesg oln cagud
 Kyynə naadhad toolgdna.
 „Əndr uuld harxññ
 Nydni sergmz boldg,
 Əvgñ kynlə xarhxññ
 Uxanñ surhmz boldg“.
 Iğz sanz uxalad
 Tolha deer haruv,
 Iğərən tiğərñ xaruldad
 Xərəd harç jovsn,
 Xəhən işkrəd zoksavuv,
 Xəv bədlən sanz
 Xəen-xəənən hundrxuv.
 Əmn yzgin salbkñ
 Ərvəd yləhəd bənəl,
 Ənçin biçkn zyrkn
 Ərçən cokz bulbglna.
 Təgş yyln uga
 Təngr erstən kəkñnəl,
 Tynyg daxk setkl
 Təvşyn bolz ekşl.
 Kək zəln nohan
 Kəllə oraldz şavşnal,

Xurdn şar narn
 Xurcar deerəs xələnə.
 Iim xavrin zirhlig
 İnən həxəd zoksuv,
 Evrənnə xəvən sanz
 Iğzərgm xutxad odv.
 Coħa xar modan
 Seksrəd şivəd orkuv
 Suusn dork tolħahasn
 Şurd gigəd bosuv.

* * *

Nydən sekəd xaləxññ
 Ornas ergəd boszv.
 Nər zyyn dotran
 Odakan yzz bəəzv.
 Tolħahan əndəlħəd bos-
 çkad
 Tigərən iğərən xaləxññ,
 Traktran jasad nəkdmydm
 Tərənd harn gizəz.
 Bajna xə xərylzəsən
 Nər dotran yzziv,
 Kolxozin kədlmş kezəsən
 Nydndən il yzzənəv.
 En xojrig dyncyləd
 Eldv ikər bajrluv,
 Xoť xoolan uhad
 Xamdan, nəkdətəhən haruv.
 Kolxozin kydr traktor
 Kyrznəd gyhəd jovb,
 Kədə bolħnar kədə
 Kynknsn dunñ dyrv.

XAR XAD XAMXRZANA.

— Dorza, Dorza! untz odv ci-gigəd arhulxn duhar emgn barana ömn sunəhəd kevtsn kövyhən dudv!

— Uga, untad ugav!—giz kövynь xəry əgv.

Kövyhən untad ugahinь emgn medz orkad, zəvər bəzəhəd:

— Aj, Dorz bi manhdur xurl ornav—giv.

— Jungad?—giz kövyhən sursnd;

— Oda xamg kerg kətrv, ertinə bolxla çamag kədlmşt jovsar ik deer sansn uxahan ulm xooran sahad bələv. Oda bi cini kerg kycəx bolzanav. Tegəd xurl orz zurxaçd ədr yzyl-nəv. Xud emgnəsn zəvən avç orklav—giz emgn kelv. Emgnə kelsn cən yg songsz orkad kevtsn Dorz əndəz irəd toxaharn hazr tyşz orkad:

— Juharn kerg kycənəç eez, jahz xurld kyrnəç? Sansarn jum̄n kycəd bəş ugal, eez—giz keləd tolhahan ökəlhəd dorgşan xələhəd ter kevən kesgtən kevtv.

— Kycəz bolx, sanahan biçə zov. Bi bajn-bajn ulsas dem cuglūnav. Çi zug nand kolxozas neg tergnd zzyydg mər surad avad as. Eezçin sansan kycəxv—gigəd emgn şulurxad bənə.

— Nə, manhdur kyndx—giz keləd Dorz dəkn kevtv.

„Oln şar burxdin jevələr, tengrin xərn bəxlə kövynənь kerg tydl uga kyçəz bolx biz“—giz emgn dotran zalv̄rn sanad bəv...

Manhdurtnь bolna.

— Nə, çi jovad Basngas kolxozin mərdydəs neg mər nand surad asrad as—giz emgn Dorzd, cəhən şin uhad xuurxlanь kelv.

— Aj, eez bəg bolvza. Kergən xavr kyr̄tl saaz orkx jum̄n bolzgo bidn?—giz Dorzig kelxlə emdgn halzurz odv.

— E! tikn jahna?! Təvtə bi çini us—arhs avad, cini kir-xur uhahad, bəəx jum̄n. Yvlin xorn kitnd nydndən dohl̄n nylmstə jovad jovxla nand—harhsn ekdən—çini sanan zovxşij?! Kişgo çolun zyrtə elmr—gigəd kövyg emgn am avad eerəd bəv.

— Xooran saax bolxla çi xooran sa! Bi çads ugav. Nand
ber zarsn olz!—bolad emgn көvyhən ulm eerəd bəv.

Nə, nə,! çinihər cign bolg!—giz Dorz kelz orkad harç odv.

— Kelg asrz əgnç?—giz emgn harç odsn Dorzin ardas
xəkrənd catkəb:

— Əgnə—giv.

Kolxozin parvlənd kyrtlən Dorz ekinь kelsn ygig dotran:
„emgn çikər uxalz bənə, zug oda haru kərgtə. Məng xamahəs
avdv“—gigəd sanad jovb,

Kolxozin parvlənd orad irxlə axlac Basng hançarn suz.

— Dorz ju xəvç?

— Baaxn kərgtə jovnav—giz kelckəd көvyn içsn bədl har-
had mənəd ulahad odv.

Tyginy tert avl uga Basng əmnən bəsn casan umşn bəz,

— Nə, kel, kel,—giv.

— Bi daruhas ger avxar sedləv. Tegəd bijim hart jumn
uga bolad harud harhx neg—çən məng bajacudas dem cug-
lulz avxar sednəv. Dəkəd endr ekm mini xurl orz ədr yzylxər
bəənə. Tegəd tanas neg mörnə kəls xojr-horvn xongar surxar
sedləv—giz Dorz zəvən kyrgv. Dorzin kelsig sənər songsz
orkad:—Kenəd keldg biləç?—giz surv.

— Mukan Hərənd.

Nə, ternь ter cign bolg. Ençin oda cagin kyn kezənk xu-
çn josar bəsn evgo. Kezənk josn kergo gigəd xajz orkad,
kolxozd orad şinər bəəsn uls ter şin josan aldl uga bəriş. Xurl
orad zurxaçd ədr yzylhn çign kerg uga, bajacudas dem cug-
lulhn çign kerg uga, ərk—max avç odad nər—xyrm kelhn çign
kerg uga. En kergicnь çikər kexmn. Bi çamd nəkd bolsv—
giz Basngin kelsig Dorz songsad zəvər udan suzahad:

— Minihər tedn bolx uga—giv.

— Çinihər es bolxla minihər bolx—bolad Basng: „tanad
odij gigəd Dorzig daxulad harna. Dorzind irəd Basng tək t-
tad suzahad:

— Zirhl, daruhas көvynəb kerg kyçəxər bənt?—giz surv.

— E, tiim sanatalv, zug oda çidl uga, mini kergin jovu-
dnь jamaran bolna giləç gigəd xəry bas tolad bənəv—giz em-
gn Basngd kelv.

— „Çidl uga, mini kergin jovudnъ jamaran bolna gilьc“
gisn jun ygv?! Tim jumъ bədv? Ter ta jahad cidl uga bolza-
xmt? Çidl—cinr gidg oln ugatə mand bədmn.

Ta, Zirhl, kezənk uxa biçe uxalad bətn. Kezənkən xajz
orkad oda şin uxa uxalad, şin xalhar jovxmъ, Sovetinəhər
olarn kolxozinəhər bəxmъ.

Tiklə ta, Zirhl, kəvynənъ kergig şinər kex zəvtət. Xurl—
xuvrgt yzylhn kerg, uga, Bəjaçudas dem cuglulhn kerg uga,
xot-xol, ter dotr ərk, avc odlhn bas kerg uga. Zəvən medəd
bod gigəd kəvynə kerg igəd kyçəz orkx jumъ—giz Basng kelv.

— Basng çamd muuhan kelxlə nand oda jahz kycəsъ jilhl
uga. Zug bərən gertən orulz avxla nand bolx. Jahnat—kegnət
tana durn, zug oda ençin kyknə hazr mand zəv əgtxəl ençin
tegəd—bolad emgn zəvnəd bəv.

— Ək, ək. Catkin bi medsv. Ta zug nand en kergən dalhə
orktn—bolv Basng.

Emgnə zəv avad kəvyndən ger bulhx Basng harad jovb.
Parvləndan irəd Muukan Hərəg avxulz orkv parvlənənъ çie-
dydt Dorzd dəng giz təvn arsing kolxozas əkbolz orksna xəen
maştg xar Muukan Hərə orad irnə.

Hərəd Basng Dorzin zəv kyrgnə.

— Jir bolx uga Basng. Aadm ek zajasnas naran ek eckin
edlz jovsn josnas xazina gidg xatuxn jumъ bolad bənə—giz
Hərə xərycv.

Ednə kyndə songszasn zalus cuhar, neg duhar giltə:

— Hərə, çini xazhr! Əmd bijnъ xosn kəvyg jahtxa ginəç?
Ek eckin josn gisnçn jumъ terçin? Ter kəvynə zəv medx ker-
təç—gildəd eerldə bətl Hərə:

— Nə, bolg! Tanahar çign bolg. Əng—ax-dyhə zalusin
kelsnəs harş ugav giv. Kəvynə kergig şinəs kycəgdx bolv.

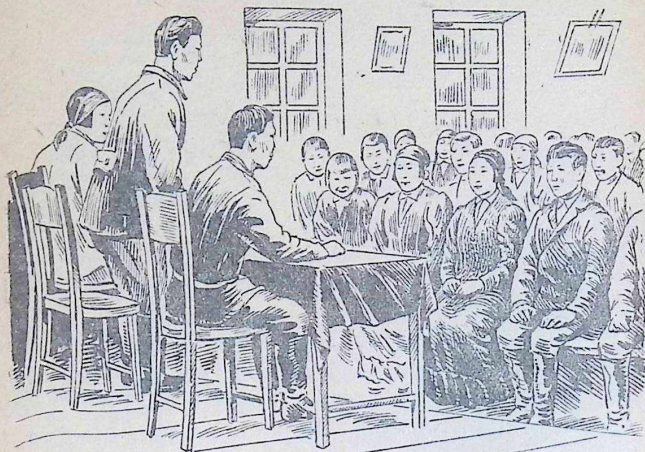
* * *

... Kolxozin çlen ulsin xurg. Kolxozin axlaç Basng cən yg
kelnəv gigəd bosv.

— „Xana cagt ugatə ulsig xuçn josn, xurl—xuvrg xojr ne-
gdəd meklz jovsig tana ken negntn bolv cign mednət.

Kyykn kəvynə kerg kyçəxlərn əckldyr kyrtl gişng xuçar
kyçəz jovla bidn. Endrəs xoran en kergən şinər kycəx uxan

mana ken—negndm bidn bolv cign orzana. Biçg—burxnd nas
 —zil yzylnə, kəvyn—kyyknə kergin ədr zurxaçd yzylnə gid-
 gən endrəs avn cuhar xajcxaj. Gelng ulst jum yzylnə gidgtñ
 haruhas ongdan olz uga. Burxn şazna nom gidgtñ mana nydnd
 bəx xaac. Ter xaaçig xajad orxlarn tegəd amrx uls bidn.

Byrxn şazan xajad... ulan xyrm kezəsnbidn en...

Xuçn avjasig xamxln bərn, kytc xamxlj. Bolx—bolş uga
 haru harhad, ərk uhad ky gyvdəd bədgig bas xajxmñ.

Tegəd xamgin tyryn bolz Muukan Hərə, Zirl emgn xojr
 xaalh taçana. En emgn—əvgn xojr neg-nəgnəny zəv medl-
 dəd ərk—xyrm ugahar, gelng—burxn ugahar, xuçn josis xaj-
 jad şinər kəvyn—kyknəny kerg kyçəzənə...

Basngin kelz jovsn yg zagar orculad Hərə:

— Tim, tim!—gigəd xursn uls cuhar songstxa gigəd çan-
 hur keləd orkv.

— Tegəd, oda bidn Dorz Buuva xojran ulan xyrm kezəsn
 bidn en. Oda igəd-igəd doras əsz jovsn bahçud şinər bəx-
 lə xuçn zang—bər xamxrad bəx zangta jumñ en.

— Ne, oda doras əsz jovx Dorz, Buuva xojr cign, dəkəd, oda
 mana şin josl cign mēnd boltxa!—giz keləd Basng ygən tēgskv.

Basngig ygən təgsksnə xəən xurg şuugad, zərmnə xor-
ndan şivr-şivr gigəd kyyndən bəv.

Ard susn Liz öөрən бəsn Sanhəz:

— Muxa jumn! nam—burxan martad bəv biltəl bidn?—
bolad hundsən bədlətəhər kelv.

— Ja, jamaran nom—burxən bəx bilə jir—giz Sanhəz keləd
dəkz Lizəd xələsn uga.

Xurgt yg kelxər Dorzig bəsad irxlə şugan urad odv.

— Öckldyr kyrtl xaranhu jovsn mand, endr en kevər ken
—negnənə bolv cign kerg kycənə gidg ik tər en. Urdnə uga-
tə kyn bəjaçudas „dem“ cuglulad kerg—ylən kycədg bilə, oda
tigz bolş uga bəz. Ter zangan natk xamg xuçn zangtahan
xamdən ursorasn holin usnd xajxm.

— Oln bək. Olna, kolxozin dəngər endr bidn kergən ky-
cəzənə bidn.

— Ken çign ugatə, bidən zəv malta, kyn bəjaçudın, geln-
gydin əlməhəs harç kommuna partin, sovetin zasn sarul xa-
lhar uralan jovx bolj—giz Dorz ygən təgskv.

Nanə çign oln uls bəscxaz: „xuuçan xajz, şinər bəsn mand
tusta“ giz kelcxəv.

Kelgdx dyngə ygdyd kelgdəd xuuxla uls tarcxav. Bəhçudnə
Dorzind odad nər kev.

Oln zild orçln aralzana gəlm bolad byrkzəsən xuucn xar-
xadig—şin cagin bəədl xamxlə bənə.

ZALXUGITN JAXV?

„Zaləgdgin gert xot uga

Zalxugin gert tylən uga“—

Xaləmgin xuuçn ylgyr.

— Manzv-çil!

— E-e, Manz—giz xəry əgəd ərmg derk cahan casig,
maştg xar kyn, gert orz irəd, gerin ydnə öөр zogsad bij derə-
sn səzv.

— Ne mēnd?! Im ora jahz jovnaç? Bi nam camag tənəsn
ugav—giz keləd gerin ezn, xar salm met savhr xar saxlta, sax-
lan daxsn nikt, dərən çiktə cahan xyrsx maxlagasən, xarlad jil-
hrsn xar ystə, dug gisn nasta, zəvin dund jasta, etcn

şordhr xar zalu, halin ded bid susn ormasn, derd bosad, ydnə
əer maxlagan səzəd zogsz bəsn Manzin ərmg tələd, ter ər-
mən termə əlgz orkad, Manzig nomhrsən ulan halin zalə tatad,
tynə urt tulhin ded ar şirin ər deltrin çinən bor işkə delgəd,
tyn derən sulhna.

Suhad zəvər kəlçəsən Manzas:

— Tanaxn bij jahz bənə, şurhn jamaran? giz gerin ezn
surna.

Jir mu bənəvədn, əvsnəs neg umş çignə uga. Şurhn ner
uga, mel ədr, sə uga şurad 13 xonsnə en, oda çign şura bənə.
Casn mənə gescə. Mal mel gertəs harxs giz—Sanz xəry egv.

Halin kəvəd, ymsəd uga çindhn cahan əmsnə əskəd xəne
arsna cəvər xalas xalz susn, dəç xol harsn, oln zovlng yzsnəs
kəltə burl orsn bədlə, şaldrg cəvdr ystə çirənə xurnəsən hu-
rv xuhlsən bijnə, maş səxn dynggr, taru xar kəmsg dorasnə,
gilv-gilv şazha met alg xojr tyrgn nydnə, zovsn bədləhər xə-
ləz bəsn kykd kynd:

— Xəj, şulun kəndrəd cəhən çanxnənə oda giz kəlz orkad,
gerin ezn Şanz Manzas surna:

— Əvsn uga bol, gertəs biçə harh, sən dulan xaşa xalh
uga bol, tigəd maltn jahz amrad bənə?

Mald amrl uga, mal xarhnzənə...

Yg utar kyndsn, xolas jovhar jovad irsn Manz cucrad
untxar ornd orad kevtənə.

Sanz bas kevtənə. Gerin uls cuhar untcxana. Haza kevtən
malmud çign untad kevtcxənə. Jirtmz untad kevtənə, untz
kevtən jirtmzin amr anxn nərənə ulsn çonin dun evdnə.

Meng uga əln jovsn çon Manzin asxna jovz irsn mər der
irəd: — yngər neg meng bolm dyngə kyn jovad oçlm giz sanad
hundi tərəd ulsn dunas Sanzin xar əlgçn serəd xotan ergəd
xucna. Xucsn noxan boln ulsn çonin dunas ykrmyd serəd
mərldv. En əg zug mandlz bəsn sar sonsxas biş nanə kitə, nam gert
untz kevtən uls çign medxs, Sanzin bijnə sonsl uga, untz odna.

Untz kevtən Manzd zydn orna.

„Zuna tyryn sar çilz bəsn bolna, əvsnə xadlhn dolan nəmən
xongas bolx jumən giz bətl Manzin bəsn xotnd əmgən ispol-
komin axlaç irəd xurg kenə.“

„Xurgt əmgin ispolkomin axlaç kelnə: „Zil bolhn zud bolad bəx çign giz, zud bolş uga çign giz kyn kelz çadş uga.

„Zud bolad bəsnəs caran bidn bijsən xotndan dənnx arh es xəxlə, zajana ugətə uls zudla xarxlarn odn giz bənəvdn.

„Tygən medə bəz mel arh bedrl uga bəhəd bəz bolş uga.“

„En tolig ergyləd tolad əmgin ispolkom olma çidlər əvs ovalxla sən bolx, ter olma çidlər ovalsn əvsig zud es bolad bəxlə ziləs zild ter olma əvsn urhad jovx giz sanz bənə.“

„Zalus, jahja: xələhə bəz xosn yldəd ugarəd bəj, əlb olma çidl negdyləd əvs ovalad ter əvsərn malan asrad zud uga harij?“

— Olma çidlərn harx əvs ovalxmn. Ter çik gigəd şugad xəkrz jovsn oln uls dund Manz bas xəkrnə...

— Tigəd manig jahsn uga ginət?

Vaj,—vaj! Odak keləd bəsn yg-ynə çiknə hazagar oç.

— Tanrla ədl hurvn bodng kenəv gisn xən, ju es kexv, zug zalxut! Keng—giz xənənə.

— „Zalxuhin gert tylən uga, zaləgdgin gert xot uga“—giz xuçna xəlmng yg bədg, ter yg—mel çik.

Xuçna ygd xudl jir uga.“

— En cagt xuçn ygər ju kez kelnət? — giçkəd Manz musxlzad inənə.

Halin kəvəd yl uż susn kykd kyn, ylən çiləhəd xuraz orkad, untx oran jasv.

Sanz gerin kynə or jasx hazrəs nyxləd igən harad, halin ded ar tal, tulhin şiird, Manzin ər joxahad kevtənə.

— Nə tigəd jir xəlmng uls igz bəz, kyn bolz çadş-ugal.

— Kyn bolş uga, tertn ynn. Jatxdan tanla ədl bolxla sən bolx jum. Ta jostagar bənət.

— Josta kevər bədg, xəlmng kyn, xəmnə min, oda uga.

— Josta kyn gidgçnə...

— Josta kyn! Çamla ədl biş! Jirin xəlmng kynd uxan orad uga.

— Uxatanə tas cən!

— Bi çign bişv. Uxata kyn uga. Uxan uga derən zalxuta. Zalxu! Zalxu mana ungd suzənə. Zalxura bəz zaləgdg uga yldəd bənəvdn. Xudl. Ta ax-dy hurvn səxn zalus zalxura

Bəz əvs xadz avl uga, hartan bəsn dərən tavn ykrmydəsn
xojrən dolan xongin Şurhnas asrz avç çadad bəvt.

— Oda yaxv?

— Jaxv? Jaxan oda kyrtl medəd uga zignə entn!

Xələhit kelz bəx yginy: „jaxv“. Zalzurxm biş. Xətkən
tolxmn.

Ykrmyd ərğylz bənə, nam tyrynə ykz bənə. Xəd jirin ykəd
bənə. Mərd—kelkətə nəmn çimgn.

Manzin kelsn ygig sonsad, Sanz mal ikər zutz bəsnd hund
tərnə.

Ədrər şurç bəsn şurhn, asxar saləkn zokscna xən şurdgan
ursnd, hazır bytəhəd busn cahan casn amhng kevtənə.

Nemrləd byrz orksn bajna deer-dor uga cahan ger met
casn der, mandlad harsn arvn tavn sarin gerl tusxla casn gilyv-
kəd bənə.

Sanzin ger ergmd, kec daxulad kez oksn xulsn xaşa dotr
Sanzin malmud, xaşa dotr ovalz orksn, xəlsn şar tosn met
kersngd orsn teməd, negnə negnləhən xarhsarn aca kegəd, —
xəkrləd bənə.

Siçg təvz əgəd, serin bysəs uyz orksn mörnə noktsin
şarzngnsn ə, gert səxn sonsgdna.

U xaşa dotr əvs cacad əgç orksn ykrmyd, negnə negən
kendəsənəs kəltə, xaşa dotr unsn, xurhn zuzan cas işkəd jovxla
şurşur gigəd ə harsnə bas sonsgdna.

— Josta ajul bolx bədlətə. En kevtən, igəd zud bolad bəxlə
ugətə uls tarx bədlətə—giz Manz xalun cə uuz bəhəd kelsig
sonsn Sanz kelnə:

Ugətə uls kelnəç, evrəntn dərən tavn ykr jahv?
— Mana ykrmydəs negl hunn car yldv.

— Muxa jumb? Gerər dyrng, bədnğ ədl zalus bəhə bəz
sonsn tezəl kez bəsn dərən tavn ykrmydəs xələhə bəz xosn
Bədnğ ədl bolv çign ərğyləd ykz bəx ykrmydig yaxv,
aldv? Muxa jumb? Gerər dyrng, bədnğ ədl zalus bəhə bəz xosn
sonsn tezəl kez bəsn dərən tavn ykrmydəs xələhə bəz xosn

— Jaxitn bi tand es kellyv?
— Nəxas kəgəd, gerən ergəd bəl uga, ter əvsnəs hurvuln
qad xadad ovalad xajz orktn gilyv! Səxn hurvn zalu əvsnə

xadlhnla ju kycəvt? Hurvuln niləd zurhan serynd hurvn zun
əvs xadz avsntn bİstn ik jumn bolad bəsn bolx ugav. Xərn
tand əgsn çİdl!

Nə, en əvl ju kecxəvt? Nəzd, tavn zun bodg xuls xadz avad
ter tavn ykrtən kynd kergtə neg xaşa kegəd avsn bolxntn!

Gentkn Manz zoksz bəsn uls dund əmgİN axlaçd ərđəd
İrlənb, ternb: — Nə Manz oda tengrin əjulİg cəxx bİdn „haxa
zİlİn şurhn hancİqn medylx uga“—gİgəd dalar nb cəkkla serəd
bəv.

— Ə, ɵnəsnə tylkyr end bəz gİçkəd—Manz dakad untna.

SURVRMUD.

1. Zud jamaran cəgt bolsmb?

2. Manz axtan malmudnb jahad yksmb? Malan zudas xarsz avç çadx
bəsmb əlb ugaj? Jun evər?

3. Sanzin malnb zudla jamaran bədlətə bəv? Sanzin mal jungəd
es zutv?

4. Sanz, Manzđ zudla nooldxin tuskar ju kelv? Manz tynygİnb soñ-
gsn, xəy jahz əkçəv?

5. Zudla noldxİg zyđndnb Manzđ axlaç jahz cəlhv?

DALHVR.

1. Tana bəsn hazrt zud jamaran kevər bolsİnb sənər medz, bİçkn
tuz bİçtn.

2. Zudla kolxoz, sovxoz, oln əmtn İahz nooldz bəxin tuskar, şkolİn
kykd-kevyd tynd jahz orlcxin tuskar ersİn, nutgİn, tanhçİn Gəzədt
statəja bİçtn.

XAR MODN KƏŞYR.

Zorxtİn ulana ɵmnk erg der harad ɵmərən xələxlə, xotn
ygzdnə. Xotn xoldan, xuçn byrəstə germyd hazras jİlhrz sə-
nər ygzdxş, zug cahan, cahan germydnb hazrin bor kərsnəs,
tengsin kək usnas onhcin zİlk kevətə cəhəd jİlhrđg met jİlhrnə.
Xotna cən germydəs jİlhrəd ygzdsn cahancahan germyd. Bad-
man Sanzin bİjİnb boln ax-dygİnb germyd. Hazras sənər yz-
gdİ uga bəsn xar-bor germyd Sanzin əlnb.

Xotna dord bİjtk şovhr cahan tolha unad elzəd İdz jovsn
neg İk xotn xən—Sanzin xən.

Xotna deed bİtk xoran—ɵmərən xojr xələsn xalhar xooran
cuvad harç jovsn xotn ykr—bas Sanzin.

Zorxtin ded bijər idşlş jovsn zerd, bor xojr azrhta adun—
bas Sanzin salad, evrən dundan nadz jovsn unhn dotr, tednlə
nadz jovsn altı halzn mörn—Sanzin ərklş undg mörn.

Hazr bytəsn xətə, həxyld ordg aduta, tur jovdg temətə,
tuhl kyrtlən ynd kyrdg toxmta şar—şar coxr ykrmydtə kyn
bajn boldv ugav? Bajn boldg.

Bajn boldg bolxla—Badman Sanz bajn.

Bəxtə bajnd „tyşsn“ ugatə uls—bas oln; olna negn—Manz.

Manz tergn, car, tögə horvn bəsn bijn, keşyr uga.

Dyden ger avx, tergər ərən bəsn ors selə orz çahr avx
kergtə. Manz keşyr uga bolad tyrəd bənə.

Tyrəsən Manz keşyr ugahas kəltə kex kergən iahz zok-
saxv giz sanad xotna ax zax bəxtə bajn Sanzas odad neg uly
keşyr bəvzə gigəd surxar sedəd harna.

Keşyr surxlanb:—„Neg xuçn keşyr bənə. Bi medz əg
çadş ugav. Manaxn ax-dy dolan uls, cuharanb zəv avxla tegəd
avxç—giz Sanz, Manzd kelv.

— Ju dərk! Sanz oda neg xuçn keşyrin tələ, ax-dy dolan
ulsin dolan ərək jahz ergəd jovad jovxv? Sanz, arhlad neg zəv
kegəd nand ter keşyrən əgtn. Xamxrad odxla jalınb əgsv—
gigəd Manz dahn surna.

— „Nə çamag zovaz biş, çi ter haza bəəsn şitmd has
kesn ərəsn podusk uga xar modn keşyr avç odad, avad ir—
giz keləd Sanz Manzd keşyrən avx zəv əgnə.

Keşyr olz avsn Manz gertən irəd, tergən jasz avad, caran
zyhəd selə orad harad jovna...

* * *

Namrin şyryn saləkta byrkğ tiim ədr. Ded bijəsn kədlən
xyra kitn sələkn tengrin ylig kəhəd xurav.

Barxlzad ded bijdən xursn xar ylnəs xur orxnə orad orkm
bəədlə. Xuras urd selənd kyrs gigəd Manz caran nərər gyrsn
ut xar aratnəgar cəkə çanhar tuhad jovb.

Manzig selənd lrəd biçkn kergən tokarad hartl, zəv-zəvər
səlkəld, xur sak kevtən orx bəədl harad yln barxlzad bəənə.

Zunb dusn xaksu bəsn cod xalhar arvad har bedr çahr der
im—tim zəv-zəvər açlh açz harsn Manzin car biçknər ujdad
jovna. Xalh ik çəklhta.

„Xuçn xar modn keşyr im mu xalhd sən tesz jovna en“—
gigəd Manzig sana jovtlıñ gerin̄n baran yzgdnə.

Gerin nad bitktolha ədən harx der xalhin cöklhn döğšn bolad, xuras əmn gertən kyr̄xər adhz jovsn car tergnə xuçn xar modn keşyr podusk uga bijərn xuhrna.

Keşyr xuhrsn hazrt tergig dorn̄n xajad, deer̄k açlhin̄n xalhd ər̄xn idz bəəsn tuşata temə bərz avad, temənd tennəd xotarn orad irnə.

Gertən irəd Manz kövynə kerg kycəzəx kyn bolad xalbmgin xuçn josar jərəl təvylx zəvtə bolna. Haza bəsn bedrmydtə çahrig gertən orulad, xotna əvgd—emd̄g avxulad, Manz dy kövynəñ kerg yl jərəlhnə.

Bajn Sanz çahr uxin durnd tyrynd irəd, jərəl təvxər irsn dyrs hərhad suna. Jərəl ekl̄nə. Oln uls zəvər çahr uhad orkna. Çahr bolv çign, kes̄g xovdg usnəñ xotin̄n am xalana. Xotn—xoşan zaluş haza dotagin zəng zə kyndx zəvtə bolna. Gerin ezn bolz Manz bijən tatad bəsn bijn̄n zəvər xalna. Catk natkin̄n toll uga nam ajudan:

— A, Sanz, tana nand əgsn keşyr jir mu jum̄n bəz. Neg tolhan ədmin cöklhnd xuhrz odv—giz kelnə.

Manzin kelsn ygig sonsz orkad tav—talur ulan bəsn Sanz, orudin bur kevtəhər amnasn̄n kəsn harad, zəv-zəvər urlad kelnə:

— Xələ! en ymkən kelz bəx ygın̄n?! Kynə keşyr xamxlz orkvç? Du harl uga min oda keşyrtm arvn arslng as! Keşyrim jal es əkləç bi çamag!—gigəd Sanz mel urlad bənə. Ter xorndan Manzig cöcxar Sanz bosad suhad bənə.

Bajn kyn biden derlkəd bəxlə Manz xordna.

Xuçn xar modn keşyrt arvn arslng?! İkar əgsv bi çamd! İgz bəgəd!—giz Manz kelnə.

— Çamas bi keşyrən avxv—giz keləd Sanz ik urta harç odna.

İzl buru noxa ymgkər jovsn noxas kevtə, Sanz sadn—elgərn xərəd kyn cuglrad Manzind irəd, mu keləd, ydin̄n avad erəd bənə. İgz bəhəd gentkn gert orz irəd xərəd kyn Manzig xərn yzgəsñ cökad avad unv. Erk şiltə bajn Sanz əlin̄n ygətə mu Manzig nojr̄xz diləd kyç yzyləd gyvdz orkna.

Manzin ymsz bəsn xalasta xar bişmd, kirtən dargdad bor bolsn cahan sətinn̄n kilg xojr xog bog bolad şurç.

Ze gitlən gyvdylz orksn Manz cusp nydu, nyləmsən hozulad elsn deer elk tyrgyl kevtənə... jamran xanhasn Sanz „sadtə kyn, salata modn“—gidg en giz sanad xərad şaxu bargudan daxulad xərnə.

* * *

Gyvdylz orksn Manzig gerin kyn çirəd gertən avç irəd orn dernə xajçkna. Manz orn derən zovad kevtənə. Kevtsn Manzin orna əmn sugad Manzin kykd kyn nydndən dohling nylməstə:

Biçkn çahr uuhad xalurxa bəz, xar modn kəşyrəs kəltə erk şiltə bajn Sanzas gyvdyləd avət. Oda kex kergitn ken kycəxmə? Tərlərn oln yj uls dotr hancxn ərķərn bəx jumn biş giz tand kedy kəlləv?! gisn Manz zug „o, xar modn kəşyr“—gixəs biş taldan yg kəll uga zovad kevtənə.

SURVRMUD.

1. Manz, Sanz xojr jamaran ulsv? Ənzin ugatahinə, Samzin bajninə jun təmdg, bədl, avcar Manzin N. medylzənə?
2. Manz ors sələ ju xəz orsmə?
3. Manzig Sanz tərlmydtəhən jun uç derəs gyvdsmb?
4. Zovz kevtən Manzd gergnə jun yg kəlv?

CAHAN XURHN.

„Dərtin xar tolha! Kedy xəç, kedy dakz çam der susn bolxv? Tədnə negnə bolad bi çignə çam der susv“—giz dotrən sanad Zurhan, xəhən xar tolhan ar syhər səlyk ərlyəd harhəz orkad, tolhan ar bişəsn ədłəd ora dernə harç irəd mu sansn ərğ harad hurnigəd bəv.

Ju sanz bəsən iltkz kəlsn uga.

Usnd orx xəđ toktnz idl uga xudg xəhəd şurznad jovna, Zurhan tolha der suhad dorakşan hazr şahagad işkrəd dulz bəhəd, ərđəhəd şurznad jovz jovsn xəğən yzz orkad:

— Xej, çagra!—gigəd xəkrv.

Zurhana xəkrz orksn dug sonsz orkad, xədin əmn harad tyryçlz jovsn caban jaman, togtnad dorasn xojr—hurv taslad idv.

Xən usnd orxas ert. Xudg der kyn uga bolx—giz sanad, Zurhan bosad xəhən xəry sərgəd, səlyk yrydyləd Dərtin xar tolhahar damzulad dekşən harhad idylv.

Hurv n minhn cahan holta xəd Dərtin tolha hurəvkad, de-
ernə yrydz jovxdan ikər durll uga, elzəd idv.

„En ər bas ik xalun bolv biltəl en“—giz sanad Zurhan,
xalun bolx ugahinə narn kelz əgn gizəxər, nar xələv.

Narn zajanə mandldg kevtən, ərən ydəsn davad mandlad
bəənə.

Ik taava bolsn şar narn boln dorasn ervg-ervg gigəd kədlz
bəsn saləkar şinzlxnə en ər jirin xalun ər boldg bədlə.

Dərtin xar tolha kesgt uga ərndr tolha. En tolha der
harç orkad, end-təndən xələxlə hazrt bəsn jum, jun bolv çign
ygzdnə. lim ondan tolha Zurhan kyn bolsnas naran yzəd uga.

Dərt der harad end-təndən jum xarvn giz dasad bəsn zur-
han, uralan çanh jovad, tolhan ora der bəsn şovhr der harad
Dərtin ar bijd bəsn xotan neg xələhəd, dord bid bəsn xudg neg
xələv.

Dərtin ar bid bəsn—zurhana eznə, Mu-Cahana xotn.

— Xərəd şaxu ərək bədg kevtən, ərək devrənə saləknd şavşsn
zərməsən ərən ydən cə çansn utan harsn bəənə.

Gertən suhad tavarn ərən ydən cə uz susn ky yzsn bolad
uxalxlarn, zurhan xyvdən hundad „nand ky zarz orkad, evrə-
nə cəhən, evrənə gertən uuhad sux kişg tengr jun gigəd es
zajasmə?—giz sanad, kəvyn kək cənə şingz odsn uçrar, tezəl
uxadnə orv.

Xudgin ulana carnigin ded bijəsən orz jovsn xoşa bəsn Zə-
lə gidg kynə ik xən usnd orz jovsig boln xudg der mal, kyn
uga xərgz bəxig yzz orkad:

Xən usnd orx cag bolz biltəl“ —giz sanad xəhən xəry co-
kad xudgan xələhəd harhz orkad tolhan ora derk şovhr der,
hanc xar şovun bolad Zurhan şovahad suv.

Sak cahan jaman səl k xavlad xə daxulad şurzgnad“ harv.

„En jamana jovdlar jovxnə en xən darunə xudgt kyry giz
sanad xəç kəvyn susn hazrasn bosad şurzgnad jovad xənənə
əmn bijdən harad togtulad yrvəd jovb.

Zuna narn ulm ərən harad jovsig daxad xən ulm undasad
bəsig medəd, Zurhan xudgt ərđz irəd, togtnad zogsad, xəhən
bijəsən davulz harhz orkad tajgarn ulana elsn er dmər zurad naç
bəhəd, gentkn şugsn xənə du songsad, tolhahan ərndəlhad xu-

dg tal xələxlərn xəne tyrynə xudgar orz jovsig yzəd, xənənb
ardas xudg tal şurd harad jovb.

Xudg der kyrç irəd, xəgən xəry sərgəd, xudgin dedk car-
ngd bağlad onhd zəvər taslad orulna.

Taslad usnd orulzəsn xəd məəlldəd şugad bəənə.

Xudg der odsnə zerg uslz bəsn xojr onhd bağtl uga, us
bulaldad xərgəd bəənə. Zanhin şuurg en ter gix xornd negt ökə-
həd xudgan orad, negt əndəhəd xudgas harad bəənə. Usan uusn
xəd, gesən tengnz avad, xəry harad xalund bytəd ulan dotr
bəsn dovudin sydr̄t odad amrad hazr şahahad əmsxəd, kevl-
gən kevəd, seryləd zoksz bəcxənə.

Narn hal mər̄gn ydtən kyrç jovtl xəd cuhar us uhad xurv.

Syltk xədig usnd orulz orkad Zurhanig xudgin erg der irəd
zoksxla ezne aç kəvyn xarhad:

— Zurhan ər̄yni serynd xəhən əldəhər idyl̄nəç? giz sursnd.
Dərtin de-dar bijər idyldv—giz Zurhan xəry əgv.

— Nə, oda çign tigəndən har giz kelsnənə ard, usan uuhad
lurç bəsn neg cən kynd xojr hurvn sulh us kez orkad, ezne
aç kəvyn, baxn zalu eməltə bəsn mər̄ən uslz avad mordad xərnə.

— „Əld yldlxv?“ giz surxasn əhəd, əld yldxən Zurxan sursn
uga. Zuna şar narn cəkəd bəənə. Narnd xalz orksn ulana el-
sn, ulalz orksn tər̄mr kevtəhər tavḡt urhsn zuzan xar əvrər
ker̄g kel uga xəərəd bəənə.

Degəd xalun bolad bəxlənə Zurhan xalun untl yndən bəsl
çign giz uxalad, kir xalasn xojrtan dargdad ze bolad bəsn kilgən
təlz avad, sulharn negn şatin kitn us bij derən asxad bax
serycnə.

Sery dyrz avad, catlan kitn us uz orkad, Zurhan ulan dotr
bəsn oln dovudas, neg ik dov̄u şyz avad, tynənə sydr̄tnə kev-
təd amrna.

Zələn xənd jovsn əvḡnə əmnəs eləd kəvynə irəd, əvgig,
yd̄nə xot utxa gigəd xərylz orkad, ardk xəndnə yldgsin yzz
bəsn Zurhan: „nand eck bəsn bolxnə namag irz sol̄x bəəsn bi-
şij“ giz sanz orkad, eck ugadan hundad kevt̄nə. Mel jum uxalz
çign uga, xələş çign uga bolad bijd̄ən yg ökç orkad kəvyn
elk tyrgyl kevtəd xalund dilgdəd erg der untad odna.

Untz odsn xəç kəvyn der Zələn xəçin kəv̄y irəd:

„Zurhan, Zurhan;—gigəd dudsig songsad Zurhan serəd bosv.

Bi xəhən harhnav, çi jahnaç?—giz Zələn xəçin көvyn Zurhanas sursnd, Zurhan sursn ygdñ xəry egl uga, bijəsn:

— Asxn kyrtl xərylxv çi? giz surv.

— „Asxn kyrtl xərylxv“ gisn xəry songsad Zurhan şulurxad, bajrlsn bədl harad, inəmskləd:

— Bi çign xəhən harhnav. Xamdan negaju harhlhta gizyr көvyndən kelnə.

Xojr xəç, xəhən negaju harhx bolad, xojurn xudgas zəvər uzm harç odsn Zələn xənə ardas, zurhana xərylz jovsn Mu-Cahana xəg bosxad harhna.

Ynəsn Dərtin əmn bijər davad Hurvn-Bərg kyrç idəd xəry xərx jumñ giz Zurhan kelsnd xazudk көvyn zəv ginə.

Zurhana xərylz jovsn xəg yks giz tuhad Zələn xəg kycz irəd, ardaharn zergyləd idyld orkad, xojr xəç xədin xərnd orad ju-bis kyndəd yrləd jovad jovcxana.

Xəd jova jovz Hurvn-Bərgt kyrç irnə. Hurvn Bərgin ar bijər Mu-Cahana xənə, əmn bijərn Zələn xə harhz orkad, xojr xəç kyndn Hurvn Bərgin dund bəsn əndr bərgin dərñ harad suna. Narn yd kecəhəd irxlə, sydr suhad. seryn orad irnə.

Gesm basl ikər əlsz bənə—giz keləd Zurhan mursn bədlər xarn-xarng gigəd Zələn xəç əvgnə көvyg gerl uga xojr nydərñ „namag juhar dənnaç—giz kelçkəd ə uga bəzəhəd:

— Kyrə təvz idij—giz Zələn xəçin көvyn kely.

— „Bi kyrə təvz idz yzəd ugav. Jahz təvxən medxşv giçkəd, darun xulxa kez orkad bərgdxdən ərən bəx kyn kev-təhər xultxlzad:

— Kenə xəhər təvij? giz Zələn xəçin көvynəs Zurhan sursnd—catkn:

— Xəhər kyrə təvdm biş. kyrig xurhar təvdm giz çiləv.

Zurhana xərylz jovsn xənəs neg xurhar kyrə təvx bolad, xojr көvyn, susn hazrasn bosad bərgin taşud odad. Zələn xəç əvgnə көvynə bəld jovsn xazin mərgər kesn xar utxar nyk maltna. Kyrə təvx dyngə nyk maltz orkad көvyd xojr yzgəd, harad көk bor arhs tyz avad kyrə təvx nykdən təvəd tynə. Kөk bor arhsna gign cahan utan conglad harad bəv...

Hal şatahad bel kez orkad, xojr көvyn xənd orz. jovx çon met end-tendən əhlizad, xələhəd bogşurha getz jovx mis kev-tə xavtxizad, deləd idz jovsn xəənə zaxd kyrn harlahan xar-hsn neg cahan xurhig bərəd avna.

Atxad avsn hart orsn, cahan xurhn bəsn çidlərn aldrxar sedəd kygdlnə. Cahan xurhn aldrz çadsn uga.

Xurhan bərz avsig yzsn көkşn көk xən yrgəd harsn xəd daxad gygəd harç odad, tydyxnd harad xəry ergəd zogsad xojr hurv məlz orkad dakad izlən daxad caran harç odv.

Ter xornd xojr көvyn xazin mөrgər kesn xar utxar, cahan xurhna hol tal zəryləd irsn hazrarn orulv. Xar harin duntk xurhn hold kyrsn daru cahan xurhn, bəlvəlz mələd, nydən cəl zyləd, kelən zuhad, çıçrəd təkrəd tirəd bəv.

Cahan xurhna əmnə harç odv.

Xojr көvyn ik şuluhar xurhna dotrinə jylz xajad, maxinə mөç mөçərnə salhad avb. Cuglulz avad tylsn көk bor arhsnas harç bəəsn көvkr cahan utan urç odsna xən xojr көvyn mөç maxdig jarz jarz orkad neg tajgan şorlad ter şordan maxan əlgəd halinə zalə der təvəd byrkz orkv.

— Maxn halin zalin urt şargdad boldm giz—keləd, çi ter dot-rig ərgəd avç ir. Bi maltnav. Bulz orkx jumn giz Zələn xəçin көvyn keləd susn hazrasn bosad harsig, Zurhan dotr avad daxna.

Dotran bulz orkad, xojr көvyn gem əs kesn bədl harhad tydyxnd odad sucxana. Xən sak kevtən elzəd idəd bənə.

Gesn jir ikər əlsz bəənə. Maxn şuluhar bolxij?—giz Zurhan sursnd du cən Zələn xəç əvgnə көvyn:

— Çast bolx, darunə bolz oddm—giz xəry əgv.

Udl uga xojr көvyn susn hazrasn bosad kyr derən odad, maxan bolsn ughinə xələxər sedəd byrkəginə sekklə xurgdsn maxna ynr seksn tусar harç xojranə xamrt kynknəd səxn sonər ynr orv. Xurgdsn maxna əmtəxn ynr xamrar orxla, ikər əlsz bəəsn Zurhan maxna ynr songsad tolham digəd, nydm көkrəd bəv—giz nəkdtən kelsnd—natknə:

— Ikər əlsxlə tigdm—giz xəry əgç orkad, tag byrkətə bəəsn kyrən xələhəd şylsən xuld—xuld zaləgdə bəv,

Udl uga xojr kəvyn maxan harhad idv. Şargdad, xurgdad
bolsn kyryn maxig tosin çiv—çiv dusahad idxlə jamaran?—
giz Zələn xəçin kəvyn Zurhanas sursnd Zurhan;

— Jir sən! Bal met əmtəxn. Gesn jir cadv—giz xəry əgv.

Cadsna xən—cahan xurhna syl haşun!—„İdsnənnə ard yldsn
maxin kəvyd xajçkad bəsad xəndən harcəv.

Zuna şar narn, ut xalhar jovad, gertən kyrç jovsn cag bilə.
Kəvyd çign nar daxad xədən ekəlv...

Byryl tasrsn dyngə cagt xəhən ger der avç irəd orkçkad
Zurhan ezndən irv. Xənəs irsn Zurhand xəş bərdg ber, zəjanə
Zurhand xot əgdg şar modn ahar negn ystə xərmg kez əg-
sig, Zurhan bar—byr uuhad, ahin ərəlcə xərmg xəry əgç-
kad, harç odxlə, xəşç ber zigtə jum, çiləhəd udg kəvyn jun
gigəd es uv en?—giz sanad ardny yldv.

Zurhana ekin ger giz, neg xavtxa xar zolm, xotna ded ar
zaxd bədg bilə. Zolmdan kyrç irəd Zurhan ekinə orn der kev-
tnə. Kevtsn Zurhand gentkn kesg uxan orna.

Oln uxan zagt neg əncktnə xavçgdad: „Namag xurh alz
idsig medni gilç edn?“ „giz bijəsn, dotran surad: „medxlə
cokz alx“ giz sanv. „Cokz alx“—giz sansna xən Zurhana zy-
rkən gentkn kədləd odna. Zyrkn ulm-ulm, şulu-şuluhar çanh
cokad bəəxlə, zurhan kevtz çadad, bəsad harna.

Harç jovsn Zurhand, Mu-Cahanahas neg ah ys avad ge-
rədən irz jovsn eknə xarhad:

— Zurhan, xaran odnaç? gisn ekinə zəln du songsad;

— Xə xotnad orulnav giz kələd, Zurhan xotnas dekşən
əmərad harad jovz odv.

Xənə zaxd irəd togtnad, derən harad serznnəd kədlz bəsn
salık xavlad zoksad serycsn bijnə zyrknə togtnxş. „Kyrə
təvsən cahan xurhn uxanas nam harş uga bolv“ giz sanad,
zurhan talvahad idz bəsn xəg işkrəd xuraz orkad, xotnd tu-
had orulna. Baglrn xəg tuz jovtl, cahan xurhna ek, kək xən,
xənə ard suhrz yldəd, ardan jovsn Zurhan tal, „xurhm çi al-
laç“—giz bəx kevtəhər, xələhəd mələnə.

Xəg xotnd orulz orkad Zurhan, xotna zaxd kitn elsn der
elk tyrgyl: „oda jahdv“—gix uxata kevtənə. Hararn der kegəd
neg baaxn zur kevtz bəhəd, dakad kəlvred dekşən tengr xələ-

həd barun nudrman tolha doran təvəd kevti kevtz, nydən ənbz orkad „Oln şar burxm minə əldtxə“—giz zalıvrəd kevtinə.

Zamb tyv der harsn y—tymn oddud: „burxn kynd tuslsig yzylz“ giz bəxig yzylsn əng harad neg-negndən nydən çirməd inəldz bəsig zalıvrəd kevtin Zurhan nydən xələxlərn yznə.

Hazr doras, kişg—uga kynlə xarhsm terv—giz sanad, dotran Zələn xəç əvgnə kəvyg mu keləd, rəsad gerədən harad jovna.

Gertən irəd ekəsni neg biçkn xurmş avad, gerin şyhynd bəsn devləni avad, Zurhan harç irəd haza xurmş delgəd, devləni der kegəd untxar sedəd kevtinə.

Kyr təvz idsn cahan xurhn zurhana sananas harxş.

Neg bərəsn, neg bərtən kəlvre bəz kesgtən untl uga kevtəd orksnanə xən, Zurhan gentkn untz oç...

* * *

Xoşar jovsn xəg gerədən avxlarn, tohinə avxar avç irsinə Zurhan ərındnə mednə. „Xəg tolxlə tengr cokv! Oln burxd-minə əldtxə! Əda jahdv?“—giz sanad Zurhan kəvəhərnə usn gysn cə, hujr ugahar, Mu-Cahanad uhad suna.

Zurhanla xamdan ger dotr kesg uls cə uz sucxanə. Ynd bəsn ulsnə: xoşd jovdg Manz Badm xojr, eznə aç kəvyn, nanə çign xojr hurvn zalus.

Gerin ezn nərxn, əndr xar coxr zalu bijnə xotan uz orkad, mēngtə hanzd demsr tərnk tatad, kevtə ors tərnr orna əmn çiling cahan şirdg der suhad xolan jasad nojrxsn duhar:

— Zalus şulultn. Narn degçxəs əmn xə toləd harhəz orkiş giz kelsig zalus songsad cəhən adhn—şidgn uhad bəcxənə.

Mana xən kedy bolx jumni bilə?—giz Mu-Cahan aç kəvy-nəsn sursnd:

— Xojr menhn jisi zun jiri xojr bolx jumni giz ternə xəry əgv.

Xəg gylgəd neg toləd orkkla xən xojr menhn jisi zun jirər harad bəv.

Xojr xən jahad dutv ençnə? Xəç jahsinə mednçi? giz xə-nə ezn sursnd, Zurhan ulan maxn bolad ulaz bəhəd, ju ky kelz bəxən medl uga:

— Medxşv. Bi medxşv. Bi xə idsn ugav giz kihən davxcu-lad kelsig Mu-Cahan songsz bəhəd musxlzz inəhəd.

Çamag kyn xə idv—giz kelz bəxş—giv.

Dakad xojr tolçkad xə n jirn negər harna. Gylgəd tolzəs n xə d şugad mələ d nır—car bolad bənə. Oln xə d zagas, kəkş n kək xə n, jilhrəd harç irəd, engsəd maaləd bəs ig ez nə aç kə vyn yzz orkdad:

— Setrən xurhn uga kevtə. Setrə kək xə n maaləd bənə—giz avhdan kelv.

— Bəx ugahin b jovad xə lə—giz Mu-Cahan zakad gerə dən harv.

Setrən—kəkş n kək xə n cahan xurhn uga bolz harv.

* * *
— Setrən cahan xurhn jahla?.,

— Medxşv.

— Jungad es mednəç?

— Medxşv.

— Jungad ulbnaç? Cahan xurhn jahla?—giz keləd, Mu-Cahan halin kəvəd susn kəvyg manhd xar maləhər cokad avə.

Kəvyn xəkrəd çışkəd ulb. Ulb n kəvynə n b dug songsad orks n ek n b gertəs n gyz harad, Mu-Cahanahar gyhəd orad irxlə biçkn kəvyd bədyn zalu byrygin şydn maləhər cokz bə sig yzəd:

— Jungad cokz bənət?—giz arhul keləd, irgd bəgdihəd ulb z bəsn kəvyn der dohling nylbmstə odad suna.

— Cokk biş alsv en kişgo noxag—giz keləd ez n zalu kyvyg ektəhin b taşr xojr-hurv orahad orkv.

— Setrən xurh idg...—gigəd ez n zalu uurlad bənə.

— Zurhan, Zurhan! Xurhin b idl çi? giz ek n b kəvynə sn ulb n bəz sursnd kəvyn b:

— Idləv. Əçklədyr gesən əlsəd bəxlə Zələn xəçin kəvytə xojurn kyr təvz idləvd n gigəd dākn, dākn ekrəd, ca-cahan kihən avad uləd bəv.

— Kyr təvz idləv? Setrə xurhar... giz keləd ez n zalu, hulmtin ded bīd susn hazrasn bosz irəd, kəvyg dakad neg cokv. Syl coklhn b kəvynə mannahar xarhad, mannā n ars zuhlz orksnas cusn harad bəv.

— Nə har! Yzgdl uga od! Xotndm biçə bə! giz keləd ek kəvyn xojrag kəhəd harhz orkad, ez n zalu:

— Iim kişgñb tasrsñ jumñ kynlā xarhđv? Yñā juhññ avđv oda? gigəd dotran uxalz bəhəd, Zurhand nahcxññb zaz əgsñ huññ temən bəxig sanz orkad, bajrlñ bədl harv.

— Nə, çama! Xurhna ormd huññ teməhər jald unhaxla medxç—giz keləd, susñ hazrasñ bosad hanzdān hal kez avad, ezn zalu ter xornd gerəd irəd uga aç kəvyhən dudulv.

Dudsnd irsn aç kəvyndən:

— Odak kişg uga noxas, setrən xurhar kyrə təvz idz orkz. Yg xəñəs harhñ jumñ. Çi oda mordad, temənd jovsn en kişgon hunññ kerəçd xuldz ork—giv.

Avhññ kelsñ yg aç kəvyññ songsad harç odv.

* * *

„Usna ekn bulg, kynə ekn nahcnr“. Nahcnrinnñ zaz əgsñ xar huññ cahan xurlña jald odsna xəñ, odx hazr, orx nykn, idx hujr, ux cə uga bolsñ uçar zurhanig ektəhññ hazr der xələsn hancxn, avş ugahar bəsn bişññ canñ arh uga bolad biş talan nylhñ avb.

Bajn kyn ugatə xəçig tigz dazrdg bilə.

SURVRMUD.

1. Zurhan, Mu-Cahan xojr jamaran ulsv?

Zurhana ugatag, Mu-Cahana bajññ juhar medxmb; jamaran bədlə, jamaran ger—malta?

2. Zurhan kentə, jahz jovad, jun gigəd xəñə xurhar kyr kez idsmb?

3. Ezn, Zurhanig, setrə xurh idsññ jahz medv?

4. Ezn Zurhanig ektəhññ jahz dazrv?

5. Zurhan, Mu-Cahan xojras taldan jun uls en tuzd orna?

DALHVR.

1. Tuzin xyvərmydt, tal-taldññ bolm tolha əgtn.

2. Tadñ bistñ evrəññ hazras enynə tatvrta medsn jumarn tuz biçtn.

XƏÇ-MANZIN UHN KƏVYN.

Xaıımg kyn dən dəsñ gix jum meddg caddg biş bilə...

Zug ors ornñ xəñ Japonlav, Kitdləv əlb Germanıləv dəldz bədg çign gix zirklən zəng bəxəs biş, tynəs taldan sonññ-sormñ zəng zə uga bilə.

Zuna xurin kyçər harsñ bərgin əvsnə sənññ xəhəd xaıımg uls malin idgər kezənk kevern nyhəd-şugad jovad jovdg bilə.

1916-zilin namrin sarmud eklz bəsn cagla „na-ca, xaləmg ulsig dənd avx jumn zign“ gisn zəng ulan zalata xaləmgudar, hazrt busn ədrin gegənəs xurdar, irv. Xaləmg tanhçd bykl arvn nutgt ter zəng şus gigəd odv.

Zəng harsn daru udl uga tanhçin pirstvəs nutgin pirstvd „12“ nasna xaləmg zalus cuhlulz mordultxa gisn zakan harç...

Manaxn tikd Ulan Ergin xar-holin əmn bid, nomin tolha gigəd bədg, tynə dord bijdk syd bələvədn.

Mana əmgin starşina, otgudin arvnə axnrig cuqlulz avad, nutgin pirstvəs irsn zakag, tednd sonsxz kelv:

— „Oda mana xaləmg ulsas „12“ nasna zalus xar kədlmş gidg jumnd avç bənə. Pirstvin zaksn zakag kycəx josta bidn.

Ta arvnə axnr, cuhar cag tydl uga jovz otg otgudtan bəsn en nasta kəvydig spiskərnə xəhəd avad irtnl giz əmgin starşina arvnə axnrı nydən cəlhəz, şydən taçknulzəhəd kələd zakna.

Sə dyləd, ədr dutal, cag tydl uga arvnə axar jovad otgudiny „12“ nasna kəvydig cuqlulad avad irnə.

„12“ nasna kəvyd dund, manaxna neg osr ulsd xəç jovdg ugatə təv kyrsn əvgnə hurvn kəvynə iknə tustla.

Manz gidg nern—derən xəç gidg nertə əvgn.

Nasnə turşar xənd jovad jovsndnə Xəç-Manz gigəd kelz orksn nern, kezənəs naran şingrz odsn mən.

Bijdən nəkd bolz jovsn hanəxn urd harsn kəvyhən dənd avxla bi ju kez ardny yldx biləv gigəd Xəç-Manz nydndən dohng nyləmtə kəvyhən daxad harnə.

Nutgin parvlən der kəvydig avç irəd, kirgxər bəx xən kevtəhər ulan şirtə şkolin xəşad orulad şitmlz orkna.

Pirstv, emç, bajd, nojn sən uls xyv zəvç keldəd, kəvydin gemtə—zolngtahinə xələhəd, bajnasnə məng idəd sultxad, uga-tahinə jovulx bolna.

Jovulx bolad jilhəd avçksn kəvyd, tednig kyrgz irsn ek eck, ekç dy, aç-ziç uls, xurhdlanan nilzəx xəd kevtəhər nır—car bolad bənə. Ter şuganə tatu kevtəhər, dəkəd xaran biş hazras unz, zyz irsn mərd teməd hazr bytəhəd, incəldəd, byuləddəd bəcxənə.

Manaxnaknar hal kerm jumñ irdg uga, manaks yzgdg uga bilə. Gentkn ter kəvydig cuglulad xojr xonsna xən, mana ar-dāhar hardg ik holar hal—kerm yrynd cuglrad əl-manxn şo-vun donhdg met, maş səxn duhar donhdad orad irv.

Hal kermin xəkrsn dun manxna bəsn ezgo erm-cahan kədə met hazrt dyrən bolad, ohtrhud xadad bəv.

Nutgin parvlən der ulan xaşad xalhata bəsn kəvydig harhad, kesg temən terg zyhəd, sulhz avad, hal—kerm zokssn hazrur avad harna. Kəvygən stavk kyrtl kyrgz irsn Xəç-Manz, cara-ndnə kyrgəd ədrxn balhs orad harna.

Kerm zokssn hazras stavk zəvər uzñ bənə. Stavkas ərñn harad temən tergər jovsn kəvyd asxnə yd kecəlhəd hal ker-min zokssn hazrt irnə.

Xurdundan orsn şar-narna gerl hal kermin haza tyrksn tosn met xəlnhu cahan şir deer tusad avlcxla, səxn cəvdr şar əng hal kerməs harv. Teməd tergənə kəvyd, hal kerm zoksz bəsn hazrt irəd holin kəvəhər tergdən tələd bucxav.

Hal-kerm yzəd uga kəvyd cuhar, tergnd jovsn əvgd kyrt lən həxzənə. Hal-kerm zoksz bəsn hazrt, xamdan zergldəd kesk şar modar kez orksn onhcs bəcxənə. Hal kermd sulhz avç jo-vx gizəsñ xudl bolv. Kəvydig avç jovsn ors xazgud şavdad-cokad odak hal-kermə zerglz bəsn onhdə orulna. „Avç jovsn kəvydin tonə kedyhinə medxşv,“ zug kəvyd orulad, horvn ərvinc dyrgəd hal-kerm çirəd harla giz Xəç-Manz xəəñ gertən irçkəd keldg bilə.

Əmtñ bolz hazır deer ydsnəs avñ Ədrxn balhs yzəd uga Xəç-Manz, ik budta cagt sadrg hazrt xəənəsn salsn met, anhlzad balhsna ulñc dotrahar jovsn kəvyd daxad balhs həxnə.

Balhsndan xojr xonna. Xəç-Manzin bolñ natk kəvydig cuha-rahinə senglgdsñ xar ysdinə. səxn xar maşihər xəçləd' salds kev.

Salds bolsñ xəlmng kəvydig Ədrənd xojr xongt bəsn ge-rəsñ harhad, bagzal tal avad harna.

Adrg-bidrg bolsñ balhsna ulñncar devssñ coludig arvad xə-rədər erədylsñ kəvyd işkəd jovxla kyrd-kyrd gigəd ik toxa hosig çidl uga kykd kyn savz bəx met, bytnhy ə harad bənə.

Ulñncin negnəsñ harad, negndnə orad ajuhınə daxad jova jovtl balhsna ardκ bagzalin ulan ger dyngəhəd yzgdv.

Jovad-udl uga көvydig avç irəd bagzalar orulad, to-diginь
avad, dərəhər dekşən harhad bagzald zoksz bəsn maşıst orulad
sulhna. Cag tydl uga xonx neg cokna... Xojr cokna, hurvdz
çokad, bagus çirdg ik xar parovoz çışkyləd (xəkryləd), maşın
bagusan çirəd kəndrəd harna,

— Puf. . puf. . gigəd bagus çirdg parovozas ur harad kən-
drəd harxla. tax, tax, taş, taş,—du harad bagus çirgdv.

Bagus dotr orad suz orksn көvyd uldəgnь ulədad, duldgnь
dulldad, nir car bolad şugad jovcxana.

Xəç-Manz көvyd bagund orad suhad maşın kəndrəd har-
xla hararn dajlad— „Mend jovtn!“ Mend irtn“ giz keləd nyd-
nəsнь harsn nyləmsig xavtxasn kirtəxn bot alьçur harhəz arçad,
dyrzgnəd odsn bahçudig kesgtнь ardasnь xaləv.

Ədrxnəs ardaran harsn xar maşihər çirylsn xaləmg көvy-
dig naran, junь tələ, jaxar avç jovxig kyn medxş. kədlmş gi-
dg jumnd oç jovna, „mana starşınad zakan pirstvəs irsn
bilə“—giz negнь kelnə.

Mal ger, em-yrn jaxmь, kexmь gisn tolhata ygmyd kyn-
dgən urad, maşınd ydəd көvyd dulcxana.

Gertəsn harad jovxnь,	Ədrxnəs harad jovxnь
Gerltə şamnь şatna,	Əltə şamnь şatna
Gerltə şamin gərլ tasrxla,	Əltə şamin gerl tasrxla,
Germanə hazrin zax bolna,	Ədrxnə hazrin zax bolna.
Balısnə ardk bagzald	Zirn tögətə maşınь
Buta xazgar kyrgylнə,	Zirzgnəd gyhəd jovla,
Buta xazgar kyrylxнь	Zirn daln baxn көvyd
Burxn maşrnь jevəhit.	Zirhl kegəd jovcxana“

Jigəd dulsn duna əhinь maşınd, sekətə jovsn neg terzərnь
orsn namrin seryn xar saləkn neg terzərnь harhad, ədrxnə ar-
dk көk hazrt əginь avad yldnə.

Kөvyd kədlmşç çign biş, salds çign biş jovad jovna.

SURVRMUD

- 1.1916-kç zil ken, jamaran nasna көvyd cuglulz avsmь?
2. Ter көvydig aldəs alьdaran, jaxar jovulz?
3. Jun ulsin көvyd odz
4. Kөvyd jamaran uxan bədlтə odsn?

XAR ZOLM.

Zorxtin ik xar tolhan ded syd neg ik xotn xən, tustan hal yd xələhəd harç jovna. Hal ydən xalund hazr şahaldad bytz ydlxər jovx xəđ harar tylkxəs na, kergtəhər jovz əgl uga sylinə yzyr çikn xojran seln çiçryləđ, çikn aman xurc şydtə xar batxnas xəred ərə yrvəd jovcxana.

Xənə ard tatnxa amta, çilng xar, ərə arvn zurha kyrç jovx dyngə kəvyn zəvər kəlrəd bəsn, bijləgən kyndəd jovna. „Bykl hurvn zilin dusn en Sanzin xənə ard xatad, xalund xalad, ki-tnd—kəred, kərstə hazr derk zovlmg xamgig cugtnə yzəd jovnalm bi. Namag orxd xən hurvn zun bilə. Mini ezndnə orxnə ylygər xələhəd jovsar oda dolan zu kyrvş. Tydy bijnə; kitn xalun, gesm əln gil uga hancarn xəryləđ jovbuşv. En totig ezn medg bolxla jun kerg!

Saran arvn arslng—bykl xojr kynd xuvənd çignə, xotd çign kyrxşlm. Ynyg yzəd bəsn bijnə jungəd es meddv.

Kəkşn ek, ysn, tosn uga xar şar uha bəz zajaddan ykn giz bənə.

Jahdm bolxv!..—gigəd bijləhən kyndəd xəhən arhul tuhad jovna. Kəvynə dotrk mel xutxldad, nydnəsən haşun xar nylmsn cald asxrn aldad, buləglən zyrkən xərnhu çeez dotrnə tuuləd jovna.

Kəvynə zyn oçinə Sanz neg urta bəhəd tonhrgar kerçəd, unzulz orksnə tatnxa bolad edgsn ternə oda kyrtl irzəhəd jovna.

En totan sançkad, derk salvrxa, şurxadnə təvsn xalasta xuçn xar bişmdən, şungrcgnə şurxadnə hujdan evksn salvrxa şalvuran yzxlərn kəvynə dotr bijnə utədad xornə buslad odna.

En tolvrtə jovz jovsn kəvynə dord ar bijəsən, vor mər tatsn xozlg tergn harç irəd, kəvynə ər zogsv.

— Mend Huçn—giz irz jovsn kyn surn, xəryhən songsl uga həredəd buv.

*) Batrin „Əngrsn cagin ynn“ gidg tuuz, tavgç zilə surhlhna „literaturin Xuranhu“-d orsn bənə. Ter tuzd, aldğ bolad, Batrin nernb orsimn uga.

— Muxa udan jovb? Tanig kyləhə jovz ora kecəz jov-
hav giz Huçn surv.

Ja, mərən olz çadad. Nə xurhan zyylıç? Huçn xəđ [dund
xələz jovad, əmnə jovsn bor təlg zav.

Əçkldyrk kelsn cahan xurhn təmdgtə bolad bəv. Ynginə
avtn—giz Huçn kely.

Jilhl bəx bilə. Nand cign neg jumn bolx, çamd çign
hujr cəgiçn dax. Bər—giz irsn kyn kelsig sonsad Huçn bərəđ,
bor təlgig dərvin məçinə kyləđ, tergnd açad orkv.

Irsn zalı tyngregəsə məniginə tolz əgəđ, mərən xəry er-
gylz avad, tolha taşrlad harad odv.

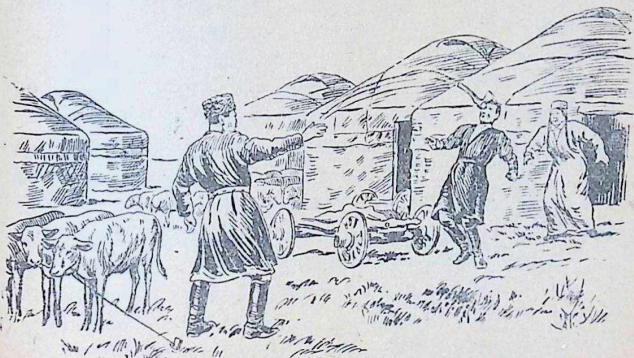
* * *

Tynə xən, hurv xonsn cəglə zirklən zəng harad bəv. Zirklə
sonsn Sanz gertən şukrad jovad bənə.

— Xələhit, ter kişgo doskig! Xən irxnlə çı Badm odad şar
tolhata bor təlg bəx ugaginə xələhəd ir. Tynəs nanə tiim
bor təlg bəxm biş. Çamag, kişgo noxal, gigəd Sanz jovad
bənə. Bor təlg gedrsn Sanzd sonsgdz oç.

ligə, ligə bətl Badm Huçnta xojurn orad irv.

— Jahz?—Odaçnə bəny?—gin orn der kevtsn Sanz zyn
xatxsən mət əsrz bosad Badmas surçkad əln çonin nydər Huç-
na koləsənə avn ədlyləđ tolha kyrtlnə xələhəd zoksad bəv.

Sanz zelin xazuhas syk avad şivəd orkv.

— Uga bədlə. Eknə xəhəd mələd bənə—giz Badm xəry əvdəln suv.

— Çi kişg—uga kyn mini bor təlg jahad xuldvç?—giz Huçnad xəkrəkə—Zorxtin xər tolhan ded syd Narna Jisnd tyg xuldç.

— Xej, çama kelzənəv! Xərygim əg—giz xəkrənd Huçn kelv:

— Bi xuldav. Tana arvn arslngtn ken gesən tezəz emən bytkz jovx bilə. Derən neg ymsx jumn avxar tanig neg təlgər dutz ygərx uga giz sanad xuldav.

— Xələhiç yngig xərycz bəxinə!.. Biçkə du har! Mini jum xuldg çi jumç? Terçnə mini kəlsn, mini kişg—giz kelz jovtlən, Huçn kytc kelyll uga kelv:

— Tanas agta xəlməg cə uxlatn kəlsn harxas biş, kədlməş kesnd harsn kəlsitn jir yzəd ugav.

Igz Huçn keln harad zolmadan jovz jovna. Sanz daxn gyz harad, zelin xəzuhas syk avad, caran xələhəd jovz jovsn Huçnig dajlz bəhəd şivəd orkv. Syk Huçna çonkagt tusad, xəry unv. Huçn xəry ergəd xələv, uzan segən uga kisv.

Tikig erz bələç! Mini bor təlg namd çamas yntə—giz kələd Sanz gertən orz irəd orn derən harad, kələn termin nykənd caxlçkad kevtv.

* * *

Narn gy təvxin çig bolad irv. Haza kevtəsn Hucnig, eknə nydndən dohling nylməstə harç irəd neg kəvy dudz avad tev-rəd zolmdan orulad, salvrxa xər xurmş der kevtylv.

Huçna çonkagd tussn syk, ekndnə kyrəd, dəry dyngə ut-dnə, tynəs utar ərgndnə colz. Huçna tolhanə ekn hoozsən cus-nla xutxldad, ulavr əng harad hoozad bənə.

En totig evrənə nydər yzz bəx eknə nusn—nyləmsən as-xad xatu hazır cəkədl ulə bəz, ysnə hulmtin ymslə xutxldz butrad, nydnə uul ogçm bolz xavdad oç.

Emgnə bədl: urdnə yzəd ugahan yzz, yzsən hartan bərz, əndinən xyvəsən cəkrən kynə bədlə.

Emgn xojr əlxən dovgdad, xəralig tengrəs unxəzəx mənər met asxad, ecəd ze bolad bəsn xunin əvcynlə ədl irzəsən əv-cyhərn hazır şudrad kevtə.

Tigz bəhəd bosad kəvynənə eməs tatad:

— Ja, jahlav—jahlav!..—Xəm minь, jahsnçnь env? Çamag uga volxla namd vəhəd jumь? Hazam mal volad hartm ырn volad tavginnь kəls mannadan tyrkəd, mannanь kəls tavgtan tyrkəd kezəd volv çign əln gəstə, hancxn ekinь tələ əmn arsndan kyrəd ykldəd jovdg biləç. Oda jahsnçin env?

Darxdm çign darad, xalxdm çign xalad, dargdxdnь çign dargdad, dazrxdnь çign dazrgda jovz, namag tezəz jovlaç!

Oda namd ken ahin am zulkhv?

En xatsn xar көvynəm əm avç, namag xarhnulsn Sanz xojr şar көvygən, hal hulmtan bulz id! Əryn narn harxig yzl uga od!—gigəd emgn көvygən tatad ymsəd, haşudad kevtнə.

Emgnə keləd vəsn yg, taləvad vəsn xaralas xotna əmtнə zyrkn işkrəd vənə.

Emgnə zovlгg ikig Sanzas bişnknь cuhar medz, daxn zəvz vəcxənə. Zug Sanz sanamr jum es medsər orn derən tavarn kəlv-rəd kevtнə.

*
* * *

Əryndnь volv.

Ərlə xəhən harhхар Sanz zolm tal irəd, şurxa ydərnь ləçkəd untrad vəv... Emgn ərə kitə, aldз unad, namag yk çign ulьz unzdг jumн vəxş, manla ədl uls ykv çign gem uga.

Bykl arvn negnəs ylđsn hancxinь alsn, Sanz amrç vətxə...

Huçn, Huçn... Bos!.. xəndən har, vo... vos gigəd byrgəd kevtнə.

Sanz xəry coxrн, dal derən xajsn bişmydən batlz ymsəd: „ennь ykxinь sən volx biləl, kəlsinь nekəd, nus-nylьmsən asxad alx“—giz sanad xəndən davad harv.

Narnla bulaldz hardg əl kək utan en əryn Huçna zolmas harsn uga. Urdnь kergldg uga xar zolmig en əryn xotna uls sonztlahar xələhəd sanaldad vəcxəv.

Sanz Badmig dudz avad:

— En kişgo doskin jasn der vəhəd vəxm biş, neg tal nyxmн.

Ykr harhl uga carмud vər, temə xəlн.

Dakad dy kykən xənd har giz kely gi—giz zaksig sonsad Badm neg çign yg unhal uga harv.

Sanzin xotn ter  dr nyz odv. Zug neg xazuha n  orsn
boh urha, neg xazuha n  harm xahrxa byt st  xar zolm nutg
x ryl d yldv.

* * *

Ter zolmig x nn  xalhar jovsn uls  ataz giz songdv. lim
 ign jumig kyn martdg bi ij. Bolv en jovdlig kesg cag bolz
jovx bi n  kyn martx .

SURVRMUD.

1. Hu n  a z xojr jamaran ulsv?
Jamaran b rc, b dl rn  tednig ilhz bolxmb ?
 2. Hu n Sanzin t lgig jahad xuldsmb ?
Ter jovdlig  ld, ken c lhn ?
 3. Sanz Hu nig jamr kev r zarz, zovaz b v.
 4. En jovdl jamaran cagt bolsn bolx?
-

MU-KÖVYN.

„Xərlz çign bolış uga,
Cərlz çign bolış uga“.

Neverov.

Tengr tus, hazır der. Kəvydə əmin dund neg mu, xolıvrad
unn gizəx xar şavır ger zokszənə.

Tengr der jovsn ik xar ylnə sydr unxlarn, ter mu gerig derə-
sn̄ darad bilzələd orkn gizəx əngtə.

Ger dotr, orna əmn, xuçn işkə şirdg der barana əmn na-
mçlz sun emgn burxnas:

— Burxn bağşin gegən, mu kəvyhim en ajulas əmd harhit! —
gigəd dotran zalıvrz ornad emgn gekəd mərgzənə. Emgnə ut-
xn nydnəs tengr derəs unzəx xurin umş kevtəhər, medmz uga-
har, nylımsn hozad vənə. Dənə olın sumnas ter jahz əmd ha-
rxmb?

Ydlə dekşən harç cdsn narna toləd, nydn gilvkəd odxla
teryg xələzəhəd;

„Şar narna səkysn mukəvyhim mini, en ik ajulas getlgi-
giz emgn surzənə.

Ydn tatgdsna daru, neg cərgə xuvcta teglg nurhta, xar ulan
zalu orz irv.

Mendvt bav!

Burxn—bağşin gegən əldg səxn ing mini irv çil? gigəd—

Dorzin kyzynəs tevrçkəd, kəvynən̄ xojr xalxig emgn selz
ymsv.

Haza jovsn Erdn̄ neg cərgə xuvcta kyn gert orz odsin̄
yzçkəd: mini kəvyn igəd kyrəd irdg arh ugav jumb—giz sanad,
gyhəd orad irv.

Kəvym mini, səxn mend irvç?!—Irv!

Erdn̄ kəvynən̄ xojr xalxas seln ymsçkəd, xojr nydnəs̄n
harsn nylımsnd kyç kyç jadad xoran harad suv.

II.

Gerər dyrng giçnr; Oçr gergtəhən, Sanz gergtəhən, nanə
çign kesg əmtn.

Oçr Sanz xojr otgtan tomsrtə zalus bolad, tolhagan ədən
bərad bəcxənə.

Avdr̄t bəsn bər coxr kylv̄tən harh̄z avad Erdnin emgn ym-
sv.

Erdnin kilg kək xalhta cahan cıc.

Əvḡn bas kerz, giçnr şugldad bəcxənə. Xar xəsnd buslzəs̄n
cə, ken una gisn ɵngtəgər melməgəd bənə. Şin orz irsn uls
Dorzas:

— Mend irvy! gisnd Dorz:

Irv? Irv giz xəry ɵgəd musxlzad inəgəd suna.

Dəsən darad irsn bolx ugavt!

Kəvygən irsnd bəjrlz orksn ek̄n irsn ulsd cahan bolzəx
met, cə suz utno!—giz keləd daran daradt̄n̄ kesg ahst cə ke-
gəd bənə.

Şinəs orz irsn̄ neg xar coma uhad xanad bosad bənə.

Zalus bağlr̄ad kyr kecxənə, kykd uls xorndan şir-şivr
gigəd kyndəd bəcxənə.

Manax̄n xagan şirəhəs̄n̄ bulhad jir mu jum keçkv, tolha
uga bolxla ik mu—gisn dun der harad bənə.

Əmt̄nd jun sən jum xan yzylsm̄b, əmtig dənd mordulad
ldg terij? Xan mand kerg uga kyn bilə, giz—Dorz, Oçrt xəry ɵgv.

Ezn cahan xan kerg uga bolv? Kilnctə yg kelzəx kykym̄b
en!—giz gertk̄ ulsin ik zun̄ dotran sanzəxig çirəgər̄n̄ xələhəd
medsn Oçr, çi xazhr̄ uxa uxalzənəç giz Dorzd kelv.

Sanz çinnz bəgəd:—

Bid̄n buzavn̄r xazg nertə uls bid̄n, manig xaan, ik gidgər
dotaldḡ jum̄n. Tegəd cohar durtavdn̄ giv.

Xazg bolad jun sən jum yzlət?

Xan tanig dotalad ju ɵglə?—giz Dorz Sanzig xələhzəgəd kelv.

Oçr. torç-jadad Sanzin kel̄nə samig bulaz avad, Dorz tal
xələzəhəd:

Tanig dəs darz jovna gigəd bənəvd̄n, ta dəs darx biş cu-
har nilz avad, xahan şirəhəs̄n̄ bulhçks̄n bədl̄tət giv. Tentk̄ uls
Dorzin ek eck bas Oçrig tatna.

Kyndən zagt emgn cəhən: utn, utn gigəd kyn bolhnd dākn dākn əgv.

Erdnə kəvynə dəsen darl uga irsnd, zəvər hundlta suna; Oçrın kelsn yg kençrt xatxsən zyn kevtəgər, Erdnin uxañla xarhad dotrnə orv: Erdnə bosz irəd: Çini kelsn mel ynn Oçr giz kelv.

Emgn əvgən xərəd, sutn əvgn, biçə kyn dundahur orad xəkrəd bətn, əmtn kyndzətxə giv.

Baza ta uxalit: mal gerəsñ xahcad dənd mordsig ta med-nət! Eknd bəsn par caran xuldad avç əgsñ mərītn emç es hol-lu? Dakad xojr ykrən xuldad, hazran jum yldəl uga xojr zild kəlsləd dəkn mər avç es əglt?

Kesg zild tana ər, tanig asrad bəgəd bəxin ormd, bi kesg zild cərgt jovuşv—tegəd jamaran olz tand xazg nernəs xaldx bilə?

Cuhar Dorzin am xələzənə.

Dorz kelətə:

Jir jovad jovxnə ik jumñ yzgdñə.

Bi adgarn, neg arvn gubernin hazrinə ergsn bolxv, tegəd xamanə çign sən jumñ uga.

Neg əld hazr uga əmtñ çign bənə.

Xəvrhdnə dala hazrta pomeşkyd çign bənə.

Zərmnə dala hazrta, zərmnə xaksu bəxlə sənij?

Xərnə terygər dynnəxlə, xazgud mu biş bənə. Bolv çign esgo jumñ uga.

Ter pomeşkudin hazr avad, kyn bolhnd tygəxlə, sən ik hazr kyrtxmñ.

Ors orna hazr ik jumñla.

Giçnr cuhar uxagan şyəx dyrtəgər sucxana, Oçr neg yg kelxər jaszətlñ, Dorz ekləd kelçkv:

Jir mana cərgt jun yzgdz jovsig kelxlə, ik dala tuz.

Ju es yzvəidn—darx-kərx, əlsx-xarhnx nojdudt dazrylx, co-kulx, eldv-dəldv jum zyvdñ. A kedy kyn sumñla xarhad yk-sñ bolx, kedy kyn çavçgtsñ bolx.

Kəl, harasn xahcsnig tolz bəş uga oln.

Jir xama es oduv, ju es zyvyv...

Xaran odv çign çik jumñ uga; əmtnd zirhl uga, gigəd dala bolsñ jum kelv.

Giçnri cyvriðəd harv. Dorzin kelsn yg coharan̄ tolhadn̄
or̄z Oçr urlənə.

Jovz, jovz irxlərn uxata biş hərgtəd irzç!

Sanzin uxor—oçrinlə negn.

Ja, eckən jamaran kygin̄ medg volx ugavç?

Ja bəsn hazrtan noha urhadg kyn biş giz Sanz, kely.

Kişgən barmur. Tigçkəd, xojurn tus tusdan xərəd ərlv.

III.

Əmtn cuhar xurgt oç jovna. Neşədər, xoşadar cyvriðəd irə
bəz cuhar irçksn cergə kəvyd bas oç jovcxana. Xurlin ax
bagşçn bas oç jovna.

Bajaçud əmn bişər suv. Ygətə əmtn urdk avjasarn ard bi-
jərn̄ suv. Cergə kəvyd neg bulngd orad sucxav.

Şar bakş əmtin der suv.

Əmtn şugldad bənə.

Cergə kəvyd Dorzan əmn bidən avad sulcxana.

Dərz dorahar kəvydtən:

Badm xurdlz bosad kely...

Bidn cergt, ednəs nojdudian̄ kyndəd elkərn̄ əgəd xoran
sulhadg biləvdi gigəd xalurxad kelənə.

Xurg sekgdv.

Xurgin tər̄n̄—xuçna odmnann̄ ormdky sunhx tər. Dorzin
erəs Badm xalurxz bosad kely:

Bidn dældəd jovxla, tadn yldčkəd mana ger-mal byltəhim
bidn xələsn jum̄n ugat. Xərn̄ dazrad bəzt, tim əmt̄n ol̄na yyl
dad̄m biş.

Dak̄n, xəvrhəs̄n̄ Şar̄ng bosz irəd:

Ta mana ard yldz orkad, mana ger-bȳl mekləd idə
bəz bajz̄zt. Tanig yld orulx biş, parvlənə şidrər ər̄dylş uga
ulst—giv.

Şar bakş, xələz şinzl̄z bəhəd, xazhr yg kelzəx əmt̄nə tolha
en gis̄n kevər, Dorz̄ur xələzəhəd kelv:

Bəst̄n kəvyd! Ta ik buru jum kelzənət! Bi nomin kymb̄,
neg cəkn yg kels gizənəv.

Kəvyd xəkrl̄dəd, şugldad yḡin̄ son̄sxş.

Bəst̄n kəvyd! Ken, medətən̄ əmnəs xək̄rad bədm̄ biş.

Yḡin̄ songst̄n. Ta kəvyd ajstan en yld bəsn̄ ulsan harh̄n
gizənət.

Neg jum-kym medgo ky avç irəd təvçklə jun bolx̄v.

Bykl̄ əmgt̄ mu ner. En yld bəsn̄ od̄mn̄, zarhçnr, xazhr jum
kezəxş. Ednig or̄md̄n̄ bəlx̄xm̄n.

Kəvyd en yḡin̄ hələd şugldad avç od̄n gildəd bənə.

Zərm̄n̄, çamag, xurld bağşll̄snçin bah bolad, parvlənd bağ-
şlulxm̄ bolvz uga—digəd xəkrl̄dnə.

Bagş ulm̄ cuxldad,—kəvyd! Ajstan ol̄n yg biçə keləd bətn̄,
kilnc bold̄m̄, medzənt̄ kilnc bold̄m̄—giv.

Dorzin xorn̄ buslad, xalurxad odv. Kəvydn̄ çign̄ xalur-
xad uurlad odcxav.

Ta, bakş xurldan çikdən bəhəd bətn̄, ol̄n xarçudin əmgin
kergt̄ xongşaran şurhulad xutxad jovx kerg uga—gigəd ulm̄
ərdəd kyrəd ircxəv.

Bakş „Cuxldad“ im əsr̄ ulsla kyndg ugav gigəd urlad
tajgarn̄ hazr cokad xurlan tēmcv. Ardas̄n̄ kəvyd nadlad
yldv.

Cevg evgn̄ bosz irəd:—Ta kəvyd jir ik buru jum harh̄zənət,
bi oda tēvn̄ nēmtēv̄, im xurgt̄ orz yzəd ugav.

Cevg evgnə am̄xa şydn̄ zagar ərə harçəs̄n̄ yḡin̄ ol̄na şu-
gan darv.

Xurg dund cergə kəvyd şuglda bəz Dorzarn̄ od̄m̄ kegəd
avçkv.

IV.

1918-zild əmtə xəsnd buslax cəhin şar met yməd buslad
vənə.

Cahan ulan xojr xol biş, mana xazud noldzənə. Ulanas iim
casn irv:

„Komisar dundan şidz harhə avtn, hurvn xongin dund erkən
uga: zun pud hujr, 15 mērd eməltə, xazartahin, 10 tarhn ykr
manur avç irtn cerg tetk“—

Manhdurtə bas: „22—as 28-kyrtl cergə kəvyd avad şulu-
gar ilgətn“ gisn casn irv.

Dorz kōmisar parvləndan suçkad, zakasig neg negnəsə
slymyd zulhad təvəd vənə.

„22-as 28 kyrtl ulan cergt mōrdxm̄n, manhdur harç jovxm̄n.
Oçrahas 15 pud hujr, 2 eməltə xazarta mēr, neg tarhn ykr,
Sanzinəs 20 pud hujr, 1 mēr eməltə xazartahin, 2 tarhn ykr
avxm̄n“—giv.

Ulane casna as gizəsini coharagini kycəv.

Mērd hujr, ykrən əgəd kəvydən mōrdulv.

Ylə bolsn kişga bird Dorz—gigəd Oçr dorahur jos xarahad
jovna.

„Odad kerldxm̄n, ulaçudtan kelçk—arh uga!

Bykl əmg xotarn mu keləd, durgo bolzəsən bijn, əls harhə
bolş uga volad Oçr sanz xojr əktxə gisn juminə əkşkv.

Tednəs natk ulsn bas cuhar əktxə gisinə əkçkcxəv.

„Daml bolsn ulana josn!—gigəd dorahar keləd jovsn bijn
arh uga hujr, ykr, mōrn xamgan neg çignə kyn du harl uga
əgçxəv.

V.

Əmgin parvlənə germydin əər Oçr Sanz xojr Erdnlə xarhv.
Ter kəvynçnə ju kezəsən terv?

„Əmtə mal-ger çiləzənə. Əmtig uland avçənə—giv.

Namd arh uga, kyçn ugag es yzzənt—giz Erdnd kelv.

— Bi evrən jaxan medzəxşv; Sanzd, Oçrt, Erdnd arh uga
bolv tlgəd kend arh vəxm̄v?—Jir arh uga evrən bijən medz
jovg.

Namç eez, harhsn yrən ygdən es orulz avna, gigəd yg kelxləny əmnəsny Dorz:

— Bav ta biçə urlad orad bətn. Kəksn kynd medz avdgy kyçr jumny. Bi tand durtav, tanig xojxn ugav, evrənnə kezəx kərgən evrəhərn kenəv.

— Tana uxagar oda bəz bolş uga.

— Çamd əmtn durga bolad bənə gixlə—xarñhu bolad, jum medl uga tedntn dur uga bolzənə—giv.

Baza ta bas xarñhut jum medzəxşt giz — keləd Erdny ger trahur nar-cag jovdgnad bənə.

Namç tolhagan dorakşan keçkad kəvyndən ikər uurln hundad, ysən asxsn emgn kevtə sanv.

Dotran jisn sar bərləv, har derən bərəd əskləv—biçkndny zovlmg yzləv, oda zalu bolçkad bas zovlmg bolzənə gigəd tynşv.

Zərmdən nam uga bolsny der bolad odna, zərmdən nam kyn alçqçv gigəd xarm tərənə.

Burxn bakşin gegən, ter mu kəvyhim en ik ajulas harhit! Dərk-dərk! jun boln gizəxməv?

Əmtn durga bolad bənə, jir, cokad alçk.

Burxn bakşin gegənə, səkysn əldg, Dorzim əldtn.

Ulaçud dilgdz jovdg zign, cahaçud dilt jovdg zign, ərđəx kyrc irz gigəd əmgər zəng tarad jovna.

Avsn hujr mərdinə xəry əgyln gizədg zign.

Cahana cergin axlaç „ta namd dəng boltn, ulaçudig alz darxv gidg zign—gigəd şugldad jovna.

Cahaçud dilt jovxinə sonsçkad Oçrin dotrk uxan serd gigəd odv.

Nydnə xələxləny çign ənyxləny çign saruldad bəv. Çəznə saruldad uudad odv.

— Kişgəsig Dorztahinə alulz bolx—giz dotran urlad jovna.

Xərn pud hujr, neg eməltə mərn, xojr ykr tolhagasny cur harç əkş. Bijny nam untx çignə biş, xot ux çignə biş.

Sədnə nərtən diilgdəd duxuxlanə zyydndny cahanakn orz irsn bolad, nojdud inrlmyd yzgdəd bənə.

Dorzig, tolhahinə moşkad ardny harhxm gigəd ə uga, dotran sanad suna.

VII

Dorz parvləndan kəndrl uga suna. Tynəsən bosad evrənnə tənə-
dg kəvydtəhən əmgən bosad xələxlə, kirtə kəstə kykən hartə-
snə bərsn Hərən gergn davad harç odv. Gergnə jovzovsn ha-
zr, tal xələxnə izlərn cəkn tuhlmud yzgdnə.

Xələhəd bəxinə buzavnrin şavr germydəs ongdan jumn yz-
gdzş.

Əmtn cuhar giltə xərnhu, ugatə.

Xərlz çign bolş uga, cəzlz çign bolş uga“...

Eck ekm, nam cuhar giltə bəmtg bolna.

Hərgyd kezə tand uxan orxmə? Uga, bolv aşdn en nad-
na sylər edn medx.

Dəldx kergtə. En, eckləhən dəldnəv. Sən səxn bəsn ulsla-
han dəldx kergtə.

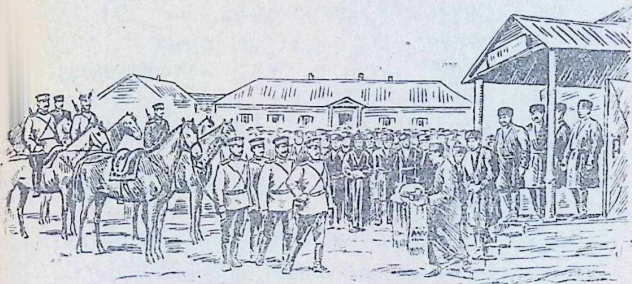
Xalhan kerçəd harsn ky xərl uga cəknəv. Bi boln namag
daxz jovx uls ju kez jovxan medzəcxənə—gihəd dotran sanv.

VIII

Cahaçud orad kyrç irv. Kəvydəxnə əmg nərt oç jovx kev-
tə, cuhar cuglrad parvlənd ircəv.

Xəzğ nerən xəry avsndan, cuhar bəjrləcxənə.

Oçr Sanz xojr cahana nojnd gyz odad:

Xəzğ nerən xəry avsndan bəjrləcxənə...

„Mand neg bolşevik bənə, tyg bərij“—giz zuhudn—xordz
kelcxəv. Nojn kyzıldəd—cag tydl uga tyrmd dyrxmən—giz
şimldz kelv.

Hanz tәмk tatxin zur, Dorzig bәрәd tyrmd sulhz orkv.

Tyrm—biçkәkән xora—terznь tәмr, ydnәнь tal dund kynә
har әrә baktm dyngә nyktә.

Dorzin xojr nydnь oda çignь gerltә omgtahar gilvkәd bәnә.

Nojdudt meklgdz odsn mana xalьmgyd soxr. „Kergtә hujr
mәr avsnd, namd şyd—xaznat, jahad avçәxinь metxşt, bijән
xarsz jovsn ky medcxәxş—xarnhu, xuuçnь degәd çanhar şig-
dz oç. Bolv çign xәnnь Dorzin zәvig oç medx. Cag 'irx!—
Irxnь lavta!“—gigәd Dorz en cahaçudin hart orsndan zovl
uga, xәtkән sanad bajrlv.

IX.

Asxndnь Oçr Sanz xojr, byrylәs avn nojnla әrkdv. Әmgin
kesg өvgd cuqlrz, zagtnь ugatnr çignь dala. „Mand nekд vol-
tn, bi vdl uga volьşevikydig çilәxv“ giz nojn kelzәнә.

Xalьmgyd—cuhar noj daxk, şuluhar ungинь taslx kergtә.
gildәd cuharn tota xurldad şugldad bәnә.

Oçr bosad „mana volьşevigydig xaz alx kergtә“—giv.

„Alxm-alxm“ giz zәrmsnь davtn dәnnv.

* * *

Tengrin әrәlinь byrkçksn yln, salьk daxad narn sux yzg
xәlәhәd barxlzad nyz jovna. Xalьmgin xar şavr germyd kelinь
avçksn jumн kevtә dun uga, zug әrә әrә urn—urn gisn şa-
min gerl yzgdnә. Noxas sylән xavçz bәhәd, xaja xajad xucna.

Nojn nurhan yrçkәd, xәvrhdnь Oçr Sanz xojr, davad dәр-
vn saldstә jovcxana, nojn zәvәр dәvlәd jovna.

Tyrmin әr kyrç irçkәd, xarulşk zoksзәsn xazgig, Tәl!—giv
Salds tәlv.

Nojn, ardan odaksan daxulsn orad irv. Naganь—hartnь.

„Bos kişgo—ulan çon!

Dorz bosv. „Nanь en şidrt volьşevikydәs ken bәnә?—Nә,
kel jun zoksad bәnәç?!—giz nojn kelv.

Dorzig kelz өgl uga bәxlәnь—nojn хәkrәd өrçәrnь nagana
amar tylkәd orkv.

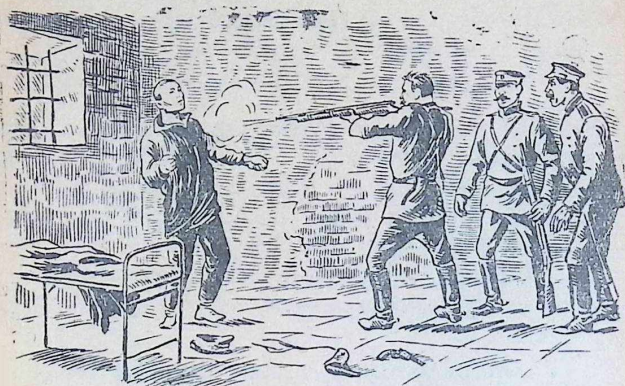
„Kynәs surilha avxm volxla çikdән av. Alx volxla zog kel
uga alad ork—giz Dorz өmnәsnь хәkrv.

Jun?... Nanla xәrycx sanatavç!—gigәd nojn pistylән өrgәd avv.

—Ykcş uga jun kymbç,—giz keləd, Dorz nojig daladz bəhəd amarn̄ cokat orksn, nojn ərəd şuhud oç tusv.

Xamrn̄ ulan halzn volad, nagahan aldad orkv.

—Altn, kynə cusnd xandgo elmrmyd! Ars avdgud! Namag alxlarn, volşevikydig cuharahin̄ ungin̄ taslxvdn giz medzə-vzgat. Uga, çadşugat,—Zug namag alxt! Tednig çadş ugat, hartn̄ axr!

Nojn neg xazgin bu bulaz avad... Mə, kişgo noxa!...

Nojn ter xornd, neg saldsin̄ bugin̄ bulaz avad... Mə kişgo noxa! gin cacun̄ ərə gerltə tyrmd hal cəs gigəd odv. Cuharan̄ çikn̄ tag volz odv.

Alçkv, alçkv! Uga!... Uga, manaxs avx gigəd xəkrzəhəd dun̄ tasrz odv.

Nojn harad ərlv.

Xojr xazg ter sədn̄ Dorzig tevrz avad harç odv.

* * *

Erdn̄ emgtəgən xaral təvəd yldv.

— Mini mu көvyn, en ik ajulla xarhv, xal̄mgud bisn̄ alulçkv. Alsn, alulsn uga cuhar amr uga odcxatn!...

Dənəs irxdən Dorzin avç irsn neg cəkn dektrmydig Erdn̄ evgn emgtəhən ykn yktlən xadhlv.

Ter dektrmydig Erdnind komsomol̄cnr irəd umşcxadg bilə.

SURVRMUD.

1. Dorz axta bahçud əld jovz jovad ircxəv?
 2. Dorzig irxdnъ Dorzla Oçr Sanz boln ecknъ jamr avcta yg kyndcxəv?
 3. Əmgin xurgt əmtn kedy əngrz sucxav?
Ter əngrlhn, juna temdgv?
 4. Xurlin bağş xurgt ju kelv?
 5. Xurlin bağş xurgas jahad zulv?
 6. Əmgin axlaçd—odmnd kenig şidv?
 7. Oçr, Şanz axtahas Dorz ykr mər hujr jun gigəd avb?
 8. Dorzla—bolşevikydə xotna əmtn jamaran bəsmə?
Tednə ter mu xələcinъ uçrnъ jumə?
 9. Cahaçudig əmtn jahz tosv?
 10. Oçr Dorz xojr nojnla jamaran bəv.
 11. Nojnla Dorz jahz xərycv?
 12. Ken, jahad Dorzig alsmb?
 13. Yklərn Dorz jamaran yg kelz?
-

B E L G.

I.

Basng ərən əmn kyrtl nərt jovz jovad xərz irxlərn utata xəz gerin̄ irgər şahahad xələv. Ekn̄ bōsdg kemdən bōşçsn hulmtin̄ yms xurazənə.

Gert orx durn̄ uga bolad gerinn̄ barun bid, ər̄yn sydr tusdg hazrt arhs xuçsn şirdg delgəd, bişmdərn der kegəd kevtv.

Xotna zaxar mələd mərəd mal idşləd harç jovsn əg avad Basng songsad kevt̄nə.

Bahasn gertən malin ard jovz dassn bi oda cergt mordad, ors-tersin hazrt odxlarn jahz bənəv.

Çavas bahdm eckm surhuləd jungəd es əgsn bolxv — giz kesg tolv̄r tolz bəhəd nərtən dilgdəd untz odna.

— Ne, kukn, bōs! gisn du sonsad Basng ər̄dəxlərn derən zogsad serylz bəsn eckən yzv.

Udan untad yr kəvydəsn yldvz uga gigəd çaməg ert serylyv.

Əmgin parvlən der kəvyd ert cuglr̄x zəvtə. Nərəs kyynd tər̄yc tus uga — gisn surhmzin kilmzin ygən eckn̄ kəvyndən kelnə.

Basng yks bōsad gertən orad irxlə ekn̄ xalhin xot beldn nydnən̄ nyl̄msnd kyç kyrç es çadsn xuxrzgnz bənə. Barun bid jasatə Basngin orn der əl—xoşan bajn Serk, Tyz̄bmə gelngtə xojurn, suna.

Saldsd mordzəx xotn xoşan kəvyn gigəd çamla mendlxər irləv̄dn. lim udan kyn unt̄dv, nəkd kəvydəsn yldxlə jahnaç — giz zuhu dugar Tyz̄bmə gelng kelv.

— Nə kəkşn ez̄n̄ kəvynən̄ xalhin̄ jərət̄n, Tyz̄bmə gelng bidn xojr negdəd cahan mən̄gn hutta mird şytəgən belgən ekçənəv̄dn. Komun uxa zyl uga, əmndən şaltg avl uga irx bolt̄xa — giz keln, Serk bajn — yks gigəd Basngin kyzynd burxan əlgəd orkv.

— Ek eck xojran tev̄rz ymsəd, gertəsn harç çadl uga bəx temdgən medyl uga, nydnən̄ nyl̄msnd ərə kyç kyrəd, ju — bisən şyrç avad Basng əmgin parvlə temcəd h̄arna.

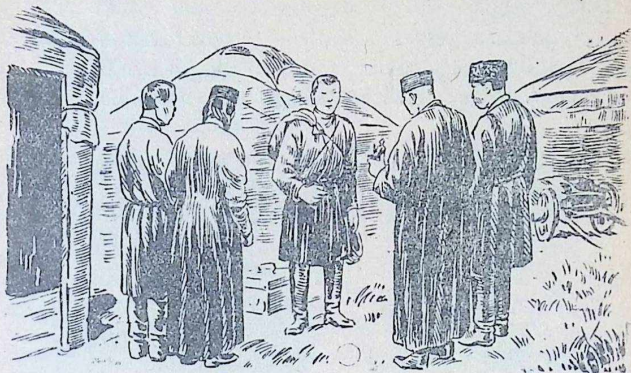
Tyzmbə gelng Serk bajntahan kergən kycəsñ uls bolad, kersy inədər həş-hoş gigəd inəldəd alyxan şudrldad xərcxənə.

Aav ez xojrn̄y ardasn̄y xələgəd yldnə, Basngin varan, tolha taşrlad, xaran̄y tasrna.

II

Ulan cergin kazarm u boln sarul. Uga jaduvin kəvydig uxagin̄y saruldulz tavşulna. Todrxə surhulin gerl tolhan eknd xadgdad, tolvrtə, esvtə Basng tomsrtə kyndtə bolna.

Harmudn̄y dombrin əjsd hanxz biildglərn ədl hartan avn ylən Basng kycədg zangta. Dektr, gəzəd zurnalig şunz degəd çezdən dekşən ədləd tənçx xalhdan dekc içkəd onnədin nadta

Komuna uxa zyl uga... şaltg uga jovx boltxa.

inədta, nərlsn şoglsn nəxlzgsn Basng vənə.

Neg dəkz evrən̄y eskadrontahan Basng vənəb bijən uha-xar odna. Tyzmbə Serk xojran belgig xuvcan təlxlərn kyzy-nəsn məltlxən martçkad, bij uhadg xorad orz irlə.

Yr kəvydn̄y yzəd aln bolad—Basng eñçn̄y jun əmn̄y səky! mirdv?—gildv.

Nam junas içz vəxən uxall uga Basng jir ikər yrmydin̄y çirəd icəd xəry əkş. Dakz tedn̄y yg surl uga, nadnd toxragad xurcxna.

Ajartn̄y — Başng jungəd bi tigtlən içyv, burxn nomd şytsn kyn jungəd evrən syrdz içxmb?—gigəd aln bolad nam xəry

uxalna, Ter oln tolvr zagtn̄ gentkn Tyzmbə Serk Xojran təvsn jərəl sanandn̄ orna.

— „Komun uxa zyl uga—mend ir“!

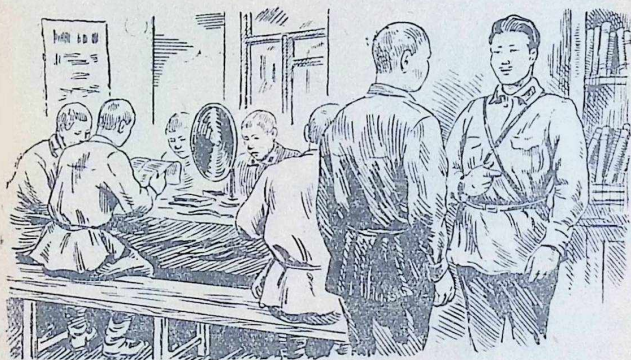
En jərələr şinzlxlə komunist uls jir mu uxata, əmtnd xorta uls bolx uçta, ednə kez jovx yl kədlm̄şin̄ avad xələxlə, ednəs yly olnd, sə mērdḡç, kymn kərstə hazr der uga.

Tyzmbə uxandn̄ orna hazr deer hancxn Tyzmbə bolxla maş il bair bəz Tyzmbənr tymnsaj lavşgan delsgsn Basngin nydnd yzgdsn bolad bənə.

Kedy çign en xamgig uxalx dutmn̄ Basngin uxan̄ oraldad ceng gisn çik zavs̄r təlvrt kyrxn̄ berk bolad bənə.

Lavta gidgər negin̄ olz evrən̄ komunist tolhaçta kyndsl̄ç giz Basng şidnə.

— Çamla nam kesgəs naran kyndxər sedə jovsn bijm̄ col zav uga bolad kyndl uga jovlav. Oda sən gidgər kyndij—giz tanğşyr ner avsn Batr tolhaçn̄ Basngd kelz əörn̄ suv.

Çamla... kyyndxər şədxn̄ zav bolxş... Oda sən gidgər kyyndj.

— Orçl̄ngin xortn̄ jir oln. Mek xudl xojran xortdudn̄ biin̄ olzin tələ, burxn̄, nom şazn̄ gidg jum harhad, əmd̄ bijn̄ xarñhu əmtig xarnhurulna, kişg bujn̄ burxnd̄ ikər zaləvr̄xlə irdm̄; bajn̄ nojn̄ uls urd̄ tərldən̄ egənçr sən yl yldz jovsn̄ uls ter açan̄ oda edlənə: kişgtə kymnlə kyn̄ dengcdm̄ biş; „nojnla nadsn̄ tolha uga“ — gigəd xarñhu ulsig bajn̄ nojnas ədg sur-

had, xurl xuvrgt bərc bərəd, bəsn cəkn edlvrinь xoginь tas-
lad xajna. Xovrgudcнь jun ydər bolv çign əmt meklne:
bəələd, zurxaçlad, emçləd kyn medlgo bətxə, evrəнь medgo
kesg yg dovrzgnad, dala-ədl ik kerg kycəzəx dyrstəhər çigtə
çimg gign maxla xojrig dyzləd ker kevtsn xumxa mərnə tol-
had amr əgl uga, mərən ujx hazr kyrtəl uga iim nərən mek ilv
harhna.

En xamg əlig byrn təgsdnь [medg xovrgudig uga jadugin
kyç kəlsər zirhx derən, bajn ulsla negdz bajzxdnь ikər dən-
ndmn. Edy met xortn hazrin əncgt bolv çign bənə. Kymn
harn dork orçlngd hancar zytkz mel çadş uga. Demər demn-
xlə, desər çolu utlx zəvtə.

Bujn, nom, şazna tus əmtə kymnь zirhld tərən kerg uga.
Erdm surhulь delgrxlə—canь jumn kerg uga.

Mana komunist ulsin bərsn bərg, uxan bīdn əmtig kevtnь
negdyləd, surhulь erdmīnь degəd ikər delgryləd coharahinь
ədl zirhlə, ədl kişgtə bolhixn uxan.

„Mana kez kycəz jovsn kədlmşin xalh əmtnd tusta, zirhl:
xalh—enynəs talin xalh uga“—giz Batr ygən təkskv.

„Nə mend bə, səxn zyd bərz xon, dəkəd es medsn juman
surn bə, arh çidlərn cəlhəz əgn bəsv—giçkəd salv.

Tolhaçinnь kəlsn ygig negn kyrtlnь todlz avsn Basngd to-
lhannь eknь əmnkəsn sarular kədlsn bolz medgdnə.

Əmn asxndnь neginь olz es bolsn uxana zəvsr tolvrnь oda
ildnə; tolhadnь orsn kesg tolvr todrxarulxin erkd Basng vo-
sad Leninə nertə xoran terzinь tatad suna.

Xavrin zəln səlkən çirə cəkəd irvlzəd; jozur zitx uga tengr
nirgz bəəx oddudin to—tomznь tasrad bənə.

Əmtnd zovlmg taradg Tyzmənr oddud met oln bolz orkad
ke uxata, ca cahan kişgo uxana kərngtə bolz Basngd şin-
zlgdnə. En xamg mu jovdl dotrnь orx dutm ərçnь əvdəd, oln
axnr dynrtən sananь zovad, bəsn çidlən xarmnl uga əmtnə
dəs darx şīdvır Basng çəzdən tołçkad, tovcład uxahan tunhagəd
bənə.

Bosz harad, untđg ərəd xorzgnad untsn yrmydinь əgyr,
ornannь ər irəd kevtxər sedz jovad, asxn bolhn zəlvvrəd şytdg
avjasarn mird şytəndən mərgx selgən irxlə, yks gigəd avdran

udlad ulan mængn huta mird şytæg avad— „çini nern derəs, çamas iştəhər kedy tyzgr, mu uxata uls əmt meklz, əmtnə zovl-
ngar evrənb zirhl kez jovna. Narta delkən amhlnğ kysgç, ge-
bolxla tim xorta jovdl jungad harhulnaç, çi xosn şavrç, Tyz-
mbə Serk xoir nand xarñuhar jovtxa, bisinnb harhız bəx alə
biçə yztə, biçə medtxə gigəd meklxər, soxr kevtm jovulxar,
çamag nand belg əgsn jumñ sənz. Çamas biçə bolg gigəd ter-
zyr gyz odad dərən davxr solun gerin terzər mirdig harhad
şivəd orkv.

Tyzmbən əgsn mird unad oln əng bolad xamxrad uga
bolv. Basng mird ugahar, mirdtəhən orxnb sənər sarul xalhur
orz ulan cergtən cerglv.

SURVRMUD.

1. Basng, Tyzmbə, Sərk gidg jun ulsv,
2. Basng jahad mirdtə bolsmb?
3. Ulan cergin axlaç Basngd ju kelv?
4. Basng mirdən jun gigəd xajv?
5. Ulan cerg əmt jahz serl orulna?

İZL.

Yzyr uga ut
 Yzltə səxn gilgr
 Yymśn dokşn dolbgata
 Yrgləlsn ərğn İzl.
 Engdən kəkrsn usnə
 Əndlzəd salbknd dolbgalxlarn
 eldv ik. kyçtəhər
 Ergən cokz hərədnə.
 Kyrism ulan ergnə
 Kyçtə dolbgand dilgdəd
 Kymn əəm ətəhər
 Kyrzgnəd, kyrzgnəd nurna.
 Kəvəgərnə urhsn modnə
 Kəkrz manurtz yzgdə
 Kərstə bor ungarnə
 Kək evsn şavşna.
 Əmtnd tusta İzlər
 Əmsxlśn kermđ gyldnə,
 Ardñ İzl dolbgalçkad
 Ənə urad toktna.
 Asxn ora bolxla
 Arçsn albmñ volna
 Əmtnə oln nydn
 Əryn durtahar həxnə.
 En xamginy yzzəhəd
 Yzgm evrən biçnə
 Enkr, asraç çamahan
 İzl,—igz biçv bi.

SURVRMUD.

1. İzl jamaran bədlətə giz en stixd biçətə?
2. İzlin erg, usna dolbgan, modn, kerm, jahdginy, jamaran bədlətə-
hiny M. B. jamr kevər medylənə?

AMRL UGA ODMRMUD.

Arvn nēmdgç zilin ykr sarin sylər bilə. Ik carng ədl xəxtə—Basnga Tost, Dorzin Sanz eərən neg kyta hurvn ərkerer bəcxələ.

Yvlər xətxr kez buudgn̄ neg yly uçta: ulan neg yly cahan gigədhazr nırgzəs̄n cagt, tednyr bas şırvəs̄n̄ ırəd, xərltan xəldahad bədg bilə.

Tegəd çıgn ter hurvn gerin ax gıs̄n̄ Tost Sanz xəjr ım nyd dald hazr şyz bula.

Tengr ik ər̄ynəs̄ avn barxlzad dokşn dyr harhad xyvxlzv. Delgy tınbgr tegər, əvlin xərn kitn səlbkn xərlzad əvs, şarız nəxl̄yləd, nımgər unsn casıg, nıskəhəd bıcknər şırzgnad şurad, zyn bıjəs̄ kynd xəx xərlhzn met, bər-xəx yln, byryllə nısz jovx tohrun met, hazr elkdəd səlbk urudad nyhəd jovna.

Tost əvgn, bəs̄n xəjr hurvn ykrtən əvs təvz əkçkəd, barxlzsn xəx ylnyr xələhəd:

— Ax, muxa jum̄b, en yvl neg zənh̄r əgn gızənə—gigəd larsn haran yləhəd geryrn orz ırəd, beln xəlulsn cəhən uhad suv.

Tost əvgn yr̄nəs̄ hançxn kyktə, emgn̄ bas bıjlən̄ ədl kəkşrəd bəs̄n. Kyknənn̄ nern̄—Bulhn, arvn dolan nas şıkn̄ zul sar bolad orsn.

Urhc̄n̄: əndr xə cahan, xəjr xəlxn̄ arçz orksn əlm̄n̄ kevtə ulahad, gırçksn xəx ys̄n̄ lac kevtə gıllıhəd xərlad bənə.

Bulhn, orn der darsn xəjr kələn ekın̄ xəlcəxavr tiim devlər oraçksn, eckın̄ xuçn bışmyd xətxz suna.

Hazahas, Sanz əvgn kynd işkə ydig jaxlz ərgəd orad ırv. Orz ırn darsn bıjən agdhızulad—U-u, u-x—muxa kitn bəxm̄bə, en əvl jahna gıdḡn̄ env Tost?!—gız surad, barun bıjtk orn der odad bəgdıgəd təkən tatad suv.

Tost cəhən sorn bəz, jax bilə, ugətə mənşıng dern̄ mordn gızəx əvl gıdḡ en.

Oda igəd bəxlərn manig alz avxas nanə jahna bolhnaç, gigəd xanlı uga çirətəhər suv.

Lavtal mud kyrn giz bənə, əvsn çilzənə, yvl ulm şyryl-kəd, en oln əmtn dotran xorndan cusan uldad, noxa kevtə ymgldətə, zigət jumb xərxn gigəd Sanz hanzinə salvrən yzyrtə surulərn şydən şudrad nolmad bənə.

Igl uga jah ginət, giz Tost kelv.

En oxturhugin zəv: əmtn xorndan cusan asxldad, uldad, neg negən alad, cahan ulan bolad, çətkr şulm bolldad jovna. Nam sən jumn entn, derəs oxtrhu cuxldad halv bolad es odgnə.

En xornd emgnə xəsen arçad xurahad, ornənə kəld suçkad nosan ernə. Kyknə juman ujn bəz bolhamztahar əvgdin yg sonsad suna.

Sanz udahar tigəd eklv: odaxn, Cahan Manzin tal xazgud irəd, tonad, gyvdəd, Manzin kəvynə mərini kəgəd avç oç. Tynd ter Manzin kəvyn, mərən əkşv—gigəd xazgudla zərldəd zəvər zanhr tatz. Tynyg xojr salds harinə ardən kylçkəd. erçdnə pistyl zəvlz bəhəd, mərini bulaz avad jovz oç.

Ja, oda ençnə xazg—ulançnə ilhrz əkş, cuhar zertə zəvtə ədr sə uga end tend ergəd jovcxana, bi nam əlknə ulanaxr əlknə cahanaxninə medg ugav,—giz Tost, Sanzd kelv.

Sanz hanzinnə şikşlyrər batx xuçln bəz xəry əgv:

Ulanaxn şovhr maxlata, ulan odtal Ter Manzin kəvyn xazgudin əmnəs jahz sərzsənə terv. Tednə alxdan jax giş uga ulslm.

Tiklənə Sanz dernə nemb. Tertn jirdən xazgudt ynnədən durn—uga, bijnə ors keltə amta, juna bolv çign tamtg mednə. Tigəd çign ken zəvtə, burutahinə medz orkad xazgudt durn uga boldgnə en bolxm.

— Mərən unz avad, ulana cerg daxij—giz mana kəvynd keldg zign. Mana kəvyn sən xəry əkç uga.

Jir saglz bəxmən.

Tim boll uga!

Tigəd kyndz bəsn xojr əvgnə kyndəg, gentkn xucsn noxan dun, jargldad odsn mərənə kəlin ə urulad orkv.

Jun bolad odv! gigəd... Tost ənds bosv, orn der jum ujnə susn Bulhn irgər şahagad xələçkəd, xəry ergəd — saaks giz kelçkəd ujnəsn juman xəjçkəd çirənə cəhəd odv.

— Ej, noxas, gert ken bənə, naran hartn, gigəd orsahar xəkrz jovna.

Sanz əsn bədləhər, „Tost! entn xazgud, dərk—dərk“ gigəd zəlvrad ymldəd odv. Haza mərdin turud kərə hazr xojras taçknad ə harad, yldin bərylmyd şarəgnad, xazgud Tostin haza kyrəd ircxəv. Axlaçn burl xyrsx maxlata, axtr yçtə, ulan bəlbçg nydtə, çon ədl xələctə, ənər bədyn şar ors.

Ej, noxas! gert ken bənə, naran harcxaçn—gigəd bas xəkrv. Tost, Sanz xojr, neg negən tylkldz bəhəd harcxaçv.

Ek kykn xojr, neg negən taşrlad, əldəd, ərə jumn yzgtz ırgın xahrzahar şahaldad bənə. Haza xojr əvgig mərtə xazgud dundan orulad avçksn dərvin yzgəsən bus zərylz orksn, —„ulanaxn xama bənə? Kezə ynygər ırv, zaz əgçxəçn, kişgo xalbmğ noxas, es kelz əkləçn, arsitn əmdər əvçz avx biddn“, gigəd tolhaçn pistylan əvgdin amnd avç-odad çıçryləd bənə.

Tost, Sanz xojr, haran namçlad, tednə kəldnə unad mərğəd, biddn jum metxşvdn, yzsn ugavdn, biddn nyl uga ez go teğt bəədg xalbmğudvdn, manig ju xəz zovanat, təvit, biçə zovahit gigəd, nyl uga nydər xələldəd, xojr əvgn hazr mazad bəcxəv.

Bi hurv kelxəs uly kelxşv, kişgo kirtə noxas!—keltn şuluhar—gigəd axlaç halzurv.

Bulhn ektəhən xojurn ger dotr əldəd, uləldad, neg negən tevrz orkad, nırgldəd bənə.

Xojr əvgn axlaçin kelsn ygt, əmnə harn əldəd, es yzsn, es medsn jumig əldəs avç keldmə? gigəd uxlarn noldad, dorakşan xələhəd zogsad bəcxənə.

Negn—gisn dokşn dun əvgdt songsgdv, əvgd dorakşan xələldəd burxndan zaləvrad zoksad bənə.

— Xojr—şuluhar xəry əçtn gisn dun dəkn songsgdv, xojr əvgn hazr der bəx ugagan medl uga, uzanə xarnhutrad, nydən anıcxaxlarn, əmdər arsan əvçylsn bolad, kylçkəd cokulsn bolad, dala oln zysn mu jum yzəd zyləd—tenəd ircxəv. Hurvn gisn dun tednd songsgdsn uga.

Hurvn—giz xəkrçkəd, tolhaç xazudk saldsrudtan, jahnat durntn! giçkəd, yks geryr orv.

Axlaç geryr orz ıçkəd, end tendən ger dotrkig ergyləd xələçkəd, Bulhnig yzəd, saxlan jasad əmərən işkv.

Ger dotr, negl dotrn̄n̄ kyn uga kevtə ə çimən uga, tagçg bolz odv.

Tolhaç zalu kyn bəvzə gigəd orn, baran, şuhu xamgig nydərn negzəd xələçkəd, ger dotrk xamg jum yzçkəd musxlzz inəs̄n̄ bolad harad odv.

Haza xotn dund cusn̄ end, tendəhyrn̄n̄ hoozs̄n̄ ərə əmtə xojr əvgn casn der kevtə.

Əvgdig dundan orulz avad, yktln̄n̄ maləds̄n̄ xazgud, zogan əvgdərn harhz orkad, germyd ergəd tonz jovna.

Hosn, devl, bişmyd, məngn̄n̄ bys, kevs xamgig cuharagin̄n̄ xurahad avçkiz.

Axlaçn̄n̄ odad, xazgudan cuglulad, tonz avsn̄n̄ əlg edən, kyn bolhn̄n̄ hanzhlad, baglr̄ad əmərən harad dovltcxav.

Xazgudas dogdlulgd̄sn̄ xotn, ə uga takçg, xojr əvgn ərə əmtə kevtə.

Bulhn̄n̄ ektəhən xojurn̄n̄ tevrl̄dz orks̄n̄, nol̄ms̄n̄n̄ barad uləd bənə.

Ek̄n̄n̄ ul̄sn̄n̄ nol̄x̄ms̄nas çirən̄n̄ ze giz norç ods̄n̄, odaks̄n̄n̄ ardas haran zanhad:

— Kisgo ulaç—çonmud, sənə zax. biçə yztn̄, ky dogdlulgd̄ cagtn̄ davx, aşt̄n̄n̄ elkərn̄n̄ hazr şudrxt.

Amrl̄n̄ uga odm̄rmud—, gigəd xordn̄n̄ xaral təvəd suv.

Hosn, devl, bişmyd, məngn̄n̄ bys xamgig xurahad
avç jovna.

Ter ik ajulin xən, Tost ərə jovdg bolz ëndəv. Dorənb jasrv. Xojurn dang ik kərī arhs zergləd tylčkəd kyndəd sudg bilə, Bulhn zugl jum ujad takçg sudg bilə.

Neg dakz Ulan cergəs xərəd şaxu uls dəvrz irv. Tedn zagt xojr—hurvn xalbmğ kəvyd jovz.

Tedn Tost evgnə xotnd irəd, ora bolsn uçrar xoncxav.

Germydin xəsndnə evrənə maxan harhz çanad ədmğən utlad, edn xotan ucxav, xotasn ter evgdin ger—byld egəd, xamdan ucxav.

Tost, Sanz xojr Ulan cergt jovsn xalbmğ kəvydlə ynn setklərn tarad kyndəd, xamg zovlmg zirhlən kələd taararad bəv.

Ter xalbmğ kəvydəs, negnə,—

— Bidn cahaçudig kəz jovnavdn, tednə cagnə udl uga burn gizənə—giz kelsndnə,—

Tost, jir amrl uga odmmud, toxm tasrxnə sən bəz, man-nahan zahad, yzzənç en sərvig, cahana əgsn belg en, jun—çign, kyn çign uga derəs bərz avad gyvdəd, tonad, azd ələ harhz, harhz jovz odv.

— Oda en tednə xərn, gigəd mannadan bəsn ik corxa sərv yzylčkəd, sanaldad suv.

SURVRMUD.

1. En tuuzd Manzin Bat kezək caga jum biçz?
2. Tost Sanz xojr jamaran ulsv?
3. Xazgud xotna ulsd, xotna uls xazgudt jamaran bərc xələctə bolv?
4. Ulan cergin boln xotna uls xojr xorndan jamaran bədlətəhər xonv?
5. Tost Sanz xojras taldan en raskazd bas jun uls orna, nerdinə kelz, jamaran ulsinə medyltn.

DALHVR.

1. Evrənə hazrin enynə tatvrta jovdlmud medz avç, evrən biçkn raskaz biçtn.

ƏLYŞKIN NARN.

Minhn jisn zun arvn doladgç zil, əmtn ymətə, əlb çign jumn tatn-tartg sənz. Gem zovlnla xarhad eck ekəsn salsn Narnd ordg hazr uga bolad, ərnb bəsn selənd Ovaşkd jalç orla.

Onçta xazgin selədt olna xurg bolz bəz. Ovaşkin zarcar jovz jovad, Narn orad irnə. Xələhəd şinzləd suxnə xar-xar burl əvgd, xazg bah zalus kyndz suna.

En muzg əmtn bosz manig tyrəx bədlə, ednə əmnəs bosz inrl, oficermydtən nəkd bolij—gigəd şidvr kegəd harna. Jalç jadud əssn, oln tyryg yssn Əlyşkin Narn „Oda en jun bolxv“—giz sanad orsədan harad gynə.

Oln zild izldsn, onçta kevər tənədg Oləg Ovaşk xojr oda neg xurgt orad onçta sən zəng songsuv.

Oln ors əvgd zalus „cuglrəd xamdan mordad, muzg əmtnlə dəldij“ giv,—„en jun jumb?“ Kelz əgit gigəd surv.

Tiklənb muzg, xar-kədlmşç uls də bosxad xana jos xam-xlad, bajn, nojn xazg ulsig evrənnə medldən orulxar sedz jovna. Tigəd ter uçrar kesn xurg.

Al!—giz aman bərəd, Narn xoran coxrəd, dakad togtn tusad surna:—Oda ter ulsnə əld jovna?

Ter yginyə təgskl uga tengr sanata Ovaşk:

— „Çamd jun kerg bənə“—gigəd Narnig bərəd gyyvdv.

Nərxn kək bura xuhrad çignə bənə, Narna coxr kilg salv-rad şurad çign bənə.

Urtan bytsn Ovaşk, ulm çanhagad bənə. Hərginnə harinə çanhrsinə medəd, gem uga kəvynə zovlnginə sanad, Oləg xo-rndnə orna. Ors, gergnəsən ədgin tələd, Oləg Narnd tuslv.

Ovaşkin haras məltrəd, əlg tezəl aşıkad, Narn,—„en bajn xazgt cusan ulhz kevtxər, xaran bolv çig jovad meds“—gigəd, uxa tunhad suna.

Namrin səxn serynn, narnann̄ toləhər xalahad Narna dotrk
uxag, namç nəxln ədl, naran caran xojrt̄n̄ xol̄v̄lad vənə.

Cagin selgən irəd, ədr̄n̄ səgər̄n̄ sol̄gd̄na, buran utr orsn
nurhna zəvyr Narna nər̄n̄ xagsav.

Sən̄ ərəl davs̄n cagt̄, selənə takas xəkrz bətl—taş-tuş ə
harad, mērtə uls dov̄lad ul̄ncar harad irnə.

Yks bosad suhad, ykrin arsn bur̄sm̄gig, ylin̄ əgt̄ln̄ çan-
haz boh̄ad, ymsnə əngtə mişg kyltən em derən xajad, gyhəd
harad irnə.

Untad sers̄n Narnd, Ulan tug yzgd̄nə, yzəd uga tug yzəd
uralan gyhəd kycəd odna.

Oxtr, oxtr mērtə orsmud, orsahar xəkrəd jovcxadg volna.

— Narn „—Odak kelzəsn muzgud gidgn̄ en bolv biltəlm,
gigəd ulm uralan gyhəd, tyrygin̄ kycəd odna.

Maştg xar mērtə, maxladan ulan odta zalu,—„Jun kymbç?“
gigəd zoksahad Narnas surv.

— Nasn bahasn eckəsn salad, xaran odxan olz jadad, en
selənd neg xazgt jalçd bələv—ginə.

— Kedytəbç? — gigəd dalin̄ cokad, — mini yr sən̄zç gigəd
bijən daxulad jovna.

Ymz jovsn Narn ju kelxən olz jadad ul̄n bəz—arvn dola-
tav, — endr yzsn zov̄l̄ngan tand kelz bolxij?—giz surna. Kely-
ləd songsz avçkad, Narnig daxulad xojr ky əgəd Ovaçkig
avxulad orkna.

Onçta Ovaçk bəjnig əhəd, jovhar daxad gyz jovsin̄ yzəd,
kycəd bərəd avna. Narna yzsn zov̄l̄ngin̄ songs̄n natk xojr
kyn̄—Ovaçkig xundgar cokad kəhəd avad harna.

Dəsən dars̄n Narn, daxad gyz jovad—neg nəkdtən:

— Namag biləhən avit, bi tanla jovad arhan xarm̄n̄ uga,
axnr̄tan dəngən kyrgəd əld çign jovnav—ginə.

— Cergin tolhaçd kel, cokçin̄ biçkn̄ bolv çign, biçin̄ şu-
dr̄mḡ kəvynç—gigəd, dalarn̄ cokad, daxulad tolhaçdan kyrəd
irnə.

Ənçig dazrz bəsn Ovaşk nan̄ çign uls bərgdəd jovad
odv.

Uxan setklən təvs̄n ugatə „mu“ Narnig ulan dəçnr cerg-
tən orulad avad jovad odv.

Narn oln saldsrudla ors keltəhərn tyrgn şulun tənəldəd
ax dy met amrad zirhəd jovb.

Hurvn zilin turşar cergtən jovad oln əx, içxig yzəd onçta
sovetin josig xarsad Əlyşkin Narn irv.

SURVRMUD.

1. Narn jahad Ovaşkind zargdz bəsmə?
2. Narnig eznb jahz dazrdg bəz?
3. Jamaran cergt Narn mordv?
4. Saldsmudla Narn jahz jovb?

CAJAXA, XUN, CURX HURVN.

(Basnə),

Cajaxa, xun curx hurvn
 Acata terg çirxər
 Arşt hurvuln orna.
 Çidlən harhad tatna—
 Çiçrz tergn ormasn kəndrxş,
 Çidlinь kircəd xələxnь
 Acan kynd biş
 Azglad sənər xələxnь
 Əlnь en bolna:

Cajaxa cooxrad xoran çirnə
 Anhlzad curx usan temcnə
 Ahart durta xun
 Ohtrhu tal əədlnə,
 Ken gemtə, ken şangtahinь
 Ken durtatn olad avtn—
 Zug acata tergn, oda kyrtl ormdan.

* * *

Xamdan kədlzəx ulsd
 Ni uga volxla
 Kexər sedzəx kergnь
 Kycz əgdg uga.

Xasg—Dambin orçulln.

NYR GER BOLN SAR MƏÇN.

Sar məçn evrəнь bədlən nyr gert yzçkəd
 Ajug kələrn arhul tylkçkəd:
 „Xələl çign yr-tanь!
 Uj, ençнь jun arzasn çirətə jumь bilə?
 Xa, xa! ter amn, ter xamr çikinь!

Nam bi enynə ərvz uga dyrtə bolxnb,
Əmtnəs içəd eməhə bəz ecz ykx biləv!

Bolv çik jumna kezəd bolv çign çik!
Nam mini sən tanədg ərən uls dotr
min im tavn-zurhan kyn bənə.

Oda biynb bi tednig harinb xurhd darad
tolz ök biləv“ gixlənb:

„Jir nam igz tolz tyrəxər
Xəry biyən şinzlsn deer bişij“—giz aju kəlv.

Bolv ajuhin əgsn selvg,
Ahart dyrən bolz
əngər yrv.

SURVRMUD.

1. Kənə tuskar basnb biçgdz? Sar meçn gisn jumə?
2. Nyrt yzsn koçng jumna tuskar sar meçn jamaran kevər cəlhz
kəlnə? Kenig tyndən yzsmə?
Aju jamaran selvg əgsmb?

ALTN ZAHSN.

(Tulb)

I

Kezənə neg øvgn emgtəhən
 Kək tengsin kəvəd,
 Mu xuuçn zemlənkəd
 Digtə huçn horvn zil bəsn bəz.
 Øvgnə zahs annxla
 Emgnə noos erəd gertən sudg bəz.
 Neg dəkz øvgig tengsd şygylən xajad orkxlən
 Şygyldnə zamg torç
 Xojrdgç xajlhndnə
 Tengsin nohan torv.
 Hurvdgçdnə jirin zahsn biş
 Altn zahsn torv.
 Zahsn harç irçkəd:
 „Kəkşə bi tand sursitn øgnəv
 Zug ta namag tengsdm təvit“ gigəd
 Kyn kevtə tigz surxlən:
 Øvgn aln boln çoçn
 Digtə huçn hurvn zild
 Zahs annsn bijnə
 Øvgn zahsn yg kelsinə songsad uga bilə.
 „Xəmnə altn zahsn
 Tanas jum avxşv
 U ørgn tengsdən
 Orz amrtən“ giz øvgn kelv.

II

Øvgn xərz irəd
 Emgndən eldy juman kelv
 „Bi endr jirin zahs biş

Altn zahs bərz abuv

Zahsn harç irəd:

„Əvgn ju avnaç

Avnav gisən av,

Zug namag tengsyr təv“—giz

Manahar kelv.

Şang avxdan eməhəd

Zahsig tengsdnə təvçkyv“—gixlənb;

„Kəkşn hərg, şangan zahsnas avç çadz ugaç,

Nam en xamxrxa idşinə ormd

Bytn idş surz avdg bişiv“ giz emgnə uurlv.

Əvgig kək tengsin kəvəd

Kyrəd irxlənb

Tengs arhul nəxləd bəəv.

Əvgig altn zahsig dudad orkxlənb

Zahsn əmz irəd „Kəkşə tand jun kergtəv“ giz
surv.

Əvgn mərgəd—

„—Ezn cahan zahsn!

Emgm kerldəd amr əks

„Mana idş xamxrxa

Şin idş kergtə„ ginə.

„Ne jumn bolx uga

Ynəsn oda xərtin

Bytn idştə bolxt“ giz zahsn kelv.

III

Əvgig xərz irxlə

Emgn şin idştə suna,

Kyrəd irxlənb emgnə:

„Kəkşn hərg

Hancxn idş surdmç

Idşçn jun dala olzta jumə?

Xəry odad mərgz ger sur“ giz azdlv.

Əvgig kək tengsin kəvəd irxlənb

Tengs xarlad jovna

Altn zahsig dudad orkxlənb

Altn zahsn ɵmz irəd:

„Kɵkəş tand jun kergtə?“ giz surxlan̄

„Xəmn̄ ɵzn cahan zahsn!

Emgm amr ɵgl uga

Ger surz av gigəd nolda harhad bənə“—
giz kelnə.

„Sanahan biçə zovtn

Xəmn̄ oda xərt̄n

Gertə çign bolxt“—giz altn zahsn xəry ɵgv.

IV

Əvgig zemlənkin̄ bəsn hazrur kyrəd irxlə

Zemlənkin̄ orm-torm̄ çign uga

Əmn̄n̄ cahalhsn çolun turbata

Xarhahar kesn xəşata

Səxn sarnl ger yzgdv.

Terzərn emgn̄ ɵvgən yzçkəd:

„Uxan uga hərgtə el̄mr,

Hancxn ger surdg!

Xəry zahsndan odad

Jirin xar kyn bolxşv

Cahan jasta bajn zəsng bolnav giz kel“
gigəd amndan orsarn xarav.

Tynəsn ɵvgig kɵk tengsd kyrəd irxlə

Tengs oda bijn̄ barxlza.

Əvgn irçkəd altn zahsig dudxlan̄

Altn zahsn harç irəd:

„Kɵkşə tand jun kergtə? giz surv.

Əvgn mɵrgəd:

„Ezn cahan zahsn!

Emgm ulm hərgtəd

Amr bidm ɵkş

„Xar kevtən bəxşv,

Cahan jasta bajn zəsng bolnav“

giz kelnə gixlən̄:

„Sədklən biçə zovtn, ynəsn şud xərt̄n“ giz zahsn
kelv.

Əvgig xəry xərz irxlənb—
 Əmnə ik çign bəşng yzgdv.
 Emgnə kirlə deerən
 Xancn uga dulan kilgtə,
 Torhn kilng maxlata
 Kyzyndən ke tovç zysn
 Hartan altn buhuta
 Kəldən ulan hosta
 Eləcnrən əmnən zoksaçkad
 Ysnəsən avad gyvdəd cəkə bənə.
 Əvgn irəd:
 „Mend bənt, zəsngin zerg!
 Oda nam ennə çign bolx bişij? giz surxlənb
 Emgn əmnəsən xəkrəd
 Konyşnd mərd asrtxa giz jovulv.
 Neg dola xonsna xəən
 Emgn ulm hərgləd
 „Zahsndan xəry oç mərg .
 Jirin zəsng bolxşv
 Ezn cahan xan bolnav“ giz azdlv.
 Tiklənb əvgn çoçn tusad:
 „Çi nam emgn halzurzədm bolvzugaç?
 Xər-ber ugahar, natk-catkan toll uga
 Oln əmtnd inədn bolvz ugaç“ giz kəlv.
 Emgn ulm urlad
 Əvgən xalxarənb təşad —
 „Çi kişgo xar jasta eləmr
 Namşng cahan jasta kynə əmnəs
 Tim yg kəlx juməç?
 Es jovxlaç kyçər jovulxv“—giz kəlv.
 Əvgn tengsyr kyrəd irxlə
 Təngs xar kyrihəd bəv
 Əvgnə altn zahs dudsə dudlhnd
 Altn zahsn əmz irəd
 „Kəkşə tand jun kərgtə?“ giz surv

Tiklənə övgn əmnəsən
 „Ezn cahan zahsna zergəs!
 „Emgm dakad azdlad bənə,
 Jirin zəsng bolxşv, ezni cahan xana
 ah bolnav“ ginə.
 „Sanahan biçə zovtn xərti
 Emgnti ezni cahan xana ah çign bolx“ giz
 Altn zahsn kelv.

VI.

Övgn emgnyrn kyrəd irxlə
 Xaana bəşnd emgn suçksn
 Nojd zəsngyd zarcta
 Ongdan orna yntə har ərk, balta avçksn
 Urta bəədlitə em derən syk bərçksn zoksz

bənə.

Övgn emgən yzçkəd
 Ən syrdəd
 „Ezn cahan xan mendi bənt,
 Setkltn dyrç xanv bişij? giz surxlən
 Övgnyr emgn xələl uga;
 „Nydəsm uga ketn“ giz xəkrxlən
 Nojd zəsngyd gyldz irəd
 Övgig tylkəd harhad orklən,
 Ydç gyz irəd
 Sykər çavçn giv.

Oln əmti yzçkəd
 „Ne xəmnə övgn çamd jun bolzənə
 Kynə can der biçə su“ giz
 Övgig nad bərv.

Dola xonsna xəən emgn ulm davz azdlad
 Zarçnrarn övgən xəlhz avad
 „Xəry zahsndan oç mərgəd
 Jirin xan bolxşv
 Tengs dalasin ezni bolnav
 Altn zahsig bijin
 Evrən elç zarç boltxa“ giz kelv.

Əvgn dun ugahar
Kəlsin̄ songsad harv.
Ovgig Kək tengsd irxlən̄
Tengs xarızad,
Urln̄ bədl harad bənə.

Əvgn Kək tengsin kəvəd zoksad
Altn zahsig dudv.
Əvgənə dudlh songsad
Zahsn əmz irəd
„Kəkşə jun kergtə?“ giz surxlən̄
„Xəmn̄ ez̄n cahan zahsn!
Oda en emgig bi jaxv?
Jirin xan bolxşv
Dala tengs ezlnəv
Tegəd tanig bijitn̄ irz elç bolz
Zarc bolzətə“ ginə giz əvgn sonsxv.

Tiklən̄ zaxsn urlad
Təryc yg kel uga
Sylərn̄ us cəkad
Uşçad jovad odv.

Əvgn ardasn̄ xələgəd
Kyləhəd zoksz, soksz
Kyləz jadad emgnyr̄n̄ irxlən̄
Əmn̄n̄ xuuçn̄ zemlənk̄n̄
Xamxr̄xa, idştə emgtəhən
Əvgnd̄ yzgdv.

SURVRMUD.

1. Altn zahsnas emgn̄ cagas cagla ju surad bəsm?
2. Xar, zəsn̄g boln̄ xan bəxdən̄ emgn̄ bijən̄ jahz bərzəv? Oln̄ əmt̄nə, əvgtəhən̄ emgn̄ jahz bəv?
3. Syl̄ survr̄n̄ altn̄ zaxsn̄ jun̄ gigəd es kycəv?
4. Jun̄ uçr̄ deerəs en̄ stixiḡ tuul̄b̄ giz nerədsmb?
5. En̄ tul̄in̄ hol̄ uxan̄ kergn̄b̄ jum̄b.

DALHVR.

1. Tuulin̄ xyvərmydtn̄b̄ tolhas̄ əgtn̄.
2. Cag, caḡ bol̄hn̄ tengs̄ jahz̄ xyvr̄zəv?
3. Jun̄ī uxahar̄ en̄ tuul̄b̄ kergl̄z̄ biçsm̄b̄ medz̄ avad̄ biçtn̄.

ARXIP ÆVGN LENÛKA XOJR.

I.

Kuban holin eng deeräs ørgdz, harsn ulavr elstø usna doibga xøløhød xøjurn parom kylægød neg modna sydrø kev-tcxølø.

LenÛk nørnø kyrød untø aldad yrglød irv, Arxip øvgnø kynd jumø darzøx met cezø. xatxln øvdød nørnø kyrv çign untz çadsø uga.

Xarln-borlsø hazrin øngø tednø zovad çidlnø çilsø cokø zøvø xolas negø negnøsn elød bolz yzgdød torm elsød dar-gdød borlad murad bøsø çirøsø yzylsø kevtcxøv.

Ik cokøta Arxip øvgø kerçgdz harsø elsø der holin engø řar lent met køndlnød kevtxlø xazudø LenÛk tořrlad yrgln kevtød oç.

Biçkøkøø LenÛk køvyn ik øvgnøsn usød ursz irsø xakřgas xamxlad avsø tasrxa met bolz meçgdø.

Ævgø øndøhød holin catk enginø xøløxnø, end tend mod-dud yzgdød narn gilvkød bønø; ter moddud zagas paromin řar tolhanø řudrad harad ařna.

Xøløxinø jumø uga xosø. Bornxvr øngtø nørxø ut xalh us-na eng derøs avø řud caran hodan ø çimøn uga teegyr orad jovadl jovna.

Bijøn sørsø bijø bolz øgl uga aman hararn børzægød aç talan xøløzægød xønægød bøv.

Çezø xar xar gigød xønødø kiginø davxculad çidlinø avø nydnøsnø nyløms harhad bijø kyçø øndøhød bøv.

Ævgø xønølnø, usø erginø elsø irz coklnø xøjras onhdan ø cur ter tegt uga bilø.

Usna xøj talø xøjurn ezgo teg.

Ergylød xøløxnø teg narna tolønd borlad řatsø jumø met, zug xol hazrt øvgø mu nydød řarlad alnø met cahan hujr tørsø hazr yzgdø; ter, deer cøsø yylø unn gizøx met yzgdø.

Өмнәкдән орхнъ өвгн endr jir mu бәнә. Өвгн udlxn uga ykxән medv çign yklәsn әз бәximn uga, zug kynә hazrt ykl uga evrәнnъ harsn өssn bosn hazrtan ykknъ bolx bilә gigәd sandg бәsmn.

„Namag ykkлә açm—Lenъk jaxmb, әldәрән odxmb?“ giz dotran sanad zovad jovdg бәsmn.

Usn gyzәsn nydәrn aç talan xәләçkәd өвгн arzhr ik harn tolhaginъ ilv.

Catknъ көndrәd, өndәhәd xojr biçkn xar nydәrn elәdylн xәläv.

— Aşnuj? gigәd bosad erlзәd şugzәsn hol tal bosad xәләhәd orkv.

— Uga aşxs, zoksa бәнә. Ju kegәd zoksad бәdg bolxv en? Kyn es dudxla zoksadl бәx ugav ter giz Arxip өвгн arhulxn tatз keln açinъ tolha iln бәз—yrglәd бәvçi?—giz surv.

Lenъk bosad elsn deer suv.

Xojurn neg negndән yg kel uga takçg sucxav.

— Өmз çaddg bolxнъ өmxmн бәз gigәd Lenъk holur şiltz xәläv. — Degәd çanh ursxulta hol бәз, manaknd nam iim hol uga. Neg jumnas dutad yldn gizәx jumn kevtә şulun xurdar gynә.

Lenъk usn tal xәләdgән urad, talin hazr tal ergv.

— Bidn xojr bişmydән tәlz avad zalhad çamag bi көләşç ujçkad usnd orulsv, çi tigәd orad өm—giz өвгн açdan kelxlәnъ —Lenъk bolad бәx ugav! —Tung olad abt! En usn man xojrag ursxad avç odxn uga giz medzәnt? Tiklәrn xojurn orz ykvdn“ giz Lenъk kelv.

— Nam nadn uga, avad jovz otxm zign ençnъ. Xәләhiç jamaran şyrytә kevәr gyzәnә ter.

— Xavrt orad orklarn en hazrig darad xajçkm zignъ. En өvsнъ, mel zaxas xadlhn. Өvsнъ jir ek zax uga jumn бәз.

Lenъk du harxdan durn uga bolad, өvgnә kelsn ygd xәry өgl uga, hartan neg montxr mok avçkad xurharn elstә xolәd ilәd kynә xәләc—bәrc avç suv,

Өвгн aç talan xәләçkәd dotran bas jum uxalad suv.

— Bi oda endr manhдр ykn giz бәнәv namag uga bolxla әldәрән odx kymbç?

En yg Lenýkin kesgəs avn sonşa yg, sonsn giz çikn cəhəd, jumn bişd tolgdad bəsn jumn; tigəd tagçg buru xandad neg noha taslz avçkad amndan təvçkəd udan-udan zəzlv.

Tigəd orkla əvgnə xornə bosad urlad odv.

— Nə jun gigəd tagçg bəhəd bənəç? gigəd aç talan ökəhəd xənən bəz arhul — namag uga bolxla yaxmç? giz surv.

Udavcr kəşsn bədl harad nydnəny bulngar xələn—keləxn bi tand—giz Lenýk kelv.

— Ju kelləç? Hərgtə, oda çign evrən bəx bədlən medz bəxm ugaç. Ekin gesnəsn harad kedy zil bolvç? Arvxn negtəlmç? Etcnç, kədimş kez çadş ugaç. Əldərən odx kymbç çi tegəd? Bəx uls tigəd dəng bolx giz medzənç?

— Məngtə bolxlaçny zaxan kyn çamd dəng bolx; mənçnçny bijny çamd dəngən ök bilə.

Ky səkəd mərgəd erəd surad jovna gidgçny namşng kynd degəd sən jumn biş.

Zaxan kynd mərgəd, zaxan kynəs surx kergtə. Lenýkn xarahad, kəhəd cəkad harna.

— Huləhnç kyg, tedn kynd tolna giz medzənç? Uga, kynd tolxəxmnn uga! Arvn zilin turşar hazır ergsn bi tyngiç medyv. Neg tasrxa biçkn hujrig minhn arslngd sanna. Huləhnç kyg, kynd tolx bəxm uga.

Bəx uls jum əklərn sanəny zovad əgnə giz medzənç! Emədgny eməhəd, şulun çamag gertəsn harlxar bidny canə dala bolad əgdgny ter.

— Catxlng kynçny cən. Catxlng əlig meddm biş.

— Catxlng əln xojr xorndan nydnə cahan met mənkin xarşata. Tigəd ter uçr derəs neg negnəny bədl çign medş uga, neg negndən dəng çign bolş uga.

— Əvgn uurln, bəlddən hundv. Ter ygmydiny xəən əvgnə urlny çiçrəd, nydny ulahad şulun şulun çirməd, çirənnəny xurnəsn xarlad ulm ikdəd bəv.

— Im bədl harad okklanə Lenýk durgo bolad dotran əməd çign bəv.

— Ne çi jirtmzig yax kymbç? Çamas bi surzənəv.

— Çi etcn, oda çign biçkəkən kəvynç, jirtmz—çang. Çamag əmdər idçkmn.

Bi çamd durtav; çamag bi murtxa, mu boltxa giz bəxşv!
Əvgn sun, tolhahan çırzəx kəlinə əvdg zagar çikn uləd
bəv.

Əvgnə duug davxar sedzəx jumn kevtə usn xurdar gyn, şu-
gad ergən cəkəd bəv.

Şugad gyzəx usna doləgana ə songsn bolad yln uga tengr
inəg-inəg gigəd conaz xalahəd bəv.

Urln bədləhər end tendən xələzəhəd əvgn tal xələçkəd—
nə av oda bolx, en jovdlin tuskar bədn kezənəs avn kələtəlm.
Kədlmş kez çadxv, ykkn ugav—giz Lenək kelv.

Əvgn uln bəz—çamag cəkəd aləçk—giv.

— Alx uga! Zaxin kynd dilgdəd bədg kyn aləd bənə ynd—
gigəd Lenək xəkrəd orkv.

II.

Holig poromar hatləkəd əvgn aç xojr oln zysn moddud
zagt orad odv. Moddudin biçrmydin zagar end tend xəşən
ydn, gerin oras yzgdəd bəv. Modudin biçrmydnə mel torm,
kərsdnə xalund kyçndəd anzrad şurç odcxaz.

Xojr huləhançig ədən harad jovxlanə əmnən nərxn bilrə
ut xalh yzgdv, tigəd xojurn ter xalhd orz avçkəd harad jovv.

— Ne Lenək salad jovj, alə neg hazr jovij? gigəd surçkəd,
xəryhinə sonsl uga,—xəmdan jovxla sən bolxm, çamd kyn
bahar jum əgəd bənə.—Çi kynəs nam surz çadxşç.

— Tim dala jumar ju kəxv? Jhl uga nam barz idz çadəş
ugaç—gigəd end—tendən mu bədl harad xələzəhəd Lenək kelv.

— Cur hərgətəl en! Aldərən kəxv? Tigzəhəd kərgtə kyn
xarhad xuləd avad orkla jahnaç? Məngn gidg ter. Aldərən
kəxv ginəç. Məngn gidgç ik jumn.

— Məngtə bolsn xəən, namag ykv çign yknç ugaç.

Əvgn tigzəhəd əkərləd açinə tolha ilv.

Neg zahs şylhnə sorgt namag kedy məng olsinə medzənçi?
lkər tørtən avl uga—kedyg cuglulvt?—giz Lenək surv.

— Arvn negn duundur arslng!.. Medzənç?!

Lenək ter mənginə çign əvgnə bajsız kəllh çign kərgtən
avsn uga.

— Ne aç tigəd bidn salu jovxmn es bolzəny?

Salu jovxm—xurl tal kyrəd ir giz evgig kelxlənb kəvynb—
ne!—giz xəry əgv.

Neg ulıncar jovz jovad əvgn zyn talagşan harad odv—
Lenbk davud jovb.

Əvgn arvn işkmd harad uga jovz mu du harad „xəms—minb
asraçnr tyrz jovnav dəngən əgtn“ gegəd xəkrəd xotar şuga
harhad jovb. Jir səəxn nomhn sələktə ədr bilə.

Lenbk neg xəşan şitmin irgd odad sydrtnb suv.

Bortxan nurhnasn təlz avad tolha doran təvçkəd səxn
ynrtə ahart şitmin sydrtn Lenbk untad odv.

III.

Jumn kymn şugad ə harad jovxla gentkn çoçad serəd od-
xla, zəvər ora bolad bəəz. Xol biş, ərənd neg jumn uləd jovna.
Çinnxnb biçkn kyykdin ə harna.

Takçg bolz odçkad, gentkn, gentkn xah tusz uləd ulm ərəd
jovna. Lenbk ərədəz bosad şarləna zagər xalhar xələv.

Xələxnb xalhar dola kyrsn dyngə kir uga xuvctə, uln glə
çirənb minbçigəd ulahad bəsn kyykn nydnənb nyləmsig xor-
maharn arçsn aşna.

Kykn udan, nyckn kələrn torm harhad albdaran oç jovxan
ignb medz es bəx bədlə.

Kykn uləhnasnb us gygəd bəəsn ik xar nydtə, biçkəkən
əkər çirətə şarvr ərəgtə xar ystə, ysnb maqna, xalx, em dernb
sarsaldad sarvaldad jovna.

Jkər uulz iovsn bijnb Lenbkdl ikl ələvn kyykn bolz medgdv.

Ərdəd bilərn zergləd irxlənb—çi jun gigəd uləd jovnaç?
giz surv.

Gentkn çoçn tusn zogsçkad uulbdgan urv, bolv dotran
ekrə bənə.

Zəvərt Lenbkig xələzəhəd dakad urlnb kəndrəd, çirənb xur-
nəslad, çəznb ərəgdəd çanhar ekrn ulbz avad harad jovb.

Lenbkin dotr bijnb bas evəgdəd, arhan barad ardasnb da-
xad harv.

Udavr—oda jaxm bilə, çirə jax biləç? giçkəd xalh derk tosn
dotr unad ekrəd kevtv.

Jir, kyykn gidg enl, kyykn—gigəd urn̄ kyrəd odv.

Ter ygn̄ vidn̄ çign kyyknd çign dēng bolsn uga. Kyyknə nydən bərzəs̄n harin̄ xurhn zagdk nydnən̄ nulyms yzçkəd Len̄k sanan̄ zovad bas ul̄x durn̄ kyrv.

Kyykn tal ökəhəd, haran örgəd ysin̄ kyrəd kəndəhəd orkv, tynəs̄n nam evrən əhəd Len̄k haran tatad avad orkv.

Kyykn uləd, cur jum kelz ökş.

Len̄k josndan dēngən ökər—sonsənci?—gigəd erəd surad bəv. — Jahvç igtlən? Malə yzvçi? Malə yzsn bolxla urç öd̄! Onhdan jum̄n bol̄z odsn bolvzuga kelçk kyykn gigəd Len̄k surad bəv.

Haran çirəhəs̄n avçkad hundlta kevər tolhahan zəlbəhəd ekr̄n bəəz udanar tatad emərn nyxləgəd:—Al̄çuran... geçkyv! Eezm bazras cəcgtə al̄çur avç irlə, bi avad boz jovad geçkyv giçkəd dakad—o-o-o! gigəd ekr̄n mu du harad çanhur ul̄v.

Len̄k xar̄m bolsn bijn̄ kyyknd dēnd bol̄z çadş ugahan medəd xoran cuxrz harad hundlta kevər ədən xarlz jovx tengr xələhəd zoks̄v.

Biçə ul̄! gigəd nevçk xooran cuxrçkad—oldad çign bəəx gigəd uxalçkad, eckəs̄n mələ yznə biltəlç giz sanv. Tigzəhəd nydndn̄ eckn̄ ik xər xazg zalu kyykən gyvdzəsər, kyykn̄ uxahan aldçks̄n kəl dorn̄ kəlvəd uləd kevtxər yzgdv.

Bosad talin hazrur jovz jovad dakad uxandn̄ tord giz orxlan̄, kyyknlə zergləd şitmlə şaxldad zogsçkad neg sən satulm dynəgə jum kelxər uxalv.

— Nə, kyykn en xalhas̄n xaxixçn̄! Ul̄dgan oda zogsxn̄çn̄! Xərəd gertən odad jahad geesən kəl!

— Geçkyv gi, bolad bəxn ugov.

— Arhul keləd evlə-evlə bətl hazrt kevt̄sn kyykn bosad irxlən̄ amrad ulm-ulm çanhrad bəv.

Muxl̄zad inəx bədl harad — en bişlv en! Oda xər. Əzəxləç bi çamag daxulz avç odad sənər keləd cokul uga avç harsv.

Len̄k ulm çanhrad emən kəndəhəd end tendən xələhəd bəəv.

Toorman bijəs̄n cokz unhan bəz uləd... kerg uga giz kelv.

Jovxdan durtahar maxlahan çikn derən təvçkəd:

— Es gixləç odnav? giz Lenək kelv.

Alcahad zogsçksn, ymsz jovsn xuvcan tal taldnə şavşulad kyyknə ömn hartan bərzəsni modarn hazr xatxn kyykn tal nydərni şilti xələhəd zogsv.

Kyykn nydnənə nyləms hararn arçz bəhəd mu nydərni xələçkəd — kerg uga, biçə od, ekm hulihañçsd durn uga, giz kykn kelv.

Tigçkəd ardan xojr neg xələçkəd, xazihəd jovad odv. Lenək hundsni bədl harad bəv.

Kyig ardan xələl uga neg ulnəc ergəd harç jovtlən.

Hartan bərzəsni tyngrcgən nurhn derən xajad öörkən:

— Mend bəl gigəd kyknyr xəkrv.

Kyykn ergn, dakad uga bolad odv.

IV.

Asxn bolad oratad ırv, xur orx bədl harad dyng dylə bo-
ad bəv. Narn ulm dorakşan orad, mōddudin biçrmydnə ulaldad bəcxəv.

Sydr ulm ikdəd utdv. Tengr ulm xarlad səxn bədl harad hazrt unn gizəx bədl harhad bəv.

Lenəka əhəd juhan çign medz jadad bəv.

Əvgnyr otxar sedəd end tendən xələzəhəd ulnəcar harad jovad odv. — Kynəs jum surx durnə nam cur kyrxş. Jovad joxinə zykrnə cōkad tolhadnə jumni orl uga nərni kyrəd jovb.

Odak kyykn nam uxanasnə harxş—jaxm bolxv ter? gigəd sanad jovb. Bəjn kyynə kyykn bolxla jirdən mələ yzx bəjaçud cohar xatuç, ugətə bolxla mələ yzl uga çignə bəəx.

Ugətə kyn yrndən durta, jun gigəd gixlə bisinə asrx kə-
dlmşç kyn əszənə.

Jovad jovxlanə tolhadnə oln zysn uxan orad nydndnə jumni yzgdsn bolad jovna.

Jovz jovtlənə malmud şugldad xərz aşcxənə.

Əvgn çignə önmnəsni aşna.

Tynə ar bijd udan udan kynd işkləd maxlahan mangna derən təvçkəd hartan neg mod bərsni xotna darh jovadl jovna.

— Mend bənt! gigəd əvgig mendlxlənə zalı ərđz ırəd—
tanəkn cuhar mēdv!—giz mēdinə surv.

— Tigəd zogsad xojr hulhncig xələzəhəd tagçg tolhahan mazv.

Lenk evgig xələhəd bəxlə, evgn tagçg nydən çirməd jahzəxmə ençnə gizəx bədtəhər zogsad bənə. Xarhad zogçəx kyn bas tagçg du harl uga zogsəhəd ut saxlan kelən ərəldyln harhn dolahad bəv. Tigzəhəd saxlan əmn dotran orulçkad zazləhəd zogsçkad—nə tigələn olmur odij! giz kelxlənə evgnə ju xəxv? giz curv.

Lenk bas çoçad odv.

— Jov gixlə jovad bəx ugav, jovtn! — giçkad evrən əmn jovz jovad ardənə xələxlənə artk xojrnə ormasn kəndrz bəxm uga. — Nə jahzəcxənət! — gigəd uurlad xəkrxlənə evgn Lenk xojr ardasn daxad harv.

Lenk evgən ergəd xələxnə evgnə balhsnd odad neg dakz əlb harhdg kevərn neg əlb harhsn bədl harad əməd telha urlnə çiçrəd end tendkən bərəd şyrəd jovna. Ədrənd evgən bərgdsinə sançkad bijnə bas əmçkv.

Əvgn balhsnd odad kynə xuvç xulxəlz avad bərgdlə.

Bərz avsn uls nad bərəd lnəzəhəd, xarəzəhəd çignn cəkəđ sənnə bidnə balhsnas harhla.

Tynəsən harad evgtəhən xojurn lzln kəvəd elsn der oruhin us manad xoncxala. Ter sə evgn əçkəd untl uga—bijən xulxaç giz dudad burxnd kilncim xəryltln!! gigəd mel mərgəd harv.

— Lenk — gigəd evgn dudad orkv.

Lenk — çoçn tusad ergəd xələhəd orklanə — evgn mu xumxa bədl harad əməd çiçrəd bənə.

Tednig avç jovsn zalu ardan xələl uga tavn işkm dyngə hazrt əmn hanzan tatad jovad jovna.

Mə, caran şarlən dotr dakz avxd temdgte hazrt xajçk—gigəd arhul şimldn neg jum aç talan tylkad egəd orkv.

Lenk ən-tusn avçkad xaşan irdg niktər urhsn şarlənur odad daxulz jovsn kyg xələzəhəd kənçrən şarlən dotr xajad orkv.

Albçurig xajad orklanə, albçur delggdəd kəkən şarlən bolad odv, tynlə xamdan əmnə zogsəx kyykn yzgdən bolad odv. Əvgn zalu xojr nanə çign xəzudnə bəsn jums yzgdə uga kyykn hançaran əmnə zogsən bolad bəv.

Nam əmnə əmd jumn met uləd nydnəs nyləms harhad zogsəsən bolad bənə.

Ter kevtən kəvyn əvgnənə ardas jovad oln əmtə dotr orad irv, xamg jumn şugldad end tend stolmud der montx jums arhul unad bəəv.

Xələn gixnə kesg jums xavtxa maxla bolçkad dorakşan əkəldz odcxaz. Əvgn əmsxəd yg keləd bənə. Arvad har kyn bijinə negzəd xələhəd bəcxənə.

— Kəvyd, əngər namag xarlzənət!—gigəd mu dun harad bəv.

Lenk uləd hazrt unad odv,

Tiklənə odak tal odad burxa xuvçinə sekəd biçkn cokcinə ergyləd xəv.

— Kiş uga Danilin gergn tung xudl kelzəz gigəd çanhar xəkrəd okklanə çikərm jumn coksən bolad odv.

Ednçn neg jumn bultulçksn bolvzgo gihəd xəkrv. Ter xəkrsn duna ə Lenkin tolhagarnə irəd coksən bolad bəv.

Joral uga tamin dor xarnhud orz odsn bolad Lenk ıxahan aldad jax kexən medz jadad bəv.

V.

Gentkn bosn gixinə Lenk əvgnə xojr kəlin əvdg der levtən bəz, əvgnə əkəhəd açinə çirə xələzəsən əvgn əmnə-kdən orxnə çirə, nydn xamginə mu bəədl harad urydəd bəz, Lenkin nydnəs nyləmsn hoozad manna gizg xojrarnə gygəd bəz.

— Jahvç? Tigələn jovij. Kişganrçin namg təvb!

Lenk bosad jovxar sedxlənə tolhanə em derəsənə unn gihəd, kyndrn əvdəd jovna.

— Tolhaç əvçəni? Səxn ing minə! Jirl man xojrig kez avb edn—kişgo çonmud! xanzal, kyknə alıçur gedrxlə biddə gəmtə volbzənə. Burxn tengr minə manig igz jun gigəd dazrulnaç? gigəd surv.

Lenk dotrk bijnə kəndərəd murad bəsn bədl harad bəxlənə, coxrad əvgnəs nevçk xol harv.

Udz harad end tendən xələv.

Xələxnə neg gerin ydnd, modna sydrə kyn sydrələ suna.

Ora bolad sə bolz odv. Sar harad ysn əngtə gerlərn ter ik tegig gegəryləd səəg edrlə ədl met sarultxv.

Ik ut teg neg zystəd ke biş bolz medgdnə.

Barun bidən ergəd xələxn̄ xur orx bədlətəhər yln xarlad
barxlzad hazrt sydr tusahad jovb.

Jovij xəmn̄, jovx kergtə giz əvgn kelv.

— Nevçk suzəjl! gigəd Len̄k arhul kelv.

Teg Len̄kd ikər tasgdv. Ədrər jovz jovad iki xolahar
tengrin neg zaxn̄ hazrla nildzəx bədl əng xələxdən ik durta
bilə.

Tigəd tyngig xələxlərn dotran tend dala ik balhsn bəxər
tend sən setklətə uls bədgər, tedn surlhn ugahar ədmg, hujr
avç iəd əgdg bolz sandg bilə.

Len̄kig xələhəd orklan̄ bijin̄ əmn̄ ik u ərgn teg sən
xotig yzyl̄n nan̄ çign yzəd tənəd bəasn jumsig əmn̄n̄ yzy-
ləd ongdaruln bajsłhta kev.

Ded bij talan xələxn̄ sanandan yzxər sedzəsn balhsnan̄
oln germydəs harçəx utan met ik xar yln barxlzad bəv.

Kəvyg dotran jum uxalad xələhəd jovz jovtl̄n̄ əvg-
nə mu duta xorzgnsn xənədn dən, bolad, sanz jovsn sanahin̄
tarav.

Nol̄msn nydnəs̄n̄ harad çirəhərn̄ us gyz jovx əvgig,
Len̄k xələhəd zogs̄v.

— Ne sujl, sujl! giz bijən əvgn mazv.

Len̄k ergəd—dakad kerəgşən xold xələv.

Len̄k! Xələlçn̄! gigəd gentn̄ əvgn kerznnəd mu bədlətə-
hər xənəhəd gilvksn ut bolsn jumig vzyln—cahan mən̄gn!
Ençn̄ cahan mən̄ḡ! təvn arsl̄ng kyrxm̄! giz kelv.

Əvgn ikər bajrlçkad, tyn dotrn̄ evrə̄n̄ xatuçn̄ orad urln
çičrəd bəv.

Len̄k kəvyn̄ əvgnə harig tylkəd xoran cuxrad odv.

Şulun bultnl! Av tyngən şulun bultultn! gigəd end tendən
xələzəhəd əvgig kəvyn̄ erv.

— Hərhtəl en, oda çign əmtxəlç. Gentkn̄ terzər xələxn̄
əlgətə bəz, əndəhəd tat̄z avad pol dor dyrçkəd, tynəs̄n̄ avad
nohan dotr bultuluv.

— Xotnas harad jovz jovad maxlahan unhas̄n̄ bolad əkəhəd
avad orkuv. Odakşç hərhtəl! Xələ en al̄bçur bas abuv.

Əvgn haran çičryln̄ bəz Len̄kin̄ əmn̄ sazad yzylv.

Alturig yzčkəd Lenьk ɵmnən odak kykig dakad səxn əmd met yzv. Nydndnь oln əmtn dyrəd, terzər neg kyn—xulxaç, xulxaç! gigəd xəkrsn bolad bəv.

Odak kyykn nydnəsнь xold odl uga mel ter kevtən xuvcta xunrtahan zogsad ulьsn bolad bəv.

Tigz jovad ɵvgn tal urlad xələxlərn odak kыkən nydnəsн aldad gesn bolad odv.

Əvgn xənən jovz, hararn jum zahad tolhahan zəlv, burn jovz xənəhəd ik-ik montxr biçkn kəls çirəhəsн arçad jovna.

Urln ik xar yln sarig xaahad xarnhutrulad Lenьkd xazudan jovsn ɵvgig yzyl uga jovb.

Gentkn tors gigəd sann ulzəx kyyk yzčkəd ɵvgn kyykn xojlag zergyləd şinzln xələv.

— Neg bijdən çidl uga, kəkşn, xatuç mu xuvcta ɵvg, bas neg bidən, hundad ulzəx eryl səəxn ɵngtə biçkn kyyk, Lenьk, yzv.

Jahad im bolzəxmə? Jun gigəd en kyyk hundasm? gigəd dotran sanv.

Əvgn oda çign xorzgnad du hara.

— Oda mɵng zun arslan kyrgz jahz cugluldmə?

— Nam nanь cur jumн kerg uga biləl, ykkəsн çign zəxşv.

Lenьk dotrkнь buslad—nə takçg bətn oda? Ykl uga oda kyrtl xoran kyrgəd əmtнə jum xulxalamç..—gigəd urln çičrəd kəvyn ɵsrəd odv.

— Kəkşn xulxaç! Jir tanig... gigəd biçkn nudrman atxad tagçg jovsn ɵvgn tal zanhv.—Tand sənji biçkn kyyknə, jum xulxalad! Xət tərldən tanig tertn bərz avx!

Gentkn yln bərxlzdə tengrəd tarad sarig ulm bultulad səөг ulmar xarnhutrulad ohtrhu du harad odv.

Jir xarnhu. Zəvər xold hal cəkləd ohtrhu duharad jovb.

— Əvgn tal xələčkəd—aj, xot orij, manig zəvər murulx bədlitə giz Lenьkd kelv.

Halim cəklhn, ohtrhun dun xojr ulm—ulm çanhırad taçkn-zəx dunь, xorndan xojr ik tɵmr xarhıdad harçəx ə met, zin-nəd bəəv.

Lenьk!—gigəd ɵvgn xəkrv.

Əvgnə xəkirən dunnə ohtrhun dunla negdəd, tynd dağdad odv.

Nə—juhınə əhəd bənç—giz açdan əvgn kelv.

Tigzəhəd xurin ik-ik umşmud şarəznad beldzətn gizəx jum-nahar şarəznad orv.

Xur çanhrx bədl harad yln ulm-ulm barxlzv.

Xot orxşv! Nan—şing ilm kəkşn xulxaç noxag ik xur luhin sumn xojr altxa!.. gigəd şign bəz əvgn kelv.

Bi jovxşv. Xotn en bənə. Iovxla çi jov. Jovxçin oda! jov, jov—giz əvgn urlad xəkrv.

— Nə, aav bolx oda, mini xazhr çign boltxa, bi tanas endyhən surzənəv—giz Lenək kelv.

Jovxşv. Gemiçin təvz əkş ugav.—Kenə tələ bi jum xulxalad jovnav? Hənçxn çini tələ. Mə av... av... çini tələ oda kyrtl xulxalad xorşulad jovlav.

Əvgig ikər hundad mu du harad jovxlanə Lenək nam sananə zobuv.

Xur çanhrad əvgn aç xojrığ norhad us kegəd bəv. Ohtrhun du rarlhn, halin cəklhn, çanh xuras xorhdad neg butin ər xujrn irəd suv.

Xur asxrad halin cəklhnd bold met cəs—cəs gin gilvkəd hazrt unn əsrəd biləd bəv.

Lenək ən susn əvgnəs aldrad jovz odn gisn bədl harad bəxlərn əvgn talan ulm şaxldxlanə, əvgn bi talan tatad açan əvdgən derlyləd kevtylv.

Lenək əçkəd jovij gigəd bəxlə əvgn jovl uga doran suv.

Tyndən biçkn kəvyn ju kygən medz jadađ ikər əməz odv.

Əvgn zəvər murad irv.

Kəvyn degəd ikər əçkəd əvgnəsən aldrad əmərən xur dotr gygəd jovad odv.

VI.

Manhdyr ərındnə ter xotna kəvyd nadad gyyldz jovad kevtən əvgig yzçkəd geryrn gyz irdəd—yçkldyrk huləhnəç əvgig kyn es gixlə bijnə bijən alçksn bədlte xazudnə xanzal kevtne—giz oç zəng əklənə, ikçyd irəd xələxlə əvgn əmd, bolv yg çign kelz çadxs, bosz çignə çadxs.

Asxlad øvgn ykz odv. Øvgig ykz odsn hazrtñ orşav.

Taldan ykərin jasnd avç odn gixlə: negdvər—kynə kyn, xojrdvar—xulxaç, horrvdvar—nom ugahar yksn tēlādñ avç odsn uga.

Xazuhasñ balyçg dotras xanzal albur xojr oldv.

Hurv xonsna xēen neg hazrt şovus xurad bəxləñ odxla xotxrt balyçg dotr dorakşan xələhəd Lenk ykz odsn bəz.

Bah jumñ gigəd tyryn eşnd ykərin jasnd orşaxar sedzəhəd dakad øvgnlən zerglyləd təvb.

SURVRMUD.

1. Øvgn aç xojr jun derəs avn cygsmə?

2. Øvgnə albur xulxalsn jovdlidñ Lenkin ur jun gigəd kyrsmə?

3. Øvgn jun uçr derəs xulxa kegəd jovsan jun ygərn mand medylñə?

4. Bajn ugətən tuskar øvgn ju kelnə? Øvgnə kelsn ygər cəlhtn.

Bajn ygətən tuskar Lenk ju kelnə? Tiim ertəs avn bajn ugatə xoj-
ran tuskd Lenk jahz medsmə!

5. Kyknlə yg kyndxlərn Lenk bñən jahz bərv? Lenk ter kyyknə
zovlñgd juhar, jahz dəng bolxar sedsin olz umştñ.

6. Lenkd jun uçr derəs çini dəng kerg uga giz kykn kelv!

Kykñə xəryd Lenkəs jamaran bəədl harv!

7. Lenkənçn øvy bolad jamaran tyry zydy yzv!

3-gç xəvin biçgər cəlhz øgtñ.

XOJR NOHAN DƏRKIN GEGƏN.

İzl holin barun kəvəd əmnəkşən xələsn hurvı davxır ik cahən çolun ger dyngəhəd bənə. Ter gerəs tedyknd nevçk doraqşan xotxır bolsn hazrt utahan pyrgyləd neg fabrik kədlzənə.

Ter gerin horvdgç davxrtı narna tolənd gilyksn ərəsd fabrikin ezn ger byltəhən bədg bilə.

Gerin dor xarñhu ərəd ter fabrikin nekəç kyykd bəsn boldg.

Kyndəd kycəzəx jumı met, ter fabrikin eznəhəs çign nekəç gergnəs çign—xojarahası kyykd tərı.

Fabrikin eznə zydn bolsn untgd ərədnə əmn barun şuhu-dnə altlad orksn nohan dərkin gegən əlgətə bədmn. Ezn gergn nohan dərkin gegəd əlgv çign, burx itkdg bəsn jumı bış.

Nohan dərkin gegən kedy səxn ke kevər zurata bəsn bıjnə mənğn uga bolxla, kergtə jumı bışın ezn gergn medg bəsmn.

Nekəç gergnə xarñhu mu gerinı bas neg bulıgd jumı dy-rsn uga əngtə nohan dərkin gegən bas əlgətə.

Nekəç əmtin canı ugahar burx itkdgtən ər bolıı tyndən mərgəd zəlvrad, əmd jumı met sandg bilə.

Ezn gergnə kykın xələdg, ərıvı ırən, tyry zydy yzəd arıı uga bolad, rezin kəkır, xar hıjr amıdnə çikə bəəz, tərı gəmtəd, ırəsı arıan barad zulsı kykd kyn xələdg bəsmn.

Nekəçin kykn ərıı duusı xot xol uga gıltə, ırıkə oradg kənçrtən oralıad kəşəd zogstıan ulədl bədg.

Ek eck xojrı kədlmştə bolad, eznə kədlmş ax bolad harısn neg ırən xələz asrdg arı çign uga bəsmn.

Ezn gergnə kykn bədm cecg met, çik əkər har kəltə bolz əsəd ırı. Şuhud bəx nohan dərkin gegən xələz şıltəx mətər yzgdınn.

Nekəçin kyknə bəsn bıjnə şar dag bolad, ecəd çırədnə kəğşı jumı şıng xırnəsı orad, kəlnə məhgəd gərı bəh gert əmnı tasrad şarlıx nohan met çıdlı tasrad bəv.

Eznə kykig gəmtxlənı canı uga ik mədrltə emçır ik ırı şang avç, mınhədər mənğən tolz avç dor orması bosad gy-

xər edgəv. Kykn əmnk kevtən əkər, səxn zys harç əsv. Ky-
kig şuhud bəsn nohan dərkin gegən basl xələsn dyr harad bədm.

Darunb nekəçin kykn gemtəd har kəlnb xar dag bolad
urlnb kəkrəd mu bədl harad bəv.

Eknb jaxan medz—çadad arhan barad tolhaharn dosk cəkad,
ysən ymtəz taslad burxn talan xələçkəd əvəgləd suçkad „bujn
boltxa or hancxn xələsn kykim edgəz kynə ormd kyrgit, tanas
mini sursn erlhm ter boltxa”—gigəd burxan itkəd, nələd ulbn
ikər zovad enləd suusn bədg.

Kədlmşt otx cag ərədə, kədlmşinnb ulsig xəkrz dudxla eknb
dohling nylmstəhən gemtə kykən xajçkad eznd ger bylin tē-
lə kədlxər kədlmştən harv.

Kədlmştən odsnanb ard biçkn kyknb zovad, arhnb tasrad,
bəsn bijnb şarlad dor ormdan əmnb harad hoorv. Şuhud bə-
sn xar zystə nohan dərkin gegən əlgətə kevrən bəhə.

Darunb ek ecknb irdəd gelng avxulv.

Gelng irçkəd nom umşzəhəd „xətin tərldnb biidnb sən
bolx...” giz mərgv.

— Nam en tərldən neg çasd bəhəd catlan xot uçkad ykxn
bolv çign hundl uga bilə—giz eknb kəlxlənb:

— Ikər biçə hundad bətn! Kend bolv çign yzgdx jum. Ulz
hundsar dən bolxas biş dəng bolxş—giz gelng kelv.

Eznə kykn urhzəx nohan met əsəd jovxla, nekəçin kykn
eck ek xojran enlylz dakz bosş ugahar ykərtən kevtv.

Əngrsn kyknb nekəçin uxan setkləsnb harl uga şirlədv.

Xojr nohan dərkin gegən əmnək kevtən negnb zydn bol-
1 ger dotr gilvkz, bas negnb xarnhu ger dotr xar əng harç
əlgətə kevrən bəhətə.

SURVRMUD.

1. Jamaran bədlə en xojr kyykn əscxəv? Xojranb hazad bijnb jamr
ilhctəv? Biçəç xojr kyykig jamaran yzmzla dyncylnə?

2. Ezn boln kədlmşçin bədlig biçəç mand jamaran ygər ilhz me-
dylzənə? (ger, bəx bədl).

3. Nekəçin kykn jahad ykv? Jun uçr derəs eznə kykn edgv? Eznə
kykn edgkd mənəgn dəng bolv, əlb burxn dəng bolv.

4. Jun ygər gelng nekəçig adrulv?

5. Jamaran cəgt bəsn lumn enynd biçədsn bolxv?

MANAXND DƏN JAHZ BOLV.

(Bıçkn kəvynə tuz)

Ter sə bi gertən hazrar orna əmnəhər kevtləv.

Aln volxm, untñ gixnı cur nər kyırç əkş.

Kevtə kevtlm kəlm çignı zaxşnad, us ux durm çignı kyırəd bəv.

Tolhahan ərğəd ərndəhəd xələn gixnı negl byty xəşə met
mana ger taş xarnhu cur jumñ yzgdıxş.

Çinnxını orn der ekm kigən avsn əmsxəd bəsni, haza
ykr bıjən dolasnı, şuhud xulhn xarəgnsn sonsgdad bənə.

Əhəd tolhahan kənzlən oraz avad untxar sedzətlm haza əmtñ
şugad mana terzər neg jumñ xəkrsn bolad gyz ırn cəkədk orkv.

Xələn gixinı ekm adhn şidgn orn derəsn bosz bənə, bi
ju kyhən medl uga menrəd oçv. Yg keln gixinı kelm kəndrz
yg kelz çign bolxş.

Ger taş xarnhu. Ekm şam şataxar xustg (serng) xəxnı
hacədk bultz odsn jumñ met oldz əkş.

— Санька, Санька! bos—bos, jirl manaknd neg jumñ bolz
bəx kevtə ençin—gigəd ekm namag dudv.

Ekm naran caran xojr gygəd bənə, bosxasn bi əzənəv.

Kelm çırəd, xoolm jumñ borlzəx met bolz bidm medgdv.
Bi untz kevtıxş, seryn bənəv giz kelxər sedxnı, xol dun ong-
darsn bolad bənə.

Gentkn germ bidn çırəd terzm bidn kyn coksñ ədlı şar-
gnad odv.

Kəl nyckn bi bosad—Bav! Bav! gigəd xəkrzənəv.

Bi ekən bərxər sedəd, ekm namag bərxər sedəd neg negən şyr-
nı xarnhud yzgdz əglugacur bərgdz əkş. Dakadernı əmçkizbidn.

Bi ydnd tolhahan cəkədk, ekm kələn sulh tylkz unhahad
us hazrt asxad orkv.

Haza noxas çign avçidəd bənə, mana ykrm bidn mərəd
çign bənə.

Ekm xustg jahz olz avç, şam jahz şatasın medxşiv.

Ekm çign çırəd bənə, bi çign xazudnı çırəd bənəv.

— Sanьka xəməny-minь, dən ekizənə, əldərən gyz zulj? — gigəd ekm namur xəkrənə.

Gentkn ə harad taş gigəd taçknad odxlanь bi çoçad doran suhad odv.

Xələn gixnь sincyr hartan neg jum bərsn Praskovja gygəd man tal aşna.

Bavig yg kelxər sedzətlnь Praskovja: — Şaman şulun unt-ratn! Xazgud germyd ergz jovna giz kelv.

Terzər hal cəklsn bolad gerl harad odv.

Tyndən nam bi ulm uxagan aldçkuv. Ekm avdran səkçkəd dotran zəlvvrəhəd ah sav bolsn juman cuglulad bənə; bi nam yksn jumnahar zogsad bənəv.

Namag dylə jumn met harasm tatad ekm „Sanьka“! gigəd dudad bənə, bi dor ormasn kəndrz bəxm ugav.

Dakad şilvyrər xaşa cəkzəx met tarznnad odv.

Tyryləd kyn əlbhədg bolx gigəd sanzalav, dakad xəəny oç bu xəxəxny meduv.

Ekm eckinm yç tatz avad bi derən kədrçkəd neg çuhuta xaşig hartan bərçkəd nam tal tylkn uln aldad bəəv.

— Av, bər, bərçəny zulz gyx kergtə!

II.

Çuhuhinь bi avad orkuv, bav orn dorasn başmgs, xavtxa hujr, neg xoosn suulh avçkad xamdan ulьncur harad gyvvdn.

Bijnь xaşan ydnə ydn bolad naldn jovz namag əkəz jov giv. Əkəxny çuhun hartasm unad çign jovna, xarnhud cur jum yzgdəş.

Gyz jovad neg şavxagta nəzrt bydrəd unad odxlam çuhum əsrəd jovad odv. Çuhuhan ərə olz əbbuv.

Xarnhud bav — şulun! şulun! şulud;—gigəd xəkrəd jovna.

Mañ xojrag gygəd jovxla mana əmnəs mərtə, tergətə çign uls dovtldad jovna.

Gyhə jovtlm bidn Lipatovin emgn burxtahan xarhv.

Sidorov əvgn neg xaşan şuhud suçkad „tengr burkn-minь“ gigəd dotran zəlvvrəd bəv.

Mərd incxəldəd, buhin ə harad mana xotn der hal cəkləd bənə.

— Bav əldərən gyxmь?—gigəd bi surad jovnav.

Bav xələl uga, mini yg sonsl uga ulm ulm gygəd jovna.

Bas neg ulıncd gyhəd harad irxləm bıdn, xazutk ulıncasm bıdn hurvn mөrtə kyn dovtlad harad irv.

Yzgdz oçv gigəd şıtmə naldad bi doran suhad oduv, bəvm medl uga caran davud gygəd harad odv.

Bavinı ardaz gyxər sedv çign bu xagdad bəxləny əhəd gyz çadsn ugav.

Jaxan medz jasad, ysm ərğgdəd, xaşan bərn bəz—alçkm bolxv jaxm bolxv?—gigəd uxalad bənəv.

Xələn gixny mana kommunist Pavla Ivan gyz jovad əm-nən bəsn saldsig xahad mөrtə bitəhinı unhahad orkv, darunı tyn degyr bi gygəd haruv.

Kynə xuraçksn arısn əvsn degyr çign gygə jovz, ug syldny əldərən gyxən çign medl uga zogsuv.

Çinnəd zogsxny, dakad xaldad orcxav. Xələxny kenəny çign medgdxş—neg ger şatad bəv.

Bolv mana biş boldg bədlə, ter bijn mana çign bolgçv gigəd dotran uxalad bənəv.

Neg xuralhata solomin ər suçkad uləd suvv.

Nam ger xarm biş biləl, bavg saldsmud bərzavad zərc alıçkçv, ek çign uga yldgçv gigəd ən ulyv.

— Kommunistd es biçgdsn bolxla eckm əmd bəhə bəxm çignı biz. Kommunistd biçgdçkəd balhs orz jovtlıny zurnı xaz-gud xarhad bərz avad alıçkz.

III.

Solom der zəvər udan suhad kesgtən ulıçkad nevçk zoks-klam, kəlm darad bəv.

Adhad harad gyxlərn kəldən jum ymsz ugav; hacsn kevtə tynlə xamdan zergəd zəvər ikər xur orv.

Solom dotr orçkad çuhuta xaşm uxandm orad, tyndən xur-harn xuçlad idyv.

Xaşan idəd cadçkad solom derləd kevtçkəd „xaşan jun gigəd idyv bi?—gigəd sanad bənəv.

Ergyləd, bəsn hazran xələxny melik ik solomin əvas dala bənə.

Tigzəhəd curə çimən tasrsn bolad odv. Nam josndan takçg bol-sny çign, əlb mini çikm cur jum sonsl uga bəsnı çignı medgdxş.

Jahad ergəd kevtəd bəsn bijnı: kommunist bəsn yksn eckm, ekm xaşadan xojr kommunistnrig jahz bultulsn uxandm

orad, tyndən evrən bas kommunist bolsn bolad, xazgud bərz avxlarn du harl uga erk biş alsn bolsn bolad bənə.

Zyn kələn tatz avad evrənnə kelsən neg çikərn çinnəd bi dotran—Ne oda bavm jaxm bolxv? gigəd keləd bənəv.

Zəvər untl uga kevtləv, gentkn ju kygən medl uga, cur serl uga yryn kyrtl untzv.

Yryndnə bosad solom dotrasn şahahad xələn gixinə erməd mel budn, cur jumn yzgdəş. Dakad sənər ergyləd xələxnə budn biş utan bəz.

Xotnam bidn germyd cəkred, mana xotna bədl teryc uga bolz oç.

Mini xazud giltə xol biş zalus, gergd biçkn kykd kəvyd-təhən sucxana; xazudnə bas kesg əlgəs dyznətə.

Zalusnə ə uga, gergdnə ulıbdad bəcxənə.

Manala xoş bəsn Pronişkin əvgn namag yzçəkəd.

— „Ci kəvyn əld gyhəd jovnaç? Tana gertn şatz odvşlm“ gixlənə—jungad şatzəxm? giz bi suruv.

— Oda jaxm bilə xazgud sumarn nekkn sə mana xotnd tymr şataçkvş.

— Bav əld bənə?

Bavçin tend tymr bolsn hazrt bənə şulun jov—giz kelv.

Gygəd tymr bolsn hazrt kyrəd irxlə mana gerin ormd bəşin irva təmr xojras ongdan jumn teryc yldsn jumn uga.

Xalh der ykz odsn neg mörn, gesnə kəhəd, hurvn kyn dorakşan xələsn kevtəxənə.

Xazuham bidn tolhahan bosn Nikifor əvgn harad jovad odv, darunə tergn der neg şavtsn krasnoarmeicig avç irv.

Şatz odsn xaşannə ydnəs yldsn modn der bavm suçkad uləd bənə. Mini nydərmi usn çign gyhəd bəv, bolv uləsn ugav.

Tynlə xamdan mini hosm bas şatz oç. Kələn darad bəxlə xalun ymsnd bulz dulatxuv.

SURVRMUD.

1. Jamaran dənə tuskar biçkdz? Xotnur ken dəvrsmə?
2. Sanin eknə jahad tigtlən əsmə?
3. Sani, gerinnə, bylinnə, xotnanə tuskas ju medvt?
4. Ken en tuskig cəəlhəz kelzənə?

KAVKAZIN KEL BƏRGDSN KYN.

Kavkazd oficer bolz neg zergəs cerglז bəsñ jumñ. Tynə nernь Zilin bilə.

Gentən neg dakz gertəsñ biçg irz. Eknь „oda nam kək-şrəd bolad bəvyv, ykkinь əmn xəmnь enkr çaman yznь bolx bilə, namd irəd bijən yzylçkəd, cəkcim bərçkəd burxna zalsn tal əldərən odnaç, durta hazrtan od durnçñ. Nam bi çamd neg sən uxata, syvtə—selvgtə boln mu biş edlvrtə kyyk oluv. Durlad bəsñəs caaran xamcad gertən yldəd çign bə—giz biçgtən biçz,

Biçginь avçkad, „oda jahdm, ekm jirdən mu bəx. Tigzə-həd yzlcl uga bəxlə jaxv. Jovz yzlclxtə, kelsn kyyknь tasg-dad bəxlə ger çignь avad okz bolna“ giz Zilin uxalv.

Cerginnь axlaçd odad bolzgar sultxvr avad, yrmydləhən mēn-dlz avad jovx bolad harv.

Tiikd kavkazd dən bolzələ.

Ədrər bolvçn, çəhər bolnçn xalhar jovdg arh uga bilə.

Ter bəsñ şivəhəsñ orsmudas kyn igələn tigələn harxlanь manhdmud bərz avad alçk, es gixlə, uulur avad jovz oddg bilə.

Tegəd ter uçr deerəs dolan xongt xojr dakz igələn-tigələn jovsn ulsig neg şivəhəs bas neg şivə kyrtl saldsmud harç kyr-gdg bəsñ mēn.

Kyrgylz jovx əmts dotrñ, kyrgz jovx saldsmud haza za-xarnь jovdg bəsmñ.

Jir xalun, zuna cagin ədr bilə.

Kyrgx saldsmud şivən haza cuglrəd mērdən zyhad beln bolçkad kəndrəd harv. Zilin xamg juman tergnd təvçkəd, er-vən mērər jovb.

Jahad jovsn biññ ədrig ik zudulçksn cagt, xalhinñ bah zuhinь abuvdn.

Narn, xalun, toorm hurvuln negdəd kyg nam əmdər bol-hxdan kyrgəd jovna.

Jax kexən medz jadađ, mörnənnə xojr bərinə mələhərn co-
kn giz cumlmar dovtl̄z jovna.

Dovtl̄sn xalharnə harsn tormd hancxn mörnənnə syl̄nə yz-
gdnə.

Zilin zəvər murl̄dz jovna.

Bu ərl̄sn, hancxn çaşkar jum̄n bolz ökş uga.

Jirl odaksas zul̄z harxar salds̄mud talan mərən tərəl̄həd
jovna.

Zilinig zurhan manhd amd̄z dordad kəv.

Zilinə mörn zəvər sən mörn, bolv Zilinəs manhdin mər-
din şyryn degəd davu.

Odaks dard təvldəd ərđəd kyrç ircəv. Tednəs zulad mərə-
n xəry ergyl̄xər sedxn̄ degəd xalz odsndan kyç əgl̄ uga
tedn tal avad orad jovna.

Zilinyr tyryn bolz bər mərətə şar saxlta neg manhd ərđəd
aşna.

„Ednə əlin̄ jirin medzənəv. Namag əmdər bərz avsn cag-
tan avç odad nykn dotr bəlhzəhəd mələ, şilyrər gyvd̄xm̄n. Əm-
dər ednd bərgdz əgdg bolxn̄“ gigəd neg uxalçkv.

Zilin bijn̄ biçkn baaxn nurhlta bolv çign biden zəv zər-
mḡ kyn.

Çaşkan tat̄z avn, şar saxlta manhd tal mərən zalv „mərən
dəvrəd unhanav bijn̄ çaşkar çavçnav“—gigəd dəvrv.

Zilinig dovtla jovtl̄n ərđasn̄ xahad mərndn̄ sum tuxxav.
Mörnə unxl̄rn Zilinə kəlin̄ doran darv.

Manhd dovtl̄z irəd bun şud mörnə eməlin̄ avb.

Mərig tirçəd bəxlənn̄ xanzalan harhz avad mörnə car mərə-
rsin̄ kerçəd orkv. Mörn şigzəhəd əmn̄ tasrad ykz odv.

Zilinə mörnəzər zevin̄ mandmud tələd harad mordçkv, xazut-
ksn̄ Zilinig ədakin əmn̄ eməl der mordulad, biçə unt̄xa gi-
gəd bisəsn surar tatad manhdas bərəd ujqkad uuls tal avad
orv.

Ul tolha bolsn hazrar jova-jova jovz neg biçkn holin bel-
çrər hatlad cekəd orz avad xalhar jovldcxav.

Zilin ter hazrig xələz təmdgl̄xər sedsn bijn̄ nydn̄ cusar
nakldz odsn boln ergz jum̄ xələz bolş ugan uçrar derəs təm-
dgl̄z çad̄sn uga.

Hazr gegətrəd cəhəd bəv. Bas neg hol hatlad çolun ulur
harxla gentkn utana ynr, noxan dun sonsğdad bəv.

Yd—tyd kyrı uga manhdmudin xotnd kyrç irğvdn:

Manhdmud cuhar mərdəsn buldv.

Zilinig manhd biçkn kəvyd yzçkəd bəjrlad ergylz avad çolu-
gar şivəd aln aldad bəv.

Neg manhd, kəvydig kəçkəd, neg kədlmşçən dudv.

Neg zysvr, talin nohaj gidg keln əmtnə kyn irv.

Kilg xamg jumь kirtə şurxa jumn.

Odak manhd ter kynd neg jum zahad yg kelv.

Odak zalu təmr cev avç irv. Zilinə ujağın tələd təmr cev
zyv. Tigəd avç odçkad sara dotr tylkəd orulçkad ydinь onis-
lçkv, bydrəd unn, hararn iləd xonhrgin zəlninь xəz kevtv.

Sənb dusn giltə Zilin untsn uga. Sə axr. Xələhəd bəxnь
gegərəd ər cəhəd bəv.

Bəsn sara dotrasn xələxinь ulin xazuhar xalh, barun
sidnь manhdmudin germyd, tednə ər xojr modn urhsn
bənə.

Gerin sydrə neg xar noxa kevtnə. Barun bijdnь neg jaman
işkstəhən sylən naran-caran xojr şarvadulad əvs idəd jovadl
jovna.

Ul dotras neg baaxn manhd kyykn bys uga cooxr kilgtə,
tyngən daxsn şalvurta, hos ymsn, tolhagan jumar boosn, tyn
derən xala donzgt us avsn yzgdnə.

Tyndən ujdəxm jahzəxm naran caran xojr mətin jovz,
hancxn kilgtə xalcxa tolhata neg biçkn kəvyg hartasnə dax-
ulsn jovna.

Odak kykig gertən irəd orxlanь əçkldyrk şar saxlta man-
hd torhn bişmyd, xəngldgər başmg ymsn, bysdən mənğn xa-
nzal zysn harad irv.

Tolha derən gedrgənb cəkəd kevtylçksn əndr xar sagsg
maxlata.

Harç irəd xorma xamgan jasad, saxl ərğən iləd zoksv.

Nevçkn zur bəzəhəd kədlmşçtən neg jum zakçkad, bijnь jun
tal əç jovxnь çign medgdəş, ergəd jovz odv.

Zilin undasad, xoolnь xagsad bolad dotran sanad suv.

Tigzətl gentkn neg kyn irəd yyd tələd bəv.

Xələn gixin̄ sak şar manhd xazudn̄ tynd orxn̄ maştg, xar nurhtə, xuşksn bişkəkən saxlta xar manhd bas bənə. Zəvər ke kyn, bijn̄ nam naç inəç kyn boldg bədlə, ik tinəgr bənə.

Şar manhdin örkñ en manhdin ymsz jovx xuvcn̄ ke bolçkad sən. Ergyləd xatxmrlad oksn kək torhn byşmydtə; bisdən zəvinər ik cahan mængn xanzalta bas neg başmg ymsz. Əndr cahan sagsk maxlata.

Şar manhd orz irçkad xanzalan tatad kəndən çirylçkad urlad kerldz bəx kyynə duhar ervəhərn yg kelçked Zilin tal dorahar çonin xələcər xələv.

Xar manhdn̄ şulun dulun bolsn kyn, şud irəd suçkad Zilin tal ərvəd emin̄ cəkçkad, ervəhərn yg kelzəhəd nydən çir-mçkad „ors sən, ors sən“ gigəd du harad bəv.

Zilin tynə kelsn yginy medl uga ervəhərn „us uux us egtn“ giv.

Manhd musg—musg gigəd inəçkad „koroş urus“ (ors sən) gigəd yg keləg bəv.

Zilin arhan barad hararn am xamran zahad us surxlan̄ catkñ medəd neg jumig „Dina“ gigəd dudad orkv.

Darun̄ en manhdin bədlə nərəkən etcn arvn hurv kyrsn dyngə nasta biçkn kykn gyhəd kyrəd irv. Zəvər ekər, səxn kykn. U xancta, bys uga ut kək kilg ymsz.

Kilgin̄ kəvə zaxin̄ ulan torhn utcar xatxm̄r kegəd orkz.

Kəl taln̄ şalvr, dakad neg biçkn başmg der əndr davxrlhta başmg ymsn yzgdnə. Kyzyndən orsin ərəl arslnga təlburmydig zə ugahar zalhad zyhad orkz.

Tolha nyckn. Çilng xar ystə ysndən bodhata, bodhadn̄ xavtxa cahan mængd boln neg arslnga təlbur xadata.

Eckñ neg jum ketxə gigəd zaksn bədl harv.

Gygəd jovz odla, xala donzg avad irv.

Zilind us avç irəd egçkad, irəd sula, tyndən nam bəgçilhəd xojr emən mətilhəd əvdsəsən dor orulv.

Zilinig negl şin yzzəx ang metər əvrəd şirtəd us jahz üzəxin̄ xələhəd orz odv.

Zilin donzgin̄ xəry eklən̄ kyykn zerlg jaman kəvtəhər çoçad odxlan̄, eckñ xələçkad inəv.

Kyykən dakad neg jumnd zarçksn bədl harad bəv.

Donəgan avçkad gygəd jovad odla, neg tēgrg dosk der
ədmg avç irəd əgçkəd tydyxnd suçkad ulm-ulm ormahəd bəv.

Manhdmud tynəsn harad ydən xaçkad jovz odcxav.

Darunb Zilin tal kədlmşç-nagajec kyrç irçkəd:

— „Bj-dal Xəzəjn, aj-dal“ gigəd manhdar neg jum tal jov-
txa gizəx şinzətə bolz Zilind medgdv.

Harad jovn gixinb cəvləd boçksn bodhadan jovz boll uga
Zilin arhul kələn end-tend təvəd jovb.

Zilin nagajcig ardasnb daxad harv.

Harad xələxlənb manhadin xotnd arvad şaxu germyd yzg-
dnə; dund aldndnb bisinb xurlnb bənə.

Neg gerin haza hurvn eməltə xazartə mərd zogssn yzg-
dnə. Biçkn kəvyd şugldad xurldad jovcxana.

Odak gertəs neg xar manhəd harad Zilinig naran jovtxa
gigəd, hararn dajlad orkv.

Dudsn kyn evrəhərn yg kelzəhəd inəzəhəd ydn tal jovz odv.

Zilin gert kyrəd irv. Gertnb orz irxlə gernb mu biş cəvr-
cer, ers xamg jumnb moka zilməd orkz.

Əmn stəndnb ərvhg dermyd xuralhata, xojr bəərənb yntə
hara kevsmyd əlgətə, kevsmyd der mənəgn bu, pistul çaşks
əlgətə. Neg ers talnb gollanb adl biçkəkən beş bənə. Gernb
hazr polta bijnb cəvr jumnb; əmn şuhudnb işkəs delgçkəd,
işkəs deer kevsmyd delgəd, kevsmyd deer ik-ik ərvlg dermyd
xajçkiz.

Kevsmyd der nəzəhəd başmgudtahan xar, şar boln nanb
çign giç hurvn manhdmud sucxənə.

Manhdmudin cuharanb nurhndnb nəzəhəd der bənə.

Tədnə əmnnb şirə deer səgər kesn byləng, ahta cə dotr
tosn, dakad uux bisinb undn (piv) bənə.

Xotan hararn idcxənə. Hərmudnb mel tosn.

Xar zalu əndlzəd bosz irəd Zilinig kevs deer biçə sulh,
taldan nyckn hazrt sulh giz zakv; tigçkəd xərv odad giçnrən
(odak xotarn) byləng undn (buza) xojrarn toov. Zilinig da-
xulz avç irsn zalu, Zilinig sulhçkad derk başmğan tələd yydn
xornd bəsn başmgsin əər orkçkad, ezdyd tal ərədə işkə der
harad suçkad idzəx xot xələçkəd şylsən zaləgad bəv.

Manhdmudig byləngən idəd dusxlənb biçkn kyknə kilgin
əngtə kilg şalvurta, tolhahan alıçurar oraçksn manhd kykd
kyn orz irv.

İrçkəd tos, bləngydidg xuraz avad, har arçdğ kençr usta
xyvng xojr əgv.

Zalusnə avad haran uhahad arççkad, səgdldəd suçkad
end-təndən yləzəhəd nom umşçxav.

Tigçkəd xorndan ervəhərn kyndzəhəd, neg giçnə Zilin tal
xələhəd orsar kelv.

— Çamag avç irsn kyn en Kazi Muxamed gidg kyn—gigəd
ulan manhdur zahad kelv;—tigəd çamag Abdul-Murat gidg en
kyynd əgç—gigəd xar manhdur zaav.

— Abdul-Murat gidg kyn—oda çini ezni.

Zilin du harç bəxm uga.

Abdul-Murat Zilin tal xələzəhəd hararn zəhəd inəzəhəd
evrəhərn „Saldət urus, koroş urus“—gihəd yg kelv.

Ardğ kyn Zilin tal xələzəhəd:—en kyn çamag ger talan
biçg biçz bijən xuldulz avx mənğ avxul. Mənğən irxlə suldad
harad bəxç giz kelv.

Zilin uxalzəhəd:

— Jamr ik jum ərktəsurzənə—giz surv. Tiklənb manhdmuc
xorndan du harldzəhəd ors keltənb—hurvn minhn arslng ginə giv.

— Bi tenygitn əgç çadş ugav giz Zilin kelv.

— Tigzətl Abdul bosz irəd Zilinin medn gizəx kevtə hararn
dajləhəd evrəhərn yg kelv.

Ors keltənb tynə kəlsig orçulzəx kevtə:—

— „Çi tegəd kedy əgnəç“—giv.

Zilin uxalzəhəd: „tavn zun arslng əgnəv“ giz kelv.

— Ter tavn zunçn eznd bah bolzənə. 3-minhnəs bahar avç
təvz bolş uga. Ger talan biçg es biçxləçn nykn dotr bəlhəd
maləhər gəvdəd bəx.

„Jir ednəşən əsn bədl harhad bəxlə, ulm davad nam mu
bolx bədlə“ giz sançkad: kemrən ərktə namag əlhəd içəxər
sedzəxlə cur neg denşg çign avş ugaç, bi əkş çign ugav, ge-
ryrn biçg çign biçxşiv“—giz Zilin kelv.

Ors keltənb tedndən kyrgəd kelxlə gentkn evrəhərn cuhar
dekc kelz avad harcəv.

Zəvər udan du harldz bəhəd, xar manhd bosad Zilind erdz irəd — „urus zigit, zigit urus“ — giçkəd inəhəd ors keltə manhd tal evrəhərn yg keləd orkv.

Ors keltəny — „minhn arslng əkləçn bolna“ — giv.

Zilin tyrynk ygən davtad, — 500 arslngas yly əgç çadş ugav. Alsnas caran nam jum avx ugat“ gixləny manhd mud xorndan evrəhərn yg kyndzəhəd kədlmşçən neg jumnd zarçkad, bisny yydn tal neg, Zilin tal neg xələldəd sucxav.

Udl uga kədlmşçəny orad kyrəd irv, ardasny neg tarhn, kəlny nyçkn, xuvç-xunrny şurxa bas cevçksn kyn orad aşna. Zilin ergəd xələçkad Kostilinig tanççkad çoçad odv. Kostilinig bas bərəd avçkiz.

Xojrahiny zerglyləd sulhçkv; ter xojurn suçkad evrəhərn xorndan kyndxləny, manhd mud tagçg xələldəd sucxav.

Zilin jahad bərgdsən Kostilind kelv. Daruny Kostilin — mərm zogsad, bum xagdgan urad murxlam en Abdul kycz irəd namag bərz av — giv.

Abdul bosz irəd Kostilin tal zazəhəd evrəhərn yg kelv.

Ors keltəny „oda ta xojr neg eznə uls bolzənət, mənəgən tyrylz əgsətn daruny suldad bəxm“ — giz cəlv.

Zilin tal xələzəhəd — „çi nam mel urlxas ongdan jum mēdxşç, en çini yrçn nomhn-zəlgə jum. Tavn minhn arslng llətxə gigəd ger talan biçg biçz orkv tedny ilgəhəd çign bəxm. Oda en kyg hundal uga sən xotd bəlx“.

— Ynig oda jaxv, ju bolv çign kex ugav ter; en bajn çign biz, bi jirdən bajn bişiv. Bi tyryn kelsn derən dəkz nemş ugav. Alxla altn, bolv tand olz uga bolx, 500-yly ilgətxə giz biçz çadş ugav.

Cuhar takçg bolzəhəd — gentkn Abdul bosad biçkn xərcgən tatə avad dotrasny caas, yzg avad Zilin tal erdz irəd emərnəy cəzəhəd caasan zav.

— Tavn zun boltxa — gigəd Zilinə kelsnd baktv. Ors keltə talny zogsçəltə giçkəd „ta erkdən mand sən xot-xol, ymsx-zyyx jum əgtə, man xojrag ujdull uga xamdm bidn bəlhəd dakad dernə cevim bidn təltə giz keltn“ giçkəd, ezn talan xələhəd inəv. Eznə çign inəv. Ors keltəny ygig songsçkad — Sən erkən şerks xuvç, hos ger avm dyngəhər əgnəv. — Noj-

dudin zogldg xotar bəlnəv. Xamdan bəx sanata bolxla sarad bətxə. Cevinə avç bolş uga—orhəz odcxax. Cevinə zug xongtnə avnavdn—tigzəhəd irəd Zillinə emərnə cəkad „tvoja xoroş, moja xoroş“—gigəd yg kelv.

Zilin biçgig biçxlərn hazanə gertnə kyrş ugahar biçv. Tigçkəd „jirdən bi orhəz odxv“ giz uxalv.

Zilin Kostilin xojrag sarad avç odad orulçkad, erdnə-şişən solom, nevçkn donzgtə us, hujrin tərşxas boln saldsmudin xuçn xojr mu hos avç irəd əgv.

Xələhəd bəxnə yksn saldsmudas təlz avsn hosdud boldg bədlə.

Asxndnə xojrannə cevinə tələd sarad xajçkv.

III

Zilin ter yyrtəhən neg sar şaxud bəhəd orkv.

Eznə mel mənəkənd inəsn tinəgr bədmn.

Kelxəs „çini Ivan sən, mini Abdul sən“ gixəs ongdan yg keldmn biş.

Xotnə jir mu boldm. Əkəs davsn uga səgin hujr, boln tykə xojran zagar əgdm.

Kostilin ger talan dəgd sançkad mənəg ilgətn gigəd bas neg biçg biçəd orkv. Ədrin dusn sara dotran suçkad biçg kezə irxinə tolx, es gixlə untm.

Zilin tyryn biçsn biçgnə kyrş ugahinə medəd, dəkz biçg biçz bəxm uga. „Ekm əldəs tiim dala—500-arslmg—mənəg olxv, xərnə nam bi evrən ilgədg bilysyv. Tiim dala mənəg ilgəxlərn cur xoosrad xuurdg bişiv“—giz sanad Zilin bəhəd bənə.

Zilin ədr irvəs orhəz zulx ev xəhəd bənə.

Germydər ergəd, işkrəd, təgələd jovx es gixlə moka biçkn naadhas kegəd bədmn. Zilin tiim biçkn siçkn jumsdan zəvər sən ətə boldm.

Neg dəkz səxn xamrtə, hartə, kəltə manhd bişmydtə na-dha kehəd gerin ora der təvçklə. Tigəd manhd kykd uls usnd jovz jovsn, gentkn ter nadhag eznə kykn yzçkad, tednən dudz avad, sulhsan təvçkad xələldəd, əvrlh kegəd inəldəd bəxlənb, Zilin avad tednd əgv. Tednə inəldəd, içəd avcxarxş. Tigəd bəxlənb nadhahan xuçn hazrtə təvçkad bişnə saradan orçkad, jahdg zign gigəd xələhəd bənə.

Dina gyyz irəd end-tandan xələzəhəd avçkad, gyhəd jovad odv.

Əryndnə bosad xələn gixinə Dina harad nadhatahan jovz jovna.

Ter nadhag biçkn ulan kençrər oraçkad ervəhərn biçkn kykd şingər satulad jovna.

Gentkn emgn harç irəd kyknlə kerldəd, nadhaginə bulaz avad xamxlad Dinag neg kədlmşt zarad orkv.

Zilin əmnkəsni ke sən nadha kegəd Dind dakad əgv. Neg dakz Dina donzg avç irəd xazudan təvçkəd, suçkad inəzəhəd Zilin tal xələçkəd donzg zahad bəv.

Oda jyn bajrlad, bajsad bəx bolz odv?—gigəd Zilin uxaləzəhəd donzgtanə usni bolhad avad uxlanə usni biş ysn bəz. Ysinə uçkad „sən sən“ gizənə; tiklənə Dina ik bajrta bəv.

— Jvan, sən,—gigəd bosni donzgan tatz avad gygəd jovad odv.

Tynəs naran Dina xulzahar ədr bolh ys avç irz əgdg bolv.

Manhdmud jamana ysər edryləd, xagsahad ergə xurs kenə, tiin xurs bas dorahar Zilind avç irdg bilə.

Neg dəkz ezn xə alv; tegəd ter xəənə maxnas Dina Zilind xanclad avç irv.

Avç irsn juman xajçkad gygəd jovz oddg bilə.

Əbduld neg xamxrxa ors ças bəədm. Neg dakz Zilinig dudz avad kel amarn zav Zilin ju kelzəxinə medçkəd: „Əgtn jasz əgsv“—giz kelv.

Avad biçkn utxar ev-evərnə salhad, dakad ormdnə sulhad xəry əgçklənə çasnə jovad bəəv.

Ezn bajrlad evrənə xuuçn bişmydən əgv. „Xarəxər səd xuçzəsni bijnə olz“ gigəd Zilin avb.

Tynəs avn Zilinig sən ətə urn kyn gigəd olnd zəng tarad oç.

Zəvər xol xotn əmgydəs buhin onə, xamxrxa pistyl, çaşkmud nanə çign jums avç irəd jasuldg bolv.

Ezn bijnə bas oln zysni xamxrxa, ədrkə xamg juman (kə-rə, atxm) avç irəd kelgəd avad bədg bolv.

Zilin bax—saxar tednə kelsinə meddg bolad irv.

Dasad iəldəd bəəsn manhdmudnə kol—kədləd Ivan, Ivan gildəd bəədm, zərmsnə dur uga bolad mu nydərn xələlhəd bəçxədm.

Şar manhd Zilind jir dur uga boldm. Yzsn cagtan kişgo bədl harad, munsihəd xaral təvəd kerldəd oddmn. Ter manhdmud dotr neg zəvər kəkşn əvgn bədmn.

Ter əvgn mərgyl bolsn cagt mənəkənd uul dotras harç irəd xurldan orz mərgdg bilə.

Ut bolsn xuvəndan oralđg-oralđg gığəd end, tendən çonin xələcər ormahad xələdmn.

Zilinig yzxlərn şamin gerləs nydny əvdəd xarñhu hazr xələzəx met mu bədl harad uurlad xəry ergəd odmn.

Eznəsn—„en jun, kymə“ giz Zilinə sursn survrt:

— Ençny ik kyn! Ençny caglahan əvrtə gidg zalu bəsn jumny; kesg orsmud alz jovsn bajn kyn bilə. Bijny 3 gergtə 8 kəvytə bəsn jumny. Tegəd cuhar neg xotnd bəcxələ. Gentkn orsmud irəd bisiny xotarny tonad 7 kəvyhiny alçksn boldg. Neg kəvyny əmd yldəd orsmudt orz əglə. Daruny əvgn evrən odad orsmudt orz əgəd bəzəhəd kəvyhən olz avçkad 3 sard bəzəhəd, kəvyhən alçkad evrən bultad orhz irsn—iim kyn. Tynəs xooran əvgn dəldgəsn harad Mekked odad burxnd mərgdg bolsny en. Ter uçr derəs en ut xuv (çalma) ymsdgn ter. Mekked odsn kyn Xadzi gidg ner avad çalm ymsdm. Tan ulsd jir ik dur uga.

En əvgn çamag altxa ginə; bolv namd çamag alz setkl uga çi mu biş kynç, dakad derny bi çini tələ mənğan əgləv. Çamag alxar sedzəxlə neg işkmd odulxm uga biləv giçkəd inəzəgəd: „Çini Ivan sən, mini Abdul sən“ giz kelv.

IV

Zilin tigəd bəhə bəz neg sar bolad odv. Ədrtny xotar, germydər jovad es gixlə biçkn, harin yzyrər kedg jums kegəd asxlad xotn tal ə çimən tasrxla saradan irəd kevtdmn. Asxn bolhn tigəd ə çimən tasrxin aldnd jamaran ik tyry zydy bolv çign kərəhər stenəny çoluginy nyk harhz avad zulxar kərədəd bəədmn.

„Zug oda hazrin bədliny, əldərən jovxiny medz avxny bolx bilə“ gığəd Zilin uxalad bəv.

Manhdmud zaaz kelz əkş.

Tigəd bəhə bətl ezig neg jumny tal mordsn ardny yd kəsənə xənnə, xotna şidrdk ul tal hazr xələxər harad jovv.

Eckn̄ mordzəhəd biçkn̄ kəvyndən Zilinə odsn̄ hazrt̄ odad yzgin̄ avad çign̄ jov̄ giz̄ zasn̄ jum̄n̄ bəz̄.

Biçkn̄ kəvyn̄ Ziliniḡ ardasn̄ daxad̄ „biçə̄ jov̄, jovultxā gisn̄ ugā bilə̄. Əmt̄ dudnav̄“—gigəd̄ daxad̄ gyhəd̄ jovxlan̄:

— Zogsə̄ uul̄ deer̄ harx̄ ik̄ kergtə̄ kymb̄. Tend̄ əmtsiḡ emnx̄ nohā xəz̄ avnav̄. Xojurn̄ xamdan̄ jovij̄, bī cəvəsn̄ aldr̄ zulə̄ çadş̄ ugalm̄n̄. Manh̄dr̄ bī çamd̄ sadgiḡ sumtahin̄ kez̄ əgnəv̄“—gigəd̄ adrulad̄ mekləd̄ daxulad̄ harv̄.

Igəd̄ xələxd̄ uul̄ der̄ harxd̄ amr̄ bolz̄ medgd̄nə̄, cəvər̄ bo-hatā kynd̄ harxd̄ zəvər̄ tyrȳ. Jovā, jovā jovz̄ orā dern̄ ərən̄ giz̄ harç̄ irv̄.

Uul̄ der̄ harad̄ avçkad̄ cergl̄zəsn̄ hazrtan̄ şivəd̄ bəxin̄ narn̄ əldəs̄ harç̄, əld̄ oç̄ sudgin̄ sanz̄ uxalad̄, min̄ tigələn̄ ter̄ ədm̄ bəx̄ yzgt̄ manā şivə̄ bəx̄ zəvtə̄. Tegəd̄ ter̄ xojr̄ ulin̄ belər̄ bu-ltn̄ zulx̄ kergtə̄ gigəd̄ dotran̄ temdgləd̄ avçkv̄.

Narn̄ ulahad̄ syrləd̄ bəv̄. Cahan̄ casn̄ oratā ulmud̄ oçkdad̄ born̄ xarlad̄ bəv̄. End̄ tend̄ ulmudin̄ zagas̄ utan̄ hard̄ bytrl̄dad̄ bəv̄.

Tigələn̄ ter̄ Zilinə̄ irsn̄ şivə̄ bəx̄ yzḡ tal̄ bəsn̄ əədm̄ deer̄ narn̄ hal̄ ədl̄ ulahad̄ dorkşan̄ orad̄ jovb̄.

Ziliniḡ xələhə̄ bətl̄n̄ ter̄ əədm̄ talas̄ ik̄ ut̄ utan̄ turvahas̄ hodan̄ ədən̄ harad̄ ərən̄ bəx̄ jum̄n̄ met̄ byrgəd̄ bəv̄.

Min̄ en̄ manā şivə̄ bolxm̄ gigəd̄ Zilin̄ sann̄ temdglv̄.

Zəvər̄ orā bolad̄ bəv̄. Manh̄d̄ gelnḡ noman̄ umşad̄ xəkrəd̄ bəv̄. Malmud̄ ekəldəd̄, ykrmyd̄ mərldəd̄ jovçxav̄.

Biçkn̄ kəvyn̄—„jovij̄“ gigəd̄ dudad̄ çign̄ bənə̄, Zilinə̄ jovx̄ durn̄ teryc̄ kyrxş̄.

Xərəd̄ xojurn̄ gertən̄ kyrç̄ ircxəv̄. „Nə̄, odā hazran̄ medz̄—avsn̄ orlx̄ kergtə̄“,—giz̄ Zilin̄ uxalçkv̄.

Ter̄ sədən̄ Zilin̄ jovxar̄ sedlə̄, hacad̄ manh̄dmud̄ kyrç̄ ircxəv̄. Şə̄ jir̄ xarnhū bolv̄.

Əmn̄ irxlərn̄ ik̄ bəjrtā mal̄ tusn̄ ircxəd̄ḡ bilə̄, en̄ samdan̄ ik̄ hundltā şar̄ manh̄din̄ axan̄ alulsn̄ eməl̄ der̄ dyrsn̄ avç̄ irv̄.

Cuhar̄ urtā irləd̄, orşaxar̄ cuglrl̄dā kev̄.

3̄ xongin̄ turşar̄ mernə̄ max̄ idəd̄, ərk̄ uldad̄ yksn̄ kynən̄ tuskar̄ kyndə̄ kyr̄ kecxəv̄.

Dərvdç xongtan manhdmd cuhar ydin aldnd cuglad neg
jumnd otx bədl harad bəv.

Cuhar mərdən avç irəd toxz avad, şar manhdtahan mor-
dad jovad odcxav.

Xotndan Abdul hancaran yldv.

Sə jirdən xarnhu kəvərn bəhə.

„Ne, oda ençn̄ endr zulx kergtə“ giz uxalad Kostilind kel-
xlə, Kostilin əzəx bədl harhad:

Xalh meduga kyn jahz zulxmç?—giv.

— Bi mednəv!

— Sənn̄ bidn̄ bidn̄ hazrtan kyrç cadş ugalm.

— Es kyrxlərn ətəşuhu modnd xonx ugav.

— Bi hujr cuglulz əbuv. Oda ynd suhad jun çamd irzə-
nə? Məng ilgəxlə—sən, es ilgəxlə jahnaç?

Jirdən cuglulz avç çadş uga.

— Manhdudçn̄ oda jir ik urta bənə. Neg manhdin̄ ma-
na orsmud aləçkiz, manig alxar ednç kyndzənə.

Kostilin uxalz, uxalz—Nə jovij! giv.

V

Zilin harhsn nykndən orçkad. Kostilinig baktad hartxa gigəd
ulm ikdylv. Xojurn xotna ulsin ə çimən tasrxig kyləhəd suv.

Xotna əmtsin ə çimən tasrad odxla, Kostilin kesn nykərn
məlkz harçkad „Kostilin məlk“—giz kelv. Kostilin məlkz jovad
kələrn çolu degələd orksn, çolus nurad nird gigəd ə ha-
ad odv.

Eznə „Uləşin“ gidg zuhaç cooxr manaç noxa bədg bilə.
Zilin əmnəs̄n̄ ter noxad xot əgəd bidən izləhəd avçkla.

Gentkn unsn çolusin du sonsçkad Uləşinig xucad gyxlə̄n̄,
natk noxas̄n̄ bas xucad gyləcxəv.

Zilin odak noxa tal arhul işkrçkəd hujrin tasrxa xəjz əklə̄n̄,
Uləşin̄ tənççkəd sylən şarvadulad xucdgan urad odv.

Ezn noxan̄ du gertəsn sonsçkad „hajt! hajt! Uləşin!“ gi-
gəd xəkrv.

Zilinig çikin̄ mazad, iləd bəxlə̄n̄ Uləşin takçkar bilə̄n̄
oraldad, sylən şarvadulad bəv.

Xojrn neg şuhudn̄ harad suv.

Ə çimən uga takçg bolad odv.

Zug xəđ xəşə dotran syrkədə, ulin usn şorənnad bəv. Zəvər xərnhud odd zəvər xol yzgdə; dekşən xələxnə şin sar ulahad ədləd uul deer harç jovna. Ulmudin zagər budn ysn met cahahad bənə.

Zilin bəşəkəđ —, Nə, yr jovij! giz kelv.

Kəndrəd harhlənlənə manhdin gelng gerinnə ora deer harçkad oln əmtig xurld irtxə gigəd „Alla! Bışmilla! İbraxman!“ gigəd xəkrv.

Ter əg sonsəkəđ əmtə jovađ ə çimən tasrtl ambarin stənlə naaldad kevtv. Şugan, ə çimən tasrad odv.

— Nə, tengr əgtxə! gigəd zəlvərz avad harəxav.

Xəşə dotrahar harad, eng dorahar jovađ hol hatlad uulsin zagt orz avad, tyngərn şud jovađ jovəxana.

Zəvər eləd budn bəv, bolv bah—sahar odn yzgdəd bəv. Zilin tengr xələčkəđ odar əldərən jovxan temdgəz avə.

Budn dotr jovxd cəvr gign sən jumə, zug hosn dəlvəzg bolad bas tyrəx bədlə.

Zilin evrənə hosan tələđ xəjəkəđ şud kəln nyckər jovə. En neg çolunas bas negn der hərədn jovz od xələhəd jovna. Kostilin murad xocrad irv.

— „Arhuldxnənə hosn kəlim zylgəd usdaçkv“—gixlənə.

— Ərkən tələčkənə, jovxd gign bolx*—giz Zilin kelv.

Kostilin hosan tələčkəđ kəln nyckər jovə; ternə nam hostahar jovsənd dərənə dordad, kəln çolund kerçylz kerçylksn ulm yldəd xocrv.

Zilin xazutkdan „kəln kerçylsn bolxlə terçin edk, kyçgdxlə manig tedəç alxmə“—giv.

Kostilin yg kəll uga takçg jovađl jovna.

Ter jovz jovsənd dor hazrərn zəvər udan jovađ okəxav. Gentkn barun biyəs noxas xucad bəv.

Zilin zogsad, ergəd xələzəhəd uul deer harad, harərn iləđ jum xəzəhəd;

— Noxadəga nevçk endyrçkəzvdn, degəd barun biyənd avçkəzvdn. En alənd kynə xotn bənə, uul deer harəxdan yzləv; nevçk xəry jovađ şud ulur orx kergtə.

Tigələnə ə-şuhu modn bəx zəvtə.

— Arhuldə nevçk amrlh əkñçin kelm ulan javr bolzodv—
giz Kostilin kelxlənb — Jumn bolx uga, edgz odx, oda zug ar-
hul hərədz jov min igəd gigəd bijnb hərədəd yzylv.

Zilin xəry gygəd zyn bij talan xazihəd uul ɐ-şuhu modnur
jovdlan bərv. Kostilin xocrad ard yldçkəd jaxlad jovna. Zilin
odakan ardan xələn jovadl jovna.

Xojurn uld dekşən harv. Ter bişv—ter ɐ-şuhu mēdn en.
Ə-şuhu modar orad ircxəv. Xatxançgta hazrər jova jovz ymsz
jovsn bəsn xuvcan degələd şulçkçxav.

Jova jovz modn dotras xalh olz avad, tyngərn jovcxav.

Dərvn duna şaxu hazrt jovad orkv. Modn dotr budn degəd
ik bolad, ɐmn jun kyn bəxnə medgdzş, oddud ərə, ərə yz-
gdnə.

Gentkn çinnəd bəxnə ɐmn bid mērnə kelin ɐ harad jov-
na. Ulm çinnəd bəxnə mērnə tax çolunla xarhad taçknsnə son-
sgdv.

Zilin doran kevtçkəd hazr çinnəd kevtv.

Men, man tal mērtə kyn aşna.

Xalhasn xojurn gyz harad byty modna ungd odad kyləhəd
kevtcxəv.

Zilin xalh tal mēlkz odad xələxlənb, neg mērtə manhd ykr
tuz jovna, bijnb dotran evrəhərn ju kelz jovxan medyll uga du
harad jovna.

Manhd tednə xazuhar harad jovad odv.

Zilin xəry Kostilin talan irəd davz odv, tengr ɐgv—bos,
vijl—gjz kelv.

— Nyl, tengr en, bolşş uga. Arhm tasrad bəv—giz Kosti-
lin xəry ɐgv.

lim ik bədyn tarhn kyn murxla ev uga jumn zign,—Kosti-
lin kəgəd, kəlrəd bolad bəv; dakad deernə ɐ-şuhu modn dotr
kiitn hazrt orz irəd kiitn xalun xojr avçkad kerççksn kəldnə-
bas mu bolzəx bədlətə.

Zilin Kostilinig avad dēnnəd ɐrgklənb: Ja, jax, jax—gihəd
xəkrəd oklanb, Zilin çoçn tusad, jaxan medz çadad bəv.

— Jun gigəd xəkrəd bənəç? Caaç odak manhd sonsçkkla ja-
xmç? — giv. Bolv dotran jir nam ynnədn mursn bədlətə. Oda
yngig jahdm. Jir kygən xajz bolş uga, gigəd Zilin uxalv.

— Nə jovz çadş uga bolxla nan deer mordz av, bi çamag jahdg bolv çign yrç jovad medsv giz Zilin kelv.

Kostilinən yrç avad, xalh talan harad Zilin jovs.

Zug çi hararn xoolim biçe bərz jov. Eməs atxz bərz jov.

Zilin çignə murad irv. Negdvər Zilinə kəlnə bas ulan cusn javr bolz odsn, xojrdvar bijəsn ik Kostilinig yrçksn—çidlnə çiləd bəv.

Zilin Kostilinig yrçksn, dorakşan şovtrad irxlənlə sənər ev-tə kevr sutxa gigəd dekşən nurhn talan ərğəd çiklz avçkad jovad jovna.

Kostilinig xəkrəsinə songsçksn bədlə. Gentkn çinnxnlə mər-tə kynə ə harad ardasnlə neg manhd evrəhərn Zilinig xəkrəd dudad jovna. Tynə duhinə songsçkad byty modna ung tal şud gyxlənlə manhd buhan tatz avad xahad orksn,—tussn uga.

— Nə, Kostilin ungm bidn tasrv! Ençn kişgo noxaçnlə manhd-mudan cuglulz avad manig ardasm bidn kəx.

Neg hurvn duna şaxu hazrt es jovxla mana ykəd bəsn hazrm bidn en. Tigzəhəd, Zilin Kostilin tal xələçkəd hazrin hə bolsn umn bijən daxuluv; hancarn bolsn bolxnlə kezənə uga bolad jovz odx kyn—gigəd dotran sanv.

— Mini tələ çi ykkm bişç, çi evrən hancaran jov—giz Kostilin kelv.

— Uga jovxşv, xamdan jova jovz yyrən xajz boldv—giçkəd Kostilinən yrç avad dakad ərğəd harv.

Neg duna şaxu hazrt jovad orkv.

Xələhəd bəxnlə mel modn çiləş uga, oda hazr oldxş.

Budn tarad bəv. Yln xalxlad oddud yzgdxş.

Zilin oda nam bolad bəv.

Xalhin xazud irəd çoluhar Kostilindən sux jum kez ərğəd su-lhçkv.—Nə, nevçk amrlh ərğç, us uz avsv.

Hujran idij. Odaks ik xol biş bollta giçkəd Kostilinig us uzar əkəllhnənlə tob, tob gigəd mərdin kəlin ə harad odv. Adhn şidgn xojurn bag modna ung orad kevtəd odv.

Darunə daxlcn orz irəd odak amrxar səsni hazrtnlə manhd-mudin ə harad bəv. Kyndlz bəhəd noxasan dudldad avb.

Gentkn neg jumn nohan zagar şar-şar gigəd şarznad aşna. Ednə ər irçkəd zogsçkad xucad bəv.

Darun̄ es tən̄dg mañhdud kyrç irəd tednig bərz avad, xajad mörn deerən harh̄z avad jovad odv.

Hurvn duna jovad orksn aldnd ezn Abdul xazudan xojr mañhd daxulsn xarh̄zənə.

Mandud kyndzəhəd, tednig bisin̄ mörd deer mordulz avad xotan avad orv.

Abdul nam oda inəz çign bəxm̄n uga, neg yg çign kelz bəxm̄n uga.

Ər cəzətl xotndan avç irəd, haza sulhçkv.

Mañhdmud cuhar ircxəv, tedn dotr odak əvgn, uul talas bas ırv. Cuhar tögələd zogsz orkc̄xav.

Xorndan evrəhərn kyndldəd [bəcxənə.

Tednə tuskar kyndzəxin̄ Zilin sonsad bənə.

Zərmsn̄—„En ulas xol taldan hazr tal avç odxm̄n ginə, əvḡn̄ şud alçkim̄n—gigəd bənə.

„Bi ednətn̄ tələ mēng əgləv, ter mēngən avx zəvtəv“—gigəd Abdul keləd bəv.

„Jun hazrin uga yg keləd bənəç, tednç mēng ək biş xar mē-rən xəldəx uls. Alçkim̄n—bolad bəsn̄ ter“—gigəd əvgn zyt̄k̄

Cuhar tarldad jovad odcxav.

Ezn, Zilin tal irçkəd—„kemrən tanig bijən xuldz avx mēn gən es ilgəxlə, xojr dolan xongas xojrahitn̄ maləçnav. Dakz gydm̄ bolxlaç çamag noxa ald̄g met cokz alxv. Sənər ger ta-lan biçg biç!“ Xojradn̄ caas avç ırv. Biçgən biçəd orkc̄xav.

Xojradn̄ cev zyhəd xurlin ar bid avç odad, tynd bəsn̄ gynərn tavn arçm̄ dyngə nyknd xojrahin̄ orulçkv.

VI.

Ednə bədl əmnəkdən orxn̄ ondarz odv. Cevin̄ tələdgin̄ boln durndn̄ harad jovdgin̄ urulv. Kostilinə bəsn̄ bijn̄ xamx tusad, evgə bolad untz kevtz jadad bəv.

Jumn bolş ugañin̄ medəd Zilin zəvər mu bədl harad bəv. Orulsn̄ hazras jahz harxn̄ çign medgdx̄ş.

— Neg dakz susn̄ hazran maltxlan̄, maltsn̄ elsən əldərən xajxan medl uga zoksz bətl, ezn yzəd alxarn̄ əlhv.

Nykn dotran suçkad hazr usan sanad, sul jovxan uxalçkad dorkşan xələhəd suxny, gentkn evdg deerny hujr, xursn bolsn jumn unad irv. Ədən əndəhəd dekşən xələxlə.—Dina. Zilin tal xələhəd inəzəhəd gyhəd jovad odv.

Zilin dotran—odak Dina dənnyxm bolvza! gigəd uxalad suv. Susn nykən cevrləd mokr balıçg maltz avad nadha kez bolad suv.

„Dinag irxləny xajad əgsl çign“ gigəd dala ky, mərd, noxa keçkəd sanad suv.

Manhdurtny kyləhəd bəxny Dina irz bəxm uga.

Gentkn sonsad bəxiny xurlin ər manhdud cuglrçkad mərte çign, jovhn çign orsmudin tuskar kyr keldəd bəcxəv.

Kelsn ygnə sənər sonsgdsn çign uga, bolv bodad, dnyx-xd orsmud ərđz jovx bədlə, manhdud tigəd xotarny orad kyrç irçv gigəd əldn bərənəny ulsan jaxmby—gildəd kyndəd bənə. Əvgnə dun ədən harad bəv.

Kyndzəhəd jovldz odcxav.

Gentkn derny neg jumn şur-şur gigəd jovna.

Xələxlə—Dina. İrn nyknə amnd əkəxləny kyzyndny zyz jəsn mængdny unzldad bənə. Nydn gidgny odn met gilvkəd xarlad bənə.

Tigzəhəd xancnasn xojr xurs harhad xajad əgəd orkv.

Zilin tynyginə avçkad:—muxa udad bəvç? Mə! çamd en dala nadhas keçkyv,—gigəd nezədər cyvryləd xajad əgv.

Dina xələzəhəd tolhahan zəlv. Uga, kerg uga—giçkəd du harl uga bəzəhəd:—Zilin çamag alxar sedzənə—gigəd hararn kyzyhən yzylv.

— Ken alxar sedzənə?

— Əvgdyd, eckim al gigəd, zytkəd bəcxənə. Çi namd xarm bolad bənəç.

Tikləny, Zilin—„namag xarmnzəxlə, çi odad ut mod avad ir“—giv.

Dina—„uga bolş uga“ gigəd tolhahan zəlv.

Tikləny, Zilin:—„Dina bujn boltxa, çamas sursm en boltxa“—gigəd erv.

„Uga bolş uga, cuhar gertən bəcxənə, yzçk“—giçkəd jovad odv.

Ora bolad irv jun bolxmb?—gigəd sanad sucxav.

Zilin mel ədən xələhəd bənə. Oddud harad yzgdəd bəv, sar harad uga. Manhđin gelngig harad xəkrəd orklanb, cuhar takçg bolad odv.

Zilin kyləhəd yrgln bəz—„odak kykn əhəd bəhəd bəxm ter“ gigəd uxalad suv.

Gentkn tolha deer elsn balçg bolsn jumn asxrad irv: xələxnb—ik ut modn nyknə neg bulng tal xadxgdad jovna. Zilin bajrlad modig tatad avb.

Ədən xələxnb oddud gilvkəd çign bənə, tolha dernb Dinan xar nydn misin nydn met gilvkəd bənə.

Nyknə amn derəs əkəçkəd Ivan, Ivan, giçkəd--arhul gisn temdg çirəhən iləd medylv.

Jumb?—gigəd Zilin sursn survrt:

— Xojrxn kyn yldv, natksnb cuhar jovz odcxav—giz kelv.

Tigzəhəd Zilin—Nə, Kostilin oda neg jovad medj, çamag örgəd harhsv—giz kelv.

Kostilin ter yginy es sənsn bolad bəv.

Jir bolş uga, bijən dax çidl bəxş əldərən bi odxv“? gixlənb

— Nə, səxn mend bə gigəd Kostinlə ymsldz avad, Dinaç çanhar bərzə giçkəd modnas bərəd avb.

Harn gixinb cevnb zəvər dən bolad bəv.

Kostilin dorasnb dəng əgəd, Dina derəs inən bəz bəsn çidlən harhad tata bəz, harhad avad orkv.

Zilin modan tatad avçkad,—„Nə yngən xəry avç odađ ormdnb təvçk, es gixlə çamag cokz alx“—giv.

Dina modan avb, Zilin ulin belər harad jovb.

Neg xotxrd orz avckad xurc çoluhar ceviny ɔnsig xamxlar sedxnb jumn bolz əkş.

Jir bat ɔnis bəz.

Gentkn çinnxiny hərədəd neg jumna ə harad jovna.

„Dina kevtəl en“—gigəd sanzətlnb, Dina gyz irəd:

As naran, bi təlsv gigəd əvɔgłəd suçkad biçkəkən nərzn çidl uga hararn ergylnə, ergylnə harç əkş.

Tiklənb urtan bytəd çoluhan xəjçkad, Dina ulbv.

Zilin evrən dəkəd ɔnisən təlxər sedəd sugag əgłdəd bəxlənb, Dina xazudnb eminy tyşəd zogsv.

Zyn biden xələxnə, sar ulahad harc jovna.

Zilin xələçkad, nə sar hartl en xotxr davz harç ə-şuhu modnur orx kergtə gigəd sanv. Cevtəhən bolv çign jovx kergtə giz uxalv.

— Nə, Dinka səxn mend bəzə. Yktlən çamag martş ugav!

Dina Zilinig tatad, neg cəkn xavtxa hujran əldnə dyrz əkinə medl uga end tendnə çikəd bənə.

Zilin hujrinə avad orkv.

— Jir ikər xanzənəv. Namag uga bolxla çamd ken nadha kez əkm—gigəd tolhaginə ilv.

Dina uləd, çirəhən hararn xalxlad ulur jaman met togləd gygəd odv. Ə çimən uga, zug Dinən ysnənə cahan məngnə ə şarznad jovsnə sonsgdv.

Zalvvrz avçkad, Zilin cevləhən xarhad biçə şarznıxta gigəd, onəsan neg hararn atççkad xalhd orz avad sar sənər ədlz harxig xələn jovad jovb.

Zilin xalhan medəd avb. Şutdan dətləd jovxla nəmn duna bolxmən. Nam oda sar ədən hartl ə-şuhu modud olz avxnə bolx bilə gigəd sanad jovna. Neg holig hatlhnlənə ulin ar bij cəhəd bəv.

Dorakşan orad xotxr hazrar jovb. Sar harsig xələxinə, hazr ulm-ulm gegərəd cəhəd jovb.

Sydr ergəd, Zilin tal ərədə çign jovna, Zilin sydrər jovadl çign jovb.

Zilin adhad jovadl jovna, Zilinəs xurdar sar ulm ədən haradl jovna.

Zilind ə-şuhu modud ərədə irv. Modduət ərədə irxlənə sar josndan harad, sə ər met gegərəd bəv.

Nam degəd gegətə bolçkad modudin biçrmyd tal-taldan yzgdəd bənə. End tend mel yksn jumn met ə çimən uga. Dorakşan xələxnə gyzəx holin usn şorznad bənə.

Moddud hartl jovad orkkla kyn xarhz bəxm-uga.

Zilin modn dotr xarñhu hazr xəz avad amrad suv.

Amrç avn, hujrasn idz avb. Xazuhasn neg çolu olz avad, cevinnə onəş xamxlax cəkad suv.

Haran ulan halz kev, onəsig xamxlz jadv. Bosad dakad jovb.

Gegən ulm cəhəd jovna, çig unçksn ərəcədən ərzd jovna Zilin moddudin neg zaxdnə oda bijnə kyrəd uga.—Nə, ençin

neg huçn işkmd jovçkad sulhta gigəd sançkad jovad jovna.

Huçad şaxu işkmd jovad orkklañ, ɵ-şuhu modn çiləd bəv.

Moddudin zaxdn̄ harad irxlə, nam josndan ɵr cəz odv. Teg şivə xojr harinn̄ alxn̄ der bəx jum̄n met yzgdv. Zyn̄ bidən xələxn̄ hal şatad untrad, şatad untrad bənə; utan çign̄ harad bənə, tednən̄ ɵr əmtn̄ bas bənə.

Əndəhəd xələxn̄ xazgud, salds̄mud bənə, bus gilvkəd yzgdv.

Zilin̄ bajrl̄çkad bəsn̄ çidlən̄ harhad ulin̄ bel bərəd jovb. Jov̄n jovz dotran „tengr min̄, yzgd̄l uga harad odxn̄ sən jum̄n bəz, nam en̄ manhdud yzsn̄ xən̄ təvx uga, ɵrvəkndən ɵərxn̄ bolv çign̄ gydḡ çidlm̄ tasrad bəv“ gigəd dotran sanad jovb.

Jovz jovad xələxn̄—neg tolha der horvn̄ manhdud yzgdəd bəv. Ziliniḡ yzn̄ bijərn̄ şud dovtlad aşna.

Tedniḡ yzçkəd̄ zyrkn̄ kird gigəd̄ jaxan̄ medz̄ jadad̄ bəsn̄ çidlərn̄ hararn̄ dajln̄. — Axnr! xarsz̄ avtn! xarsz̄ avtn!—gigəd̄ xəkrv.

Xazgud̄ ter xəkr̄lhiḡ sonsçkad̄ mɵrtə̄ manhdudiḡ tordad̄ dovtlc̄xav.

Manhdmud̄ ɵrxn̄, xazgud̄ zɵvər xol̄ jovla.

Zilin̄ bijn̄ jahsan̄ medl̄ uga bəsn̄ çidlən̄ harhad, cevinn̄ ɵpn̄san̄ atxz̄ avad̄ xazgud̄ tal̄ gyn̄: Axnr! axnr! axnr!—gigəd̄ xəkrəd̄ jovb.

Xazgud̄ arvn̄ tavad̄ şaxū uls̄ jovla.

Oln̄ ulsas̄ manhdmud̄ əçkəd̄ toktnad̄ zoksc̄xav.

Zilin̄ xazgud̄ tal̄ gyhəd̄ kyrəd̄ irv.!

Ziliniḡ irxlən̄ xazgud̄ tɵgəlz̄ avçkad̄ kemb̄, jun̄ kymb̄ç, əldəs̄vç?—gildəd̄ bənə.

Zilin̄ jahzəxən̄ çign̄ medl̄ uga — axnr! axnr! gigəd̄ keln̄ bəz̄ uləd̄ bəv.

Darun̄ salds̄mud̄ harç̄ irəd̄ zərm̄n̄—ɵdnḡ, zərm̄n̄—xaş, zərm̄n̄—ərk̄ ɵgəd̄ çign̄ bənə, zərm̄n̄—şinelərn̄ bijin̄ byrkəd̄, zərm̄n̄—cevin̄ xamxlad̄ çign̄ bəcxəv.

Ziliniḡ əficerm̄yd̄ medəd̄ şivə̄ tal̄ avç̄ irv.

Saldsmud, yrmydn̄ bajrlad Zilinəd neg dəkz cugl̄rcxav.
Əld odsn, jahsn kegsən cuharahin̄ Zilin kelçkəd daxuln:
— Gertən odad ger avad irsm en! Mini mu kişgm en
kevtəl!..

Tigəd doran Kavkazd cergləd yldv.

Tynə xən Kostilinig tavn minhnd xuldz avsn ərə əmtə
avç irv.

SURVRMUD.

1. Uulin ulsin bəəx bədləs (xuvcn, xot, bərc, kedg kədlm̄ş) jamaran
jumn medvt?
 2. Bərənd Zilin boln Kostilin jahz bəcxəv?
 3. Tolstoj Dinin tuskas ju medylv?
 4. Jun uçr deerəs xaana josn uulin ulsig alulz nooldz zytkdg bəsm̄b?
Tern̄ kend kergtə jumb?
-

MUXLASIN YRD BOLN ZERGSNRIN KIÇGYD.

Eldy jumñ, mana eñ Pankratovin zergäs kyg adusnas dord tolña.

Evrəñ bəşng şing ger noxasd kelgz ögv.

Bijinn durta arvad şaxu ölkəçdənə; tigəd tednən kiçklxlə zergäs ter kiçgydig bijinn muxla kyykd ulstan tarahad xuvaçkad, biçkn kykdətə kykd ulsig evrəñn ysər ter kiçgydig asrtñ gigəd, noxas xələdg ulsarn cugtadn ilgədmñ.

Ter zergəsd bas muxla bolz Aleksej gidg kyn bilə.

Jir bijñ ter hazrtan temdgətə—daltə emtə, səxn bolçkad olmha uxatə keltə kyn bolz tolgdz bəsn jumñ. Gergñ baxa-kan kyn.

Gergñ bijinn daxsn, nam bijəsn yly ke ho bolçkad, uxatə serltə bəsn boldg.

Nam nart delkəhər tiim xojr ky zərc xəsn bijñ, tednlə ədl tegş ədl uls oldş uga giz kelz bolxmñ.

Mal-gerñ çign mu biş boldmñ, dakad deern bisinn ung zitxñ çign degəd muhin tond bəsn jumñ biş.

Bolv Aleksej tigv çign nevçk deegyr boldmñ.

Neg dakz Aleksej gergñ saata bəəsn bijñ zəvər xol hazrur ed-tavr zəx bolz harv.

Oda nam jaxñ çign medgdxş.

Tigəd gertəsn harad ez uga ervn cahan tegər jovadl jovna.

Jova, jova jovtl oratad sə bolz odv.

Tergd şixtnəd, tögəsn zīgəd jovna, end tendəs cuglrad xamdan jovz jovx olñ zysn əmts xorndan ju bisən kyndldəd jovcxanə.

Əl, jamaran hazrt jun uls bəz, jamr ger-mal eşkdgin tuskar cugtan kyr kyndə kez taarta kevər kyndz jovna.

Aleksej acatahan bas jovad jovna.

Tigəd natk ulsn „çi yr manla xamdan jova jovz yrmydinñ yg kyrd es orlədgç jun bolzənə? Əlb nam bijən ikd avad

manla kyndş uga sanatavç, zigşz bənç? gisn survrt: „Uga yrmyd nam bijən ikd avç tanig dormlzl bəxm ugav. Nam nand tim setkl çign uga. Mini, tana en kyrtn oda kyrtl oricl uga tagçg jovad jovdgm bas uçrta. Bi gertən gergən hanca-rahin yldəçkləv, mana zergəs jir xər-bər uga kyn. Durta cagtan kyg alxdn kyrgz mələçəd çign orkna. Nam tern bəltzal, oda kykd kynə kəkənə ysig yındn kəkyl uga nozan kiçgyd asrudg bolz“ giz—Aleksejig kelxlən, cuhar tynə tuskar kyr keldəd şugad harcav.

Zergsin muxlas gertən ker harxlarn bijən suld tolçkad durndan ju bolv çign kyndəd ju bolv çign kenə.

Nam zərmdən xalhar jovz jovx zəvər medrltə uls Aleksejlə xarxlarn — „Tana ter selədn hərgtə uls bəx kevtəl. Nam əmtn yydz şar nar yzsnəsn avn kynə ysər noxan kiçg asrtxa gisn josn harad uga jum“—giz kelcxəv.

Otx hazrtan kyrəd xəry gerədən tergən tatad sun bijərn sak kyndvrən sançkad Aleksej dotran „nam tim josn ugalm, ugalm tim josn“ gigəd sanad uxalad jov.

Bəltxa. Sən!

Jova jovz Aleksejig gertən irxlən, gergn tosz çign bəxş, gern ykərin jasna nykn met taş xarñhu, cur hal harç bəxm uga.

Gertən orad irxlə, əlgəd biçkn kyykd uləd bənə, ter bidn şuhud zergləd noxan kiçgyd bas ginyldəd bəcxənə.

„En jum?“ gigəd zaluhan surxlan, gergn—„entn mand burxna zəjasn kəvyn“—giv. „Şuhud bəsn jum?“ gixlən, gergn „bitn es medz bəxşt,—noxan kiçgyd“—giz kelv.

— Biçn mednəç, nam ednəç igz bəz bolş uga! Ter şuhud bəsn kiçkydig naran avad as! Ne, evrən kilncdən burxnd mərgz biçkn kəvyhən av. Terçn əlgədən uulbəzənə. Aleksej odak kiçgydig xojrahin nəzəgəd hartan bərzəhəd, atxad alçkad, xəry ormdn təvçkv.

Ne, kilncdən burxnd mərgz ter kəvyhən av. Yzzənç, terçn əlgədən uulz bənəlm.

Əryndn zergin kədlmş hardz, muxlasig kədlmşt harhdg, noxasin asraçnr irəd „Anna, odak kiçgydçn əmd mēnd bəny, yzyll çuhn? giz surxlan, Anna: „Nam tedntn jahz odsn çign

medgdzşyv, əm şirnə tasrz oç! „Jahad, xojurnji? Ykz oçij? jun uçar derəs? Ne, mand ik tər uga jumn, bolv zergd kyrgz kelx zəvtəvdn“—gildcxəv.

Tigzətlnb Aleksej gertən orz irəd— „Tand jun kergtə ju xəz irvt? Nilx kykd əlgədən gesnə əlsəd xarhnad uləd kevt-lə, noxan kiçgydər kynə ys kəkyləd bədg josn əld bəxmmb?

„Gertəsm harç uga boltn, tanşing noxa asraçnr nydndm yzxşyv! gigəd xəkrxlənb, noxas asraçin negnə — „Aleksej ikər biçə xəkrəd bə; bidn nam bi derəsn irsn uga biləvdn, zergd zənglnəvdn“—giz kelv.

Tedn tesl uga zergd odad kelçkiz.

„Ter kiçgydən kilnkyrər orahad avad irtn“—giz zergəs zakv. Zakahinb songsad avç irxlə, xələzəhəd „xəmnə, xəmnə kişg uga kynə harar, kilnc uga kiçgyd ykz“ giçkəd—uləv.

Tynəsn noxast xot kedg ulsig dudulz avad— „noxasin xotlnb sənər şimtəhər kezətn“—giz zakv.

Zərmdən ter noxast dəçəd yly sulh xot kegdg bilə.

Noxas xotan idsn cagt zergəs ejnəb irçkəd, ustul təvəd suç-kad ervənnə hararn asrdg bəsn jumn.

Ter ədrtn irçkəd xazudan yksn kiçgydən təvçkəd xotin xəsnə ər suçkad— „Aleksej dud“ giz zakv.

Aleksej irv.

En nyl ugahar algdsn kiçgydig yzzənç?

— Yzzənə, oda jax, zergəs, noxa adusn biş—kyn ykz ədnalm gixlənb,—

— „Çi elkən hazaran kesn eləmr ednig alvç?“ giv.

— Bi ednitn alsn ugav, ta bitn josnd uga jum harhzenət. Biçkn kykd, xar ulsin bolv çign, kynə yrdlm, ta ter biçkn kykdig xarhnulçkad, ekinəb ysər noxan kiçgyd asrat. Tedntn cuharn yknə sən bəz! Əmtn oda bijnə xarhnu; oda bijnə dəzrlhud bənə. Cuharahinb alxla sen bolxmən.

Aleksejin yg sonsçkad Ponkratovir zergəs ustul derəsn bosn Aleksejn çezərnə tylkəd orksn, Aleksej tamtrəz jovad tolhagarn xəəsn dotr unv.

Unihnlənb noxas asrdg uls tatad harhxla Aleksejn bəsn bijnə şatad ze giz oç.

En jovdl ik zəng bolad, oln əmtn şugldad odcxəv.

Ter noxa asrdg uls dotr Aleksein ax bas bəəsn jumn.

Axnə azdlad zəsngin geryr bu avç gyv.

Ter zalug bas dyginnə ardaz jøvulxar sedəd zerges muxlas-
dan zaka əgv, tednə çonin xurc kiitn nydər xəry xələldv. Mux-
lanrin zyrkn buslv.

SURVRMUD.

1. Pankratov bərin əmtsig jahz zovadg bəz?
2. Zerginnə josnla Aleksej jahz xərycv?
3. Zerginnə dazrlhnd muxlasnə jamr xəry əgv.
4. Zergnə muxlasan jahz bəlhəsənə tuskas, talin jamr raskazmudas
ju mednət?

L E N I N D.

Kədlmiş xarçudın tələ
 Kuyçn kəlsən əgləç,
 Kəöz jovsn kərgən
 Kycəz toktaz avlaç.

Sansn uxalsn totin
 Səəxn eklcin yzəd
 Sarul xalhan zaçkad
 „Sən amrar untvç“.

Altn gyn uxaharn
 Əmtənə sə xələç,
 Arvdgç zilin bəjrt
 Aldr çi dutvç.

Çini zasn xalhar
 Çini yldəsn surhulər
 Çidltə batr kədlmişçnr
 Çıkdən socializmd kырçənə.

Açta Lenin çini
 Altn yntə neriçn
 Altn delkəd proletarmud
 Ondind sedkləsn xəhylş uga!

Yntə açta çi
 Ondind manla es bəv çign
 Ylnəsn nom—surhalyçn
 Ondin mandan—zər.

MANA MAŞIN.

Xalbmğ tanhçin tegər
Xarzgnsn zirlhtə duhar,
Xurlzsn erlzsın maşın
Xalhin şora ərənə.

Şugic
Şurzgñic
Maşın
Şorata
Xalhar
Çicriç

Şatıç
Şatıç
Benzin
Şuluhar
Jovdl,
Əgiç!

Odaxn kyrtıl yygər
Acata tergd çirdzələ,
Oda çidltə maşın
Els tögəhərn siçnə

Kyrgñic
Taçkñic
Maşın,
Kyrısın
Utahan
Harhiç

Kəl
Bolsn
Tegəhərn
Kək

Tegər
Nisiç!

Xalh zanhrtə biş
Xol hazr ɵərtx,
Xojr xurc nydərn
Zalaç minь xaləçnь.

Tinьgr
Gilgr
Xalhar
Tolha
Xotxr

Carngig,
Taşr
Taşrtñь
Davad
Toktl uga
Gygic!

Manursn səxn tegt
Mandlgsn balhsn bosv,
Mərd gyzəsın xotxrmudar
Maşinə ə kyrgñv.

Ərçərn kəkrgsn teg
Əngihən solz şınry,
Əlvksn xurdn maşın
Əmərən, ulm əmərən!

Enkr
Səxn
Xarçudm,
Erdm
Surhulərn
Əsiç,

Əmnk
Xəlhcny
Sonrdv,
Omgtagar
Terygərn
Joviç.

SURVRMUD.

1. Jamaran maşinə tuskar Manzın B. biçzənə?
 2. Maşinlə nildylz juna tosxlhna tuskar M. B. biçz?
 3. Maşin jovxla acata tergn jovdgn, mērd gydgn ɔlb ugaj?
-

Thanks

H A R G.

1. Pionerin uxalhn <i>Beglən H.</i>	3
2. Əlgən biçkn kykdt — <i>Dəndən Ajs</i>	4
3. Kolxoznik zydndən — <i>Dəvən Hərə</i>	6
4. Xar xad xamxrzənə — <i>Manzın Nimgr</i>	7
5. Zəlxugitn jaxv? — <i>Manzın Nimgr</i>	11
6. Xar modn kəşyr — <i>Manzın Nimgr</i>	15
7. Cahan xurhn — <i>Manzın Nimgr</i>	18
8. Xəç Manzın uhn kəvyn — <i>Manzın Nimgr</i>	26
9. Xar zolm — <i>Basnğa Batr</i>	30
10. Mu kəvyn <i>Ulçinə B.</i>	35
11. Belg — <i>Dədən Monta</i>	44
12. İzl — <i>Manzın Bat</i>	51
13. Amrl uga odmrmd — <i>Manzın Bat</i>	52
14. Əlyşkin Narn — <i>Otxna Ernən</i>	57
15. Caxaxa, xun, curx hurvn — <i>Krilov</i>	60
16. Nyr yzdg boln sar məçn — <i>Krilov</i>	—
17. Altn zahsn — <i>Puşkin A. S.</i>	62
18. Arxip əvgn Lənyk xojr — <i>M. Gorskij</i>	68
19. Xojr nohan dərkin gegən — <i>Serafimoviç</i>	81
20. Manaknd dən jahz bolv — <i>Neverov</i>	83
21. Kavkazin kel bərgdsn kyn — <i>Tolstoj</i>	87
22. Muxlasın yrd boln zərgəsin kiçgyd — <i>Korolenko.</i>	109
23. Lenind — <i>Pyrəvən Badm</i>	113
24. Mana maşın — <i>Manzın Bat</i>	114

Уппь 1 аrs. 20 d. Надръ 30 d.

ШАЛБУРОВ Г.
ХРЕСТОМАТИЯ
ПО ЛИТЕРАТУРЕ
ЧАСТЬ II
ТРЕТИЙ ГОД ОБУЧЕНИЯ

На калмыцком языке